

2011

Πρόγραμμα Σπουδών για το "Νέο Σχολείο"

πεδίο:
Πολιτισμός - Δραστηριότητες
Τέχνης
για την Υποχρεωτική
Εκπαίδευση

(πρόταση β')

Τα προτεινόμενα Προγράμματα Σπουδών στηρίζονται σε σειρά δραστηριοτήτων Αισθητικής Παιδείας, με αρκετούς βαθμούς ελευθερίας και δυνατότητες παραλλαγών, που μπορούν να πραγματοποιηθούν από τους αρμόδιους εκπαιδευτικούς ειδικότητας αλλά -όπου αυτό δεν είναι δυνατόν- και από ενδιαφερόμενους εκπαιδευτικούς κάθε ειδικότητας, χωρίς να απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις. Το σχετικό διδακτικό πλαίσιο περιγράφεται στα 1.4 και 1.5 παρακάτω. Τα εισαγωγικά κείμενα και οι αντίστοιχες κομβικές έννοιες που ακολουθούν, **αναφέρονται στα χωριστά επισυναπτόμενα αρχεία των Προγραμμάτων Σπουδών** (τετράστηλα ανά εκπαιδευτική βαθμίδα) για κάθε προτεινόμενη περιοχή καλλιτεχνικής έκφρασης

ΕΣΠΑ 2007-13\Ε.Π. Ε&ΔΒΜ\Α.Π. 1-2-3
«ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών ,
Οριζόντια Πράξη» MIS: 295450
Με την συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής
Ένωσης (Ε. Κ. Τ.)

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
Υπουργείο Παιδείας και Διά Βίου Μάθησης

ΠΡΟΤΑΣΗ Β'

για τα μαθήματα Αισθητικής Παιδείας στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση

(ως ζώνης Αισθητικής Παιδείας στο Δημοτικό και ως ζώνης τεχνών με
κατ' επιλογή μαθήματα στο Γυμνάσιο)

Στο διαθέσιμο 1 δίωρο/εβδ. σε όλες τις τάξεις της α'βάθμιας, πραγματοποιούνται δραστηριότητες από όλους τους χώρους καλλιτεχνικής έκφρασης (Μουσική, Εικαστικά, Θέατρο, Οπτικοακουστική Έκφραση και Χορός-Κίνηση). Την ευθύνη του διώρου έχει ο εκπαιδευτικός ειδικότητας (όπου υπάρχει) συνεπικουρούμενος από τον δάσκαλο. Ενθαρρύνονται θεσμικά οι συνδιδασκαλίες.

Αντίστοιχα στο Γυμνάσιο, στο διαθέσιμο 1 δίωρο/εβδ. σε όλες τις τάξεις, προσφέρονται "εξάμηνες", αυτοτελείς ενότητες δραστηριοτήτων Αισθητικής Παιδείας από όλους τους χώρους της καλλιτεχνικής έκφρασης. Την ευθύνη του κάθε αντικειμένου έχει ο αντίστοιχος εκπαιδευτικός ειδικότητας (όπου δεν υπάρχει, αναλαμβάνει ενδιαφερόμενος εκπαιδευτικός ανεξαρτήτως ειδικότητας). Δηλαδή ανεξάρτητα από τις ειδικότητες των προσφερόμενων εκπαιδευτικών, γίνεται προσπάθεια να καθιερωθούν "εξάμηνοι" (Σεπτέμβριος-Ιανουάριος και Φεβρουάριος-Μάιος) κύκλοι Αισθητικής Παιδείας όπου, σε κάθε κύκλο, ο αρμόδιος εκπαιδευτικός επιλέγει από τους πέντε προτεινόμενους χώρους καλλιτεχνικής έκφρασης να επεξεργαστεί με τους μαθητές του, δραστηριότητες κυρίως από έναν.

Τόσο στη ζώνη Αισθητικής Παιδείας του Δημοτικού όσο και στις διαδοχικές ενότητες δραστηριοτήτων τις οποίες διανύουν οι μαθητές στο Γυμνάσιο, κύριος στόχος είναι η εξοικείωση με την καλλιτεχνική έκφραση: Επιδιώκεται η πολύπλευρη εξοικείωση των μαθητών με όλες -κατά το δυνατόν- τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, οι οποίες κυρίως θα αντιμετωπίζονται ως τρόποι ιδιόμορφης αισθητικής επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων και λιγότερο ως ανεξάρτητα γνωστικά αντικείμενα με αυστηρά καθορισμένη διδακτέα ύλη. Μέσα από απλές δραστηριότητες που διανύουν οι μαθητές, μαζί με τον εκπαιδευτικό - συντονιστή τους, θα ανακαλύπτουν τις ποικίλες όψεις της καλλιτεχνικής έκφρασης (εικαστική έκφραση, μουσική έκφραση, θεατρική έκφραση, οπτικοακουστική έκφραση, έκφραση χορού - κίνησης).

- δυνατότητες επιλογών: Στο Γυμνάσιο, οι προτεινόμενες δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας θα αγκαλιάζουν τις παραδοσιακές και τις σύγχρονες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης και οι μαθητές θα μπορούν -κατά τα ενδιαφέροντά τους- να δίνουν έμφαση στους τρόπους έκφρασης που προτιμούν (πάντοτε όμως κατανοώντας ότι όλες οι μορφές καλλιτεχνικής

έκφρασης αποτελούν διέξοδο της ίδιας ανθρώπινης ανάγκης για αισθητική επικοινωνία).

- ο εκπαιδευτικός ως συντονιστής των δραστηριοτήτων: Στις δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας ακολουθείται το παιδαγωγικό μοντέλο των ομαδικών, συνθετικών εργασιών (project) όπου ο εκπαιδευτικός συντονίζει την εργασία κάθε ομάδας, ενθαρρύνοντας τη διαπραγμάτευση εννοιών και την ανάπτυξη επιχειρημάτων, ενισχύοντας τη διερεύνηση δημιουργικών λύσεων και στηρίζοντας τη σύνθεση απόψεων. Στην ίδια παιδαγωγική κατεύθυνση προβλέπεται άτυπη εσωτερική αξιολόγηση στο πλαίσιο της μικρής ομάδας.
- Παραγωγή και κριτική μελέτη της καλλιτεχνικής έκφρασης: Κατά τις δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας προβλέπονται τόσο ευκαιρίες για δημιουργική καλλιτεχνική έκφραση που απευθύνεται σε μικρούς πυρήνες της σχολικής κοινότητας, όσο και η συστηματική κριτική προσέγγιση επιλεγμένων έργων καλλιτεχνικής έκφρασης.

Η πρόταση και το σκεπτικό της αναπτύσσεται αναλυτικά στα κείμενα 1.4., 1.5. και 2. που ακολουθούν.

Πρόγραμμα Σπουδών για τον Πολιτισμό και την Τέχνη στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ - ΧΑΡΤΗΣ ΠΛΟΗΓΗΣΗΣ

1. Συνοπτικό σκεπτικό πεδίου "Πολιτισμός - Δραστηριότητες Τέχνης"

- 1.1. Προτεινόμενες παρεμβάσεις για τις δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας
- 1.2. Προτεινόμενες παρεμβάσεις για τη διάχυση των εννοιών του Πολιτισμού στα γνωστικά αντικείμενα
- 1.3. Προτεινόμενη θεσμοθέτηση των Προγραμμάτων Πολιτισμού
- 1.4. Πρόταση για ενιαία ζώνη δραστηριοτήτων Αισθητικής Παιδείας στην Α'βάθμια Εκπαίδευση
- 1.5. Πρόταση για επιλογές μαθημάτων Τέχνης στο Γυμνάσιο
- 1.6. Επισήμανση διαχειριστικών προϋποθέσεων

2. Η φυσιογνωμία των δραστηριοτήτων μιας ενιαίας ζώνης Αισθητικής Παιδείας στην Α'βάθμια Εκπαίδευση

- 2.1. Μουσική Παιδεία για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:
  - 2.1.1. Εισαγωγικό σκεπτικό
  - 2.1.2. Κομβικές έννοιες
  - 2.1.3. Δραστηριότητες Μουσικής Παιδείας για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:
    - 2.1.3.1. Προσχολική και πρώτη Σχολική ηλικία
    - 2.1.3.2. Μεσαίες τάξεις του Δημοτικού
    - 2.1.3.3. Μεγάλες τάξεις του Δημοτικού
- 2.2. Εικαστική Παιδεία για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:
  - 2.2.1. Εισαγωγικό σκεπτικό
  - 2.2.2. Κομβικές έννοιες
  - 2.2.3. Δραστηριότητες Εικαστικής Παιδείας για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:
    - 2.2.3.1. Προσχολική και πρώτη Σχολική ηλικία
    - 2.2.3.2. Μεσαίες τάξεις του Δημοτικού
    - 2.2.3.3. Μεγάλες τάξεις του Δημοτικού

2.3. Θεατρική Παιδεία για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:

- 2.3.1. Εισαγωγικό σκεπτικό
- 2.3.2. Κομβικές έννοιες
- 2.3.3. Δραστηριότητες Θεατρικής Παιδείας για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:
  - 2.3.3.1. Προσχολική και πρώτη Σχολική ηλικία
  - 2.3.3.2. Μεσαίες τάξεις του Δημοτικού
  - 2.3.3.3. Μεγάλες τάξεις του Δημοτικού

2.4. Οπτικοακουστική Παιδεία για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:

- 2.4.1. Εισαγωγικό σκεπτικό
- 2.4.2. Κομβικές έννοιες
- 2.4.3. Δραστηριότητες Οπτικοακουστικής Παιδείας για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:
  - 2.4.3.1. Προσχολική και πρώτη Σχολική ηλικία
  - 2.4.3.2. Μεσαίες τάξεις του Δημοτικού
  - 2.4.3.3. Μεγάλες τάξεις του Δημοτικού

2.5. Παιδεία Χορού - Κίνησης για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:

- 2.5.1. Εισαγωγικό σκεπτικό
- 2.5.2. Κομβικές έννοιες
- 2.5.3. Δραστηριότητες Παιδείας Χορού - Κίνησης για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:
  - 2.5.3.1. Προσχολική και πρώτη Σχολική ηλικία
  - 2.5.3.2. Μεσαίες τάξεις του Δημοτικού
  - 2.5.3.3. Μεγάλες τάξεις του Δημοτικού

3. Οι επιλογές μαθημάτων Τέχνης στο Γυμνάσιο:

3.1. Μουσική Παιδεία στο Γυμνάσιο:

- 3.1.1. Εισαγωγικό σκεπτικό
- 3.1.2. Κομβικές έννοιες
- 3.1.3. Δραστηριότητες Μουσικής Παιδείας για τη Β'βάθμια Εκπαίδευση

3.2. Εικαστική Παιδεία στο Γυμνάσιο:

- 3.2.1. Εισαγωγικό σκεπτικό
- 3.2.2. Κομβικές έννοιες
- 3.2.3. Δραστηριότητες Εικαστικής Παιδείας για το Γυμνάσιο

3.3. Θεατρική Παιδεία στο Γυμνάσιο:

- 3.3.1. Εισαγωγικό σκεπτικό
- 3.3.2. Κομβικές έννοιες
- 3.3.3. Δραστηριότητες Θεατρικής Παιδείας στο Γυμνάσιο

3.4. Οπτικοακουστική Παιδεία στο Γυμνάσιο:

- 3.4.1. Εισαγωγικό σκεπτικό
- 3.4.2. Κομβικές έννοιες
- 3.4.3. Δραστηριότητες Οπτικοακουστικής Παιδείας στο Γυμνάσιο

3.5. Παιδεία Χορού - Κίνησης στο Γυμνάσιο:

- 3.5.1. Εισαγωγικό σκεπτικό
- 3.5.2. Κομβικές έννοιες
- 3.5.3. Δραστηριότητες Παιδείας Χορού - Κίνησης στο Γυμνάσιο

4. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ:

- 4.1. Παράρτημα 1ο: Θεατρική Παιδεία
- 4.2. Παράρτημα 2ο: Οπτικοακουστική Παιδεία

*

Προσοχή:

Επειδή το **Εισαγωγικό Σκεπτικό** για κάθε περιοχή καλλιτεχνικής έκφρασης αναφέρεται στο σύνολο της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, κρίθηκε σκόπιμο να επαναλαμβάνεται ολόκληρο στα κεφάλαια και των δύο βαθμίδων. Έτσι τα κείμενα 2.1.1. , 2.2.1. , 2.3.1. , 2.4.1. , 2.5.1. επαναλαμβάνονται και ως 3.1.1. , 3.2.1. , 3.3.1. , 3.4.1. , 3.5.1. . Αντίστοιχα επαναλαμβάνονται και οι **Κομβικές Έννοιες**, όποτε αυτές δεν διαφοροποιούνται από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο. Τέλος επισημαίνεται ότι οι **Δραστηριότητες των Προγραμμάτων Σπουδών** (τετράστηλα) για κάθε περιοχή καλλιτεχνικής έκφρασης, παρατίθενται σε χωριστά αρχεία.

Το παρόν ΠΣ αποτελεί πρόταση - εισήγηση εμπειρογνομώνων και προβλέπεται να λάβει την οριστική του μορφή μετά από σχετικές παρατηρήσεις που θα προκύψουν κατά την πιλοτική του εφαρμογή.

1. Συνοπτικό σκεπτικό πεδίου "Πολιτισμός - Δραστηριότητες Τέχνης"

Το μαθησιακό πεδίο "Πολιτισμός - Δραστηριότητες Τέχνης" στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση, περιλαμβάνει τρεις διακριτές περιοχές πιθανών παρεμβάσεων κατά τον σχεδιασμό των νέων Προγραμμάτων Σπουδών:

- 1.1. Προτεινόμενες παρεμβάσεις σχετικά με τα μαθησιακά αντικείμενα Τέχνης (πόσες προβλεπόμενες ώρες στο εβδομαδιαίο Ωρολόγιο Πρόγραμμα, ποια ακριβώς μαθησιακά αντικείμενα Τέχνης και με ποιο περιεχόμενο, ποια διδακτική μεθοδολογία και ποιο πλαίσιο δραστηριοτήτων). Οι παρεμβάσεις αυτές είναι απαραίτητο να εξειδικεύονται χωριστά για τη βαθμίδα της Α'βάθμιας Εκπαίδευσης και για τη βαθμίδα της Β'βάθμιας Εκπαίδευσης.
- 1.2. Παρεμβάσεις και διατύπωση προτάσεων για εκπαιδευτικές δραστηριότητες που ενθαρρύνουν τη διάχυση των εννοιών του Πολιτισμού μέσα στα προβλεπόμενα γνωστικά αντικείμενα του ΠΣ. Πέραν δηλαδή των αντικειμένων που αναφέρονται στην καλλιτεχνική έκφραση, θα πρέπει να προβλεφθούν προτάσεις για συλλογικές, συνθετικές δραστηριότητες (projects) που αναφέρονται στη διάχυση θεμάτων πολιτισμού μέσα στα προβλεπόμενα γνωστικά αντικείμενα. Το περιεχόμενο και ο χαρακτήρας των προτάσεων διάχυσης πολιτισμού, βασίζονται στην επιλογή θεμελιακών εννοιών - δεικτών πολιτισμού και στο σχεδιασμό αντίστοιχων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων οι οποίες να αναδεικνύουν τις έννοιες αυτές στο πλαίσιο του κάθε γνωστικού αντικειμένου.
- 1.3. Θεσμική κατοχύρωση των σημερινών προαιρετικών Προγραμμάτων Πολιτισμού στην Α'βάθμια και την Β'βάθμια Εκπαίδευση, σε ζώνη Ελεύθερων Δραστηριοτήτων (ελεύθερα projects) μέσα στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα ή άλλου είδους πρόβλεψή τους εκτός σχολικού χρόνου.

Πιο αναλυτικά:

- 1.1. **Προτεινόμενες παρεμβάσεις σχετικά με τα μαθησιακά αντικείμενα Τέχνης: (από τα "καλλιτεχνικά μαθήματα" στις "δραστηριότητες Αισθητικής Παιδείας")**
Δεν είναι λίγοι εκείνοι που πιστεύουν ότι η αισθητική αγωγή αναφέρεται κυρίως στην ανάγκη διδασκαλίας χωριστών μαθημάτων τέχνης (μουσική, εικαστικά, θέατρο κ.λπ.) μέσα στο σχολείο. Όμως, με το δεδομένο της ασφυκτικής συνολικής ύλης στο Π.Σ., της αδυναμίας προσλήψεων ώστε να καλυφθούν όλες οι μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης με εκπαιδευτικούς ειδικότητας για όλα τα σχολεία, των υλικοτεχνικών ελλείψεων κ.λπ. συνειδητοποιούμε τα πολλαπλά αδιέξοδα μιας τέτοιας αντίληψης.
Κάνοντας λόγο για τέχνες στην εκπαίδευση, θα πρέπει να κατανοήσουμε ότι η επιθυμητή αισθητική αγωγή δεν γίνεται να «χωρέσει» μέσα στο Πρόγραμμα Σπουδών. Ως ελάχιστος στόχος για όλους τους νέους πολίτες, θα πρέπει να

θεωρηθεί η στάση αγάπης και σεβασμού απέναντι στην καλλιτεχνική έκφραση και τις τέχνες αλλά και η συστηματική, δια βίου, αναζήτηση ευκαιριών τόσο για **απόλαυση που αντλείται από τις τέχνες**, όσο και η αναζήτηση ευκαιριών για φιλόδοξες -ή σεμνές- προσπάθειες προκειμένου να επικοινωνήσουν τα συναισθήματά τους προς άλλους, μέσα από τους απρόβλεπτους και μη γραμμικούς διαύλους της **προσωπικής καλλιτεχνικής έκφρασης**. Ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να υπάρξει για την κατανόηση από τους μαθητές της **ισχυρής σύνδεσης κάθε μορφής καλλιτεχνικής έκφρασης με τις κοινωνικές συνθήκες** μέσα στις οποίες κάθε καλλιτέχνης λειτουργεί και αναπόφευκτα ενσωματώνει στο έργο του αλλά και της κατανόησης των μηχανισμών **υποκειμενικής ανάγνωσης** που διέπουν καθοριστικά την πρόσληψη κάθε έργου τέχνης.

Είναι πια καιρός να αναδείξει το σχολείο τη ζωτική συμβολή της τέχνης στην καθημερινή μας ευτυχία, αποφεύγοντας τις κυρίαρχες απλουστεύσεις περί καλαισθησίας και συρρίκνωσης της τέχνης σε χρήσεις διακόσμησης, κοινωνικής προβολής και κοσμικών εκδηλώσεων. Όλοι οι μαθητές να νοιώσουν τη συγκίνηση-απόλαυση που προσφέρει η ακρόαση κάποιων μουσικών έργων. Όλα τα παιδιά να νοιώσουν τη συγκίνηση του να παράγεις ένα θεατρικό ή ένα οπτικοακουστικό έργο που απευθύνεται σε "κοινό". Όλα τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν ότι το αγαπημένο τραγούδι που χορεύουν, εκφράζει και αντανακλά μια κοινωνική πραγματικότητα ενώ ταυτόχρονα ανοίγει σιωπηλό διάλογο με τα "προσωπικά δεδομένα" του καθενός μας. Στόχοι καθόλου αμελητέοι για την κουλτούρα των νέων πολιτών. Αν μάλιστα προστεθεί η επιτακτική ανάγκη να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά ότι η καλλιτεχνική έκφραση είναι ενιαία και ότι οι σύγχρονες -γύρω μας- μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης με τη χρήση της τεχνολογίας βρίσκονται σε συνεχή και γόνιμο διάλογο με όλες τις μορφές των παραδοσιακών Τεχνών, γίνεται αντιληπτή η ανάγκη ενός ενιαίου πλαισίου διδακτικής αντιμετώπισης όλων των μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης που ο πολίτης καθημερινά συναντά.

Ως εκεί όμως. Οι πιο σύνθετες εμπειρίες και γνώσεις θα πρέπει να αναζητηθούν είτε σε μαθήματα επιλογής που το Π.Σ. θα προβλέπει, είτε στο πλαίσιο εξωσχολικών δραστηριοτήτων.

Ταυτόχρονα, όταν αναφερόμαστε στους νέους πολίτες (δηλαδή στο σύνολο των μαθητών), η αισθητική αγωγή είναι σημαντικό να περιλαμβάνει ερεθίσματα από όλες τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης (**εικαστικά, μουσική, λογοτεχνία, θέατρο, χορό – κίνηση, οπτικοακουστική έκφραση**) και μάλιστα στις πιο σύγχρονες εκδοχές τους.

Στόχος μας είναι όχι τόσο η κατάκτηση ενός επιπέδου επάρκειας στη χρήση κάποιου απαιτητικού, εκφραστικού εργαλείου, αλλά κυρίως η ευαισθητοποίηση όλων των μαθητών στη γοητεία και στις δυνατότητες τις οποίες παρέχουν οι εναλλακτικοί και συναισθηματικά πλούσιοι τρόποι επικοινωνίας που στηρίζονται στην καλλιτεχνική έκφραση. Να κάνουν έναν μικρό, απολαυστικό περίπατο στα

μονοπάτια των τεχνών προσπαθώντας να πάρουν μια πρώτη γεύση από τις αγωνίες και το μόχθο της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Συμπερασματικά επισημαίνεται ότι το μαθησιακό - διδακτικό αντικείμενο της Αισθητικής Αγωγής αναδεικνύει και προβάλλει την Τέχνη ως κεντρικό και ενιαίο πεδίο του Πολιτισμού, χάρη στο οποίο ενισχύεται ο συνεχής διάλογος μεταξύ κοινωνικής και ατομικής συνείδησης. Γι' αυτό προβλέπεται η εξοικείωση των μαθητών με τις ποικίλες μορφές καλλιτεχνικής δημιουργίας:

- ως τρόπων σύνθετης επικοινωνίας μέσα από ιδιόμορφα συμβολικά συστήματα
- ως εργαλείων κατανόησης του κόσμου, των ανθρώπων και της ύπαρξής μας δια μέσου των αιώνων
- ως πηγών προσωπικής απόλαυσης και πνευματικής εξύψωσης
- ως πλαισίου διατύπωσης κριτικού λόγου, συλλογικής δραστηριότητας και σύνδεσης με το κοινωνικό περιβάλλον
- ως μέσων δημιουργικής και πολυδιάστατης έκφρασης.

*

1.2. Προτεινόμενες παρεμβάσεις για εκπαιδευτικές δραστηριότητες που ενθαρρύνουν τη διάχυση των εννοιών του Πολιτισμού μέσα στα προβλεπόμενα γνωστικά αντικείμενα του ΠΣ: Λαμβάνοντας υπ' όψη στοιχεία, προβληματισμούς και συμπεράσματα που προκύψαν κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή του Προγράμματος «ΜΕΛΙΝΑ – Εκπαίδευση και Πολιτισμός», θα μπορούσαν να προταθούν πέντε κυρίως θεμελιώδεις έννοιες - δείκτες Πολιτισμού γύρω από τις οποίες μπορούν να σχεδιαστούν τέτοιου είδους δραστηριότητες:

- επικοινωνία
- σχέση με το παρελθόν
- καλλιτεχνική έκφραση
- κοινωνική συνείδηση
- σχέση με τον «άλλον»

ας δούμε συνοπτικά το περιεχόμενό τους:

επικοινωνία (επικοινωνιακός πολιτισμός):

Πώς εκφράζουμε τη συναισθηματική μας κατάσταση σε κάποιον άλλον; Πώς διατυπώνουμε τις σκέψεις μας; Πώς κατανοούμε και συμμεριζόμαστε τα αισθήματα ενός φίλου μας; Πώς καταλήγουμε σε κάποιες συμφωνίες και πώς επιχειρηματολογούμε ώστε να πείσουμε κάποιον στο πλαίσιο μιας ανταλλαγής απόψεων;

Θεμέλιο και προϋπόθεση του πολιτισμού μιας κοινότητας είναι η επικοινωνία που αναπτύσσεται μεταξύ των μελών της. Οι σχέσεις και οι αποδεκτές συμπεριφορές, οι

αξίες που τις διέπουν και οι συλλογικές προσπάθειες για βελτίωση των συνθηκών ζωής, όλα στηρίζονται στις δυνατότητες συνεννόησης και κατανόησης ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας. Και βέβαια αυτές οι δυνατότητες συνεννόησης και κατανόησης καθορίζονται από τα επικοινωνιακά μέσα που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της ομάδας. Η συνθετότητα, η ποικιλία και ο πλούτος των μέσων επικοινωνίας, η δυνατότητα να εκφραστούν λεπτές συναισθηματικές χροιές και να διατυπωθούν λεπτές εννοιολογικές διακρίσεις φανερώνουν έναν πολιτισμό που μπορεί να επινοεί σύνθετες λύσεις και να απελευθερώνει δημιουργικές δυνάμεις προκειμένου να αντιμετωπίσει τα κοινωνικά προβλήματα.

Ιδιαίτερη σημασία για τη δυνατότητα κάθε μέλους της ομάδας να διαμορφώνει σφαιρική αντίληψη για όσα συμβαίνουν γύρω του, είναι η ικανότητα να διατυπώνει τις διαθέσεις του και τις σκέψεις του μέσα από διαφορετικά, εναλλακτικά συστήματα επικοινωνίας. Θέλοντας να εκφράσω τη χαρά μου σε κάποια στιγμή, διαφορετική διατύπωση (επιλογή λέξεων και σύνταξη) θα κάνω στη μητρική μου γλώσσα, διαφορετικές συνδηλώσεις θα προκύψουν όταν χρησιμοποιήσω μια διεθνή γλώσσα και εντελώς διαφορετικές εκφραστικές λύσεις θα επιλέξω όταν θελήσω να εκφράσω τη χαρά μου μέσα από ένα μη λεκτικό, οπτικοακουστικό έργο. Η ικανότητά μου να αξιοποιώ πολλά, διαφορετικά επικοινωνιακά συστήματα πλουτίζει τη δυνατότητά μου να κατανοήσω κάθε πρόβλημα από διαφορετικές οπτικές γωνίες και να επινοήσω πιο σύνθετες και ολοκληρωμένες λύσεις. Ταυτόχρονα με εφοδιάζει με τρόπους κατανόησης των συνανθρώπων μου που σκέπτονται διαφορετικά ή εκφράζονται μέσα από διαφορετικά συστήματα επικοινωνίας.

σχέση με το παρελθόν:

Πρόκειται για την ανάγκη γόνιμης σύνδεσης με όσα αποκαλούμε πολιτιστική κληρονομιά. Οι μαθητές δεν είναι δυνατόν να «οφείλουν» σεβασμό στην πολιτιστική τους κληρονομιά, ούτε να επωμίζονται κάποιο «χρέος» απομνημόνευσης πληροφοριών για το παρελθόν, προκειμένου να κατοχυρώσουν την εθνική τους ταυτότητα.

Απεναντίας, η αυριανή κοινωνία θα βγει πολλαπλά κερδισμένη αν οι πολίτες της μπορούν να συνομιλούν δημιουργικά με το παρελθόν, να αντλούν προσωπικές συγκινήσεις μέσα από αυτό και να πλουτίζουν το παρόν τους με πολύτιμα στοιχεία που, καθένας προσωπικά, επέλεξε να διασώσει από το παρελθόν, οικοδομώντας μέσα από το νοερό προσωπικό του «μουσείο» μια συνειδητή στάση αγάπης και έγνοιας για όσα κατακτήθηκαν και δοκιμάστηκαν στο πέρασμα του χρόνου.

καλλιτεχνική έκφραση (αισθητικός πολιτισμός):

Πέρα από την εξοικείωση με τις ποικίλες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης (εικαστικά, μουσική, λογοτεχνία, θέατρο, χορό – κίνηση, οπτικοακουστική έκφραση) που, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι μαθητές θα αναπτύξουν μέσα από τις δραστηριότητες της Αισθητικής Αγωγής, τα διάφορα γνωστικά αντικείμενα (γλώσσα, μαθηματικά, φυσικές επιστήμες, ιστορία κ.λπ.) συχνά έχουν να παρουσιάσουν αξιόλογες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης οι οποίες, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του εκάστοτε

γνωστικού αντικειμένου, μπορούν να αναδειχθούν ως περιφερειακά δευτερεύοντα θέματα που συχνά γοητεύουν τους μαθητές.

κοινωνική συνείδηση (κοινωνικός πολιτισμός):

Οι αξίες, οι προτεραιότητες (όπως για παράδειγμα η αποτίμηση της ανθρώπινης ζωής και η στάση απέναντι στο περιβάλλον), το πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο και οι κοινά αποδεκτοί τρόποι συμπεριφοράς που διέπουν μια κοινωνία, αποτελούν καθοριστικές συνιστώσες του πολιτισμού της κοινωνίας αυτής. Θα πρέπει οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν την άμεση σύνδεση των θεσμικών παραμέτρων που καθορίζουν την κοινωνική ζωή, όπως είναι η νομοθεσία και η ισονομία, η κοινωνική μέριμνα, ο θεσμικά κατοχυρωμένος σεβασμός στον πολίτη, η διαχειριστική διαφάνεια και αξιοκρατία κ.λπ. με το επίπεδο του πολιτισμού που χαρακτηρίζει μία κοινωνία.

σχέση με τον «άλλον» και αποδοχή του "διαφορετικού":

Ήδη έγινε αναφορά στη σημασία της επικοινωνίας μεταξύ των μελών μιας κοινότητας ως προϋπόθεσης για την ανάπτυξη πολιτισμού.

Η σχέση μου με τον «άλλον» δεν περιλαμβάνει μόνον την ανθρωπιστική ανάγκη υπέρβασης κάθε διαφορετικότητας αλλά και τη δυνατότητα, μέσα από εναλλακτικούς επικοινωνιακούς διαύλους όπως είναι η καλλιτεχνική έκφραση, να κατανοήσω ότι ο κάθε «πλησίον» μου δεν είναι αυτονόητα και υποχρεωτικά όμοιος με εμένα, αλλά μπορεί να έχει σεβαστές, ενδιαφέρουσες και συχνά συναρπαστικές ιδιαιτερότητες ενώ ο εκ προοιμίου «ξένος» απέναντί μου -μέσα από τις δικές του ιδιαιτερότητες- μπορεί να προκύψει αναπάντεχα όμοιος και κοντινός.

Θα πρέπει τέλος να επισημανθεί ότι μια άλλη σημαντική έννοια - δείκτης πολιτισμού μιας κοινωνίας, είναι αναμφίβολα ο **επιστημονικός της πολιτισμός** ο οποίος όμως δεν θα περιλαμβάνεται στους πρωτεύοντες στόχους του πεδίου, καθώς ήδη καλύπτεται διεξοδικά μέσα από τα προβλεπόμενα γνωστικά αντικείμενα του Προγράμματος Σπουδών.

*

1.3. Προτεινόμενη θεσμική κατοχύρωση των Προγραμμάτων Πολιτισμού (των σημερινών προαιρετικών Πολιτιστικών Προγραμμάτων): Προτείνεται η πρόβλεψη ζώνης Ελεύθερων Δραστηριοτήτων (ελεύθερα projects) μέσα στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα, με διάρκεια τουλάχιστον 2 μηνών για κάθε θέμα.

Τα θεσμοθετημένα Πολιτιστικά Προγράμματα, έχουν τα εξής χαρακτηριστικά, που θα μπορούσαν να θεωρηθούν και έννοιες – κλειδιά:

- Είναι προαιρετικά
- Έχουν ευρεία θεματολογία και συγκεκριμένες μεθοδολογικές αρχές ...
  - Η θεματολογία των πολιτιστικών προγραμμάτων είναι ευρύτερη αυτής των αντικειμένων της αισθητικής αγωγής και των τεχνών. Μπορεί να αφορά σε υλικά και άυλα προϊόντα του ανθρώπου και της σκέψης του, διαχρονικά και διατοπικά, ιδέες, επικοινωνία, σχέσεις, αλληλεπιδράσεις, τέχνες, καθώς και σε ζητήματα κοινωνικά και θέματα επικαιρότητας. Πολλά από τα προγράμματα που υλοποιούνται δεν εντάσσονται σε μια θεματική κατηγορία, αλλά έχουν στοιχεία από περισσότερες, ενώ συνδέονται λειτουργικά με περισσότερα από ένα γνωστικά αντικείμενα.
- ... αλλά δεν έχουν δεσμεύσεις από τα Α.Π., δημιουργώντας ένα πλαίσιο ελευθερίας.
- Έχουν διερευνητικό, συμμετοχικό, καινοτόμο και δημιουργικό χαρακτήρα.
- Στηρίζονται στη βιωματική μάθηση και στις αρχές της κριτικής παιδαγωγικής.
  - Δηλαδή ο μαθητής είναι «συν-παραγωγός» γνώσης, παράγει το δικό του λόγο. Η μαθησιακή διαδικασία προχωρά πέρα από την «αντικειμενική» γνώση: είναι δημιουργία νέων γνώσεων, παραγωγή βιωματικού και αυθεντικού λόγου με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού.
- Στηρίζονται στις επιλογές και τα ενδιαφέροντα των μαθητών.
  - Το ενδιαφέρον, ο διερευνητικός χαρακτήρας, το ανοιχτό σε δυνατότητες αποτέλεσμα δημιουργούν ένα ουσιαστικό περιβάλλον μάθησης.
- Συμβάλλουν στην ανάπτυξη της πολλαπλής νοημοσύνης.
- Έχουν διάρκεια τουλάχιστον 2 μηνών, άρα δίνουν τη δυνατότητα ουσιαστικής προσέγγισης ενός θέματος.

Η ευελιξία τους και η ανεξαρτησία τους από το αυστηρό πλαίσιο των Α.Π. αφήνουν περιθώρια για πειραματισμό και καινοτόμες πρακτικές. Η πρωτοβουλία είναι ζητούμενο και οι προϋποθέσεις διαφορετικές. Δεν υπάρχει η ένταση του επείγοντος και το άγχος για κάλυψη της ύλης, η αξιολόγηση βασίζεται σε άλλα κριτήρια. Πολύ πιο εύκολα επομένως μπορεί να αναλάβει ο εκπαιδευτικός το ρίσκο για το καινούριο· με μεγαλύτερη ψυχραιμία μπορεί να αντιμετωπιστεί αλλά και, κυρίως, να αξιοποιηθεί το αναπάντεχο, να προκύψουν δημιουργικές λύσεις, να επινοηθούν διαφορετικοί και δυνάμει καλύτεροι δρόμοι προς τη μάθηση.

Κατά την άποψη των εισηγητών, ο θεσμός των προαιρετικών προγραμμάτων αποτέλεσε μέχρι σήμερα το μοναδικό ίσως στο ελληνικό σχολείο υποστηρικτικό πλαίσιο εκδήλωσης πρωτοβουλιών που ξεκίνησαν από τη βάση και οδήγησαν σταδιακά σε δραστηριοποίηση των εκπαιδευτικών προς την κατεύθυνση του

σχεδιασμού και της εφαρμογής μακρόχρονων και σε βάθος σχεδίων εργασίας (projects), με αφορμή ένα θέμα της επιλογής των μαθητών.

Η συμβολή των Πολιτιστικών Προγραμμάτων μπορεί να διατυπωθεί συνοπτικά ως εξής:

- Ανάπτυξη νέων, καινοτόμων πολλές φορές, ιδεών για θεματικές που δεν προβλέπονταν καθόλου ή προβλέπονταν σε περιορισμένη έκταση στα Προγράμματα Σπουδών μέχρι σήμερα. Θεματικές που ενδιαφέρουν τη σχολική ομάδα, συχνά τη συνδέουν με την ευρύτερη κοινότητα και την κοινωνική πραγματικότητα, και που είναι σύμφωνες με τις προτεινόμενες παρεμβάσεις για τη διάχυση των εννοιών του Πολιτισμού στα γνωστικά αντικείμενα στο κεφάλαιο 1.2. (Παραδείγματα: Πολύτεχνες δραστηριότητες, μουσειακή αγωγή, πολιτιστικές διαδρομές, η ετερότητα μέσα από τις τέχνες και το λόγο, μετανάστευση και προσφυγιά μέσα από μαρτυρίες, λογοτεχνία και τέχνες, κινηματογράφηση, δημιουργική γραφή, πολυπολιτισμικές συναντήσεις κ.α.)
- Ανάπτυξη όλο και πιο ουσιαστικών (και επιστημονικών) τρόπων για συνεργασίες / συμπράξεις σχολείων σε Δίκτυα (είτε με κοινό θέμα είτε με κοινό το εργαλείο τέχνης που χρησιμοποιείται).
- Αλλαγή της οπτικής και της στάσης πολλών εκπαιδευτικών ως προς τη διαδικασία της μάθησης. Τα προαιρετικά προγράμματα είναι ο χώρος όπου έγινε βίωμα ότι η μάθηση δεν εξαντλείται στο σχολικό βιβλίο και στην τάξη και όπου προέκυψαν απτές αποδείξεις ότι οι μαθητές μαθαίνουν καλύτερα πράττοντας και όχι ακούγοντας.
- Επαναλαμβανόμενη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, με προαιρετικό χαρακτήρα, σύμφωνα με τις ανάγκες που οι ίδιοι έχουν εκφράσει, σε τομείς που σπάνια προσφέρουν άλλοι φορείς του ΥΠΔΒΜΘ: (α) σε θέματα μορφής των τεχνών, όσο και σε θέματα αξιοποίησής τους ως διδακτικών εργαλείων ή ως εργαλείων έρευνας, (β) στην αξιοποίηση χώρων πολιτισμικής αναφοράς, καθώς και στοιχείων του υλικού και του άυλου πολιτισμού (γ) σε νέες μεθοδολογικές προσεγγίσεις, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.
  - ✓ Τα θεσμοθετημένα προαιρετικά προγράμματα αποτελούν για την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα παράδειγμα αλληλοεπιμόρφωσης, μέσω της παρουσίασης των προγραμμάτων που πραγματοποιούνται, καθώς και αυτοεπιμόρφωσης με την εθελοντική συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε βιωματικά σεμινάρια και, μάλιστα, αφιερώνοντας σε αυτά χρόνο εκτός σχολικού ωραρίου.
  - ✓ Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι ένας πολύ μεγάλος αριθμός σεμιναρίων και βιωματικών εργαστηρίων πραγματοποιείται κάθε χρόνο σε όλη την Ελλάδα με μεγάλη ποικιλία θεμάτων που άπτονται των τεχνών και πολιτισμού, η οργάνωση των οποίων στηρίζεται στους/τις Υπευθύνους/ες Πολιτιστικών Θεμάτων. Η συμμετοχή των εκπαιδευτικών είναι εθελοντική, σε χρόνο εκτός σχολικού ωραρίου.
  - ✓ Επίσης, μπορεί κανείς να επισημάνει τα ελάχιστα δείγματα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στον χώρο της εργασίας τους και

κατά τη διάρκειά της: Είναι πολλές οι περιπτώσεις των Υπευθύνων προαιρετικών προγραμμάτων που δουλεύουν μαζί με τις ομάδες των σχολείων, υποστηρίζοντας τους εκπαιδευτικούς, καθώς αυτοί δοκιμάζουν νέες προσεγγίσεις, μια στάση που τυγχάνει ευρύτατης αποδοχής.

- Διάχυση των «καλών πρακτικών» των Πολιτιστικών Προγραμμάτων μέσα από άτυπα δίκτυα εκπαιδευτικών, καθώς και μέσα από την παρουσίασή τους σε επιμορφωτικές συναντήσεις, στην αρθρογραφία, σε Φεστιβάλ, πολλά τον αριθμό πια, που πραγματοποιούνται σε όλη τη χώρα.
- Εισαγωγή στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, έστω και σε περιορισμένη κλίμακα, της έννοιας της συνεργασίας ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς. Συνέβαλαν δηλαδή ώστε να ξεπεραστεί, στην περιοχή που τους αναλογεί, η εσωστρέφεια, καθώς οι εκπαιδευτικοί που προγραμματίζουν μια κοινή δράση, συζητούν, αποκαλύπτουν ο ένας στον άλλον αυθεντικές στιγμές πρακτικής, παίρνουν ανατροφοδότηση από τους συναδέλφους τους για τη δική τους δουλειά, μοιράζονται γνώση.
- Διαμόρφωση μιας νέας μορφής επικοινωνιακού πλαισίου ανάμεσα σε διδάσκοντες και διδασκόμενους· έγινε στην πράξη επαναπροσδιορισμός του ρόλου του εκπαιδευτικού.
- Εξοικείωση των εκπαιδευτικών, στην πράξη, με νέες μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Τουλάχιστον σε ό,τι αφορά στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αποτέλεσαν τη μοναδική ευκαιρία για άσκηση των εκπαιδευτικών στην εργασία με ομάδες, στη μέθοδο project, σε τεχνικές βιωματικής μάθησης κ.α.
- Εξοικείωση εκπαιδευτικών και μαθητών με τη διαμορφωτική αξιολόγηση, καθώς και με διάφορες μορφές αυτοξιολόγησης (συζήτηση, ερωτηματολόγιο, τήρηση ημερολογίου, φωτοαξιολόγηση, παρουσίαση του προγράμματος, κ.α.).
- Δημιουργία υποστηρικτικών πλαισίων για τη διαχείριση κρίσεων και την επίλυση προβληματικών καταστάσεων που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί (αποδοχή ετερότητας, αφύπνιση του ενδιαφέροντος των παιδιών για τα άλλα αντικείμενα, χειρισμός βίαιων συμπεριφορών, ισότιμη συμμετοχή όλων των παιδιών κλπ).
- Εισαγωγή προς διερεύνηση στο σχολείο κοινωνικών ζητημάτων και θεμάτων επικαιρότητας, με αποτέλεσμα την όσμωση με την κοινότητα.
- Εισαγωγή της συνεργασίας του σχολείου με διάφορους φορείς (π.χ. Μουσεία, ποικίλες υπηρεσίες του ΥΠΠΟΤ, ΕΚΕΒΙ, Θαλής και Φίλοι, ΟΤΑ, Το Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση κ.α.).

Συνοψίζοντας,

- Τα προαιρετικά προγράμματα έχουν διαμορφώσει σε μεγάλο αριθμό σχολείων νησίδες διαφορετικού μαθησιακού ήθους. Τις περισσότερες φορές βέβαια το περίβλημά τους είναι κρουστό και η όποια ανανεωτική τους λειτουργία δεν ξεπερνά τα όρια της ομάδας του προγράμματος. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που - είτε γιατί οι συνθήκες είναι κατάλληλες είτε γιατί η διαβρωτική επίδραση μιας σφύζουσας ενεργητικότητας κατορθώνει

και διαπερνά το περικάλυμμα αυτό – οι δράσεις αυτές έχουν γίνει θύλακες οξυγόνωσης για όλο το σχολείο. Η υλοποίηση προγραμμάτων γύρω από έναν κεντρικό θεματικό άξονα, στα οποία εμπλέκονται όλοι οι εκπαιδευτικοί του σχολείου, επί σειρά ετών, κυρίως στην Πρωτοβάθμια, συμβάλλει στη δημιουργία μιας διαφορετικής σχολικής κουλτούρας. Επιπλέον αποτελούν παραδείγματα καλών πρακτικών, στις περιπτώσεις που ανακοινώνονται στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα. Απόδειξη αποτελεί και το γεγονός ότι η πλειονότητα των συμμετοχών στον νεοπαγή Θεσμό Αριστείας και Καινοτομίας για την ανάδειξη καλών πρακτικών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση προέρχεται από τον χώρο των Πολιτιστικών Προγραμμάτων και των Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

- Όλα αυτά τα στοιχεία συνάδουν με τις βασικές συνιστώσες της Πρότασης για το Νέο Λύκειο, όπως: έμφαση στη δημιουργική αυτενέργεια και πρωτοβουλία του μαθητή, μύησή του σε ερευνητικές διαδικασίες, επαναπροσδιορισμός του ρόλου του εκπαιδευτικού, καθιέρωση και ενίσχυση της καινοτομίας σε όλα τα επίπεδα της ανάπτυξης του Προγράμματος Σπουδών, εισαγωγή διαδικασιών αυτοαξιολόγησης, εισαγωγή καινοτόμων διδακτικών προσεγγίσεων (πειραματική εργασία, βιωματική μάθηση, ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Για τον λόγο αυτό άλλωστε εισάγεται στο Λύκειο η ερευνητική εργασία (project) ως διακριτή ενότητα του Προγράμματος Σπουδών.

Ως εκ τούτου προτείνεται η ένταξη των Πολιτιστικών Προγραμμάτων μέσα στο Ωρολόγιο πρόγραμμα [α] για την Πρωτοβάθμια είτε σε μια ζώνη ελεύθερων δραστηριοτήτων, είτε ως 2ωρη εβδομαδιαία δραστηριότητα στο πλαίσιο της πρότασης για 5ωρη ζώνη Αισθητικής Αγωγής και Πολιτισμού στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και [β] για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση σε μια ζώνη ελεύθερων δραστηριοτήτων.

- ✓ Με ανοιχτή θεματολογία και ελεύθερη επιλογή θέματος από τη σχολική ομάδα
- ✓ Με διάρκεια υλοποίησης τουλάχιστον 2 μηνών για κάθε θέμα
- ✓ Με στήριξη σε όλα τα στάδια από τους Υπεύθυνους Πολιτιστικών Θεμάτων
Επειδή ο αριθμός των Πολιτιστικών Προγραμμάτων που κατατίθενται στις κατά τόπους Διευθύνσεις Εκπαίδευσης παρουσιάζει συνεχή τάση αύξησης και εκτιμούμε ότι η νέα δομή του Προγράμματος Σπουδών θα προκαλέσει ακόμα μεγαλύτερη αύξηση, προτείνουμε τη δημιουργία υποστηρικτικών δομών – κέντρων ανατροφοδότησης σε κάθε Δήμο (βλ. σχετικά και στο κεφάλαιο 1.6.).
- ✓ Με τη δημιουργία ενός σώματος ανοιχτών προτάσεων και παραδειγμάτων για ολοκληρωμένα πολιτιστικά προγράμματα, που θα περιλαμβάνουν αναλυτικές διασυνδέσεις με ποικίλα γνωστικά αντικείμενα και δυνατότητες συνεργασιών με φορείς πολιτισμικής αναφοράς, δικτυογραφία και βιβλιογραφία.

Μέχρι να θεσμοθετηθούν οι παραπάνω προτάσεις, εναλλακτικά προτείνεται:

(α) Στην Πρωτοβάθμια, η κατοχύρωσή τους αφενός στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης, αφετέρου στο χρόνο του ολοήμερου προγράμματος.

(β) Στη Δευτεροβάθμια, η πρόβλεψή τους εκτός του σχολικού χρόνου, όπως ισχύει μέχρι σήμερα.

Επισημαίνεται ιδιαίτερα ότι βασικός λόγος ανάδειξης των καινοτόμων αυτών στοιχείων για το ελληνικό σχολείο αποτελεί η προαιρετικότητα των συγκεκριμένων προγραμμάτων, η δυνατότητα επιλογών και η λειτουργία τους μέσα σ' ένα περιβάλλον που παρέχει τη δυνατότητα για πρωτοβουλίες και προκρίνει και ανοικτές διαδικασίες μάθησης. Τα προγράμματα δίνουν έμφαση στη διαδικασία περισσότερο και όχι στο τελικό αποτέλεσμα και αφήνουν περιθώρια για αποτελέσματα που δεν είναι προκαθορισμένα εκ των προτέρων.

Επισημαίνεται, επίσης, ότι η διατήρησή τους συνάδει με την επιδίωξη της πολιτείας για «οργανική σύνδεση των αλλαγών που προβλέπονται για το Λύκειο με αυτές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και το Γυμνάσιο», όπως αναφέρεται στην Πρόταση για το Νέο Σχολείο. Και θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι διερευνητικές προσεγγίσεις, όπως αυτές που προϋποθέτουν οι ερευνητικές εργασίες στο Λύκειο, συνεπάγονται πρωτίστως ότι οι μαθητές έχουν αναπτύξει τις αναγκαίες στρατηγικές διερεύνησης.

*

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΕΧΝΗΣ (1.1)

1.4 Πρόταση για ενιαία ζώνη δραστηριοτήτων Αισθητικής Παιδείας στην Α'βάθμια Εκπαίδευση:

Προτείνεται η ενοποίηση των ωρών Αισθητικής Αγωγής. Πρόκειται για πρόταση καθιέρωσης δίωρων δραστηριοτήτων Τέχνης στη θέση των σημερινών, εξειδικευμένων μαθημάτων Τέχνης. Οι δραστηριότητες Τέχνης θα επιδιώκουν την εξοικείωση των μαθητών με όλες τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης (εικαστικά, μουσική, θέατρο, οπτικοακουστική έκφραση, χορός - κίνηση και πολύτεχνες δραστηριότητες). Θα πραγματοποιούνται με ευθύνη των εκπαιδευτικών ειδικότητας -όπου υπάρχουν- και συμμετοχή των δασκάλων (συνδιδασκαλία).

Για κάθε μία από τις πέντε μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης θα σχεδιαστούν¹ 15 περίπου αυτοτελείς δραστηριότητες (διανυόμενες σε 1-2 δίωρα) και 15 επιπλέον πολύτεχνες δραστηριότητες (συνεργασίας και σύνθεσης τεχνών). Για κάθε μία από τις παραπάνω πέντε μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, θα γίνει προσπάθεια ώστε να προβλέπονται δραστηριότητες με συστηματική έμφαση στις ιδιαιτερότητες και στους αντίστοιχους κώδικες κάθε μορφής καλλιτεχνικής έκφρασης. Ας επισημανθεί ότι το ενιαίο μάθημα της Αισθητικής Αγωγής δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως ισοπεδωτική ομογενοποίηση των διαφορετικών μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης αλλά ως ώρα-ζώνη όπου, στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, πραγματοποιούνται διαδοχικά οι ποικίλες δραστηριότητες οι οποίες αναφέρονται ακριβώς στις ιδιαιτερότητες και τους κώδικες κάθε διακριτής μορφής καλλιτεχνικής έκφρασης αλλά και κάθε σύγχρονης προσπάθειας δημιουργικής όσμωσης μεταξύ των τεχνών. Στην αρχή κάθε χρονιάς, με ευθύνη των εκπαιδευτικών ειδικότητας -όπου υπάρχουν- και με τη συνεργασία των δασκάλων, θα επιλέγονται 10 - 15 δραστηριότητες και θα κατατίθενται ως προγραμματισμός της χρονιάς, όπου θα προβλέπεται η πραγματοποίηση δραστηριοτήτων Τέχνης από όλες τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης. Έτσι οι εκπαιδευτικοί θα έχουν δυνατότητες ποικίλων θεματικών επιλογών, σύμφωνα με το πρόγραμμά τους στα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα, ενώ με την απαραίτητη συνεργασία και καθοδήγηση των διαθέσιμων εκπαιδευτικών ειδικότητας θα εξοικειώνονται με τη διδακτική μεθοδολογία την οποία κάθε δραστηριότητα θα προβλέπει.

Η εφαρμογή θα πρέπει να συνοδεύεται από επιμόρφωση των δασκάλων προκειμένου να ευαισθητοποιηθούν συστηματικά σε όλες τις παραπάνω μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης και των εκπαιδευτικών ειδικότητας, σε θέματα διδακτικής του αντικείμενου τους. Επίσης προτείνεται η αύξηση των ωρών των μαθημάτων

---

¹ Η στοχοθεσία, η συνολική δομή και ο σχεδιασμός των επιμέρους δραστηριοτήτων, για κάθε μία μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης καθώς και η επιλογή του συνοδευτικού υλικού ή η τυχόν παραγωγή νέου, θα γίνουν χωριστά -από τους αντίστοιχους ειδικούς κάθε μορφής καλλιτεχνικής έκφρασης- λαμβάνοντας υπ' όψη τη διεθνή εμπειρία σχεδιασμού του ενιαίου μαθήματος Αισθητικής Αγωγής.

Τέχνης (στην 1η - 4η τάξη κατά μία τουλάχιστον ώρα ενώ στην 5η - 6η τάξη κατά δύο τουλάχιστον ώρες/εβδ.). Μέχρις ότου αυτό πραγματοποιηθεί, προτείνεται η οργάνωση των αντίστοιχα προβλεπόμενων ωρών του ισχύοντος Ωρολογίου Προγράμματος σε ένα δίωρο/εβδ. και ένα δίωρο/15θήμερο (για 1η, 2α, 3η, 4η τάξη) και σε ένα δίωρο/εβδ. (5η, 6η τάξη).

1.5 Πρόταση για επιλογές μαθημάτων Τέχνης στη Β'βάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο):

Προτείνεται η αντικατάσταση των σημερινών δύο υποχρεωτικών μαθημάτων Τέχνης (Μουσική και Εικαστικά ανά μία ώρα/εβδ.) από ένα υποχρεωτικό δίωρο Τέχνης (ζώνη Τέχνης για όλες τις τάξεις του Γυμνασίου ταυτόχρονα, με κάθετη ηλικιακή ανάμιξη) όπου προσφέρονται κατ' επιλογή δέκα εξάμηνα μαθήματα: Εικαστικά Ι, Εικαστικά ΙΙ, Μουσική Ι, Μουσική ΙΙ, Θέατρο, Θεατρική παράσταση, Οπτικοακουστική έκφραση Ι, Οπτικοακουστική έκφραση ΙΙ, Χορός-κίνηση, Δημοτικοί χοροί. Κάθε μαθητής, στη διάρκεια της γυμνασιακής του πορείας θα παρακολουθεί έξι τέτοια εξάμηνα μαθήματα, από τα οποία θα είναι υποχρεωτικό να επιλέξει ένα τουλάχιστον μάθημα Μουσικής κι ένα Εικαστικών.

Επίσης προτείνεται η προσθήκη ενός ακόμη δίωρου/εβδ. στο οποίο, με ευθύνη δύο τουλάχιστον εκπαιδευτικών (συνδιδασκαλία), θα πραγματοποιούνται πολύτεχνες δραστηριότητες σύμφωνα με προτάσεις που θα επεξεργαστούν οι επιμέρους επιτροπές μαθημάτων Τέχνης.

Θα αξιοποιηθούν οι υφιστάμενοι διδακτικοί πόροι (εκπαιδευτικοί ειδικότητας και αναθέσεις).

1.6 Επισήμανση διαχειριστικών προϋποθέσεων:

Στο πλαίσιο των παραπάνω προτάσεων, επισημαίνονται ορισμένα διαχειριστικά θέματα τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπιστούν:

- Σε κάθε σχολική μονάδα Γυμνασίου, θα πρέπει να επιτευχθεί ο συντονισμός του Ωρολογίου Προγράμματος, ώστε στο ίδιο διδακτικό δίωρο να συμμετέχουν στο μάθημα της Αισθητικής Αγωγής όλες οι τάξεις ταυτόχρονα.
- Κρίνεται επιτακτική η σύνταξη και παραγωγή ειδικού συνοδευτικού εκπαιδευτικού υλικού προκειμένου να υποστηρίζονται με επιλεγμένα παραδείγματα οι "μη γνώστες" εκπαιδευτικοί που θα αναλάβουν νέα αντικείμενα όπως η Οπτικοακουστική Έκφραση και ο Χορός-Κίνηση ή υπάρχοντα αντικείμενα (όπως η Μουσική, τα Εικαστικά και το Θέατρο) για τα οποία οι διορισμένοι εκπαιδευτικοί ειδικότητας ίσως δεν επαρκούν. Το σχετικό εκπαιδευτικό υλικό **(για όλες τις βαθμίδες της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης)**, με τη μορφή ενός CD-ROM και ενός DVD για κάθε αντικείμενο, θα μπορούσε να παραχθεί και να προσφέρεται από τον

ψηφιακό κόμβο της Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης ή να διανέμεται με μικρό κόστος.

- Σημαντική θα πρέπει να χαρακτηριστεί και η πρόβλεψη για σταδιακή επιμόρφωση όσων εκπαιδευτικών ενδιαφερθούν να αναλάβουν αντικείμενα Αισθητικής Αγωγής. Για τις προτεινόμενες επιλογές αντικειμένων Αισθητικής Αγωγής στη β' βάθμια εκπαίδευση, ως επισημανθεί η ανάγκη για συμμετοχή των επιμορφούμενων σε βιωματικά εργαστήρια της τάξης των 80 τουλάχιστον ωρών για κάθε αντικείμενο Τέχνης ενώ αντίστοιχα οι ανάγκες επιμόρφωσης δασκάλων α'βάθμιας θα μπορούσε να προβλέπει βιωματικά εργαστήρια της τάξης των 150 τουλάχιστον ωρών για όλα μαζί τα αντικείμενα της Αισθητικής Αγωγής.
- Σταδιακά και σύμφωνα με τις οικονομικές δυνατότητες του Υπουργείου, προτείνεται η στελέχωση του εκπαιδευτικού δυναμικού της Αισθητικής Αγωγής με 3-4 καλλιτέχνες ανά Τέχνη και ανά Δήμο με αρμοδιότητα να καθοδηγούν τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι θα αναλαμβάνουν την ανάθεση του αντίστοιχου αντικειμένου Τέχνης, να οργανώνουν και να συντονίζουν την προβλεπόμενη επιμόρφωση και -ευκαιριακά- να συμμετέχουν σε μαθήματα του αντικειμένου τους στα σχολεία του Δήμου τους ως συνδιδάσκοντες. Ιδιαίτερα γόνιμη και επωφελής για τους μαθητές θα μπορούσε να είναι η αξιοποίηση και λειτουργία τέτοιων στελεχών, εάν σε κάθε Δήμο ιδρύονταν και λειτουργούσε ένα μικρό, στοιχειωδώς εξοπλισμένο εργαστήριο για κάθε αντικείμενο Τέχνης, το οποίο να μπορούν να επισκέπτονται εκπαιδευτικοί και μαθητές για να ενημερωθούν και να χρησιμοποιήσουν το σχετικό εξοπλισμό για τις δραστηριότητες που πραγματοποιούν στο σχολείο τους. Επίσης, σε περιόδους οικονομικής άνεσης, θα μπορούσε να προβλεφθεί -για κάθε μία από τις πέντε μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης- ένας τουλάχιστον καλλιτέχνης-εκπαιδευτικός με οργανική θέση σε κάθε σχολική μονάδα.

*

2. Η φυσιογνωμία των δραστηριοτήτων μιας ενιαίας ζώνης Αισθητικής Παιδείας στην Α'βάθμια Εκπαίδευση:

Αναλύθηκε παραπάνω (1.1) η ανάγκη μιας ενιαίας ζώνης Αισθητικής Παιδείας η οποία να αγκαλιάζει όλες τις Τέχνες μέσα από ειδικά σχεδιασμένες δραστηριότητες. Δραστηριότητες που θα αναδεικνύουν τις ιδιαιτερότητες των διαφορετικών μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης και των ιδιαίτερων κωδίκων που τις χαρακτηρίζουν.

Συνήθως η σύνταξη Αναλυτικού Προγράμματος για κάθε μάθημα Τέχνης, επεδίωκε την κατά το δυνατόν συστηματική κάλυψη όλων των περιοχών του αντίστοιχου αντικειμένου. Έτσι, νομοτελειακά, προσανατολιζόταν στη συσσώρευση ύλης γνωστικού κυρίως χαρακτήρα, επιλογή που ανέκαθεν ενίσχυε η ανάγκη εύκολης αξιολόγησης των μαθητών και γρήγορης ανάδειξης εκείνων που εξασφάλιζαν υψηλές επιδόσεις.

Η λογική όμως των δραστηριοτήτων εξοικείωσης με τους ποικίλους χώρους της καλλιτεχνικής έκφρασης, επιτρέπει επιλογές -και επεξεργασία μέσα στην τάξη- ορισμένων μόνον κομβικών εννοιών, που κρίνονται ως θέματα ιδιαίτερου κοινωνικού και ιδεολογικού βάρους, στα οποία είναι σημαντικό να εκτεθεί ο μαθητής χωρίς απαραίτητα να επιδιώκεται η κατάκτηση μιας γνωστικής ολότητας (ο καθορισμός της οποίας άλλωστε συνήθως υπαγορεύεται από μη ομολογημένες κυρίαρχες επιστημολογικές απόψεις για το αντικείμενο αυτό). Ταυτόχρονα οι δραστηριότητες δεν προκαθορίζουν κάποια "σωστή" ή επιθυμητή στάση-ικανότητα- γνώση. Ο μαθητής, διανύοντας τις δραστηριότητες αυτές, ευαισθητοποιείται βιωματικά σε εναλλακτικούς τρόπους σκέψης και αναπτύσσει προσωπικές στάσεις για θέματα που αντιμετωπίζει ως μέλος της μικρής ομάδας.

*

2.1. Μουσική Παιδεία για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:

2.1.1. Εισαγωγικό σκεπτικό:

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Η μουσική ήταν η πρώτη τέχνη που εντάχθηκε στο αναλυτικό πρόγραμμα. Η διδασκαλία της μουσικής πέρασε από πολλές διαφορετικές φάσεις. Για πολλές δεκαετίες, παρά το ότι ήταν ενταγμένη στο ωρολόγιο πρόγραμμα, παραμελούνταν συστηματικά, ενώ για πολύ καιρό οι ορίζοντές του μαθήματος παρέμεναν στενοί και περιορισμένοι, με συνέπεια ο ρόλος της να είναι υποτιμημένος τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους μαθητές.

Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι η σύγχρονη ελληνική κοινωνία, να είναι ταυτόχρονα φιλόμουση και άμουση. Δηλαδή να καταναλώνει πολύ μουσική, αλλά κατά κύριο λόγο την εμπορική μουσική, αγνοώντας άλλα μουσικά ρεύματα και παραδόσεις. Παράλληλα εμφανίζεται συχνά το αστείο φαινόμενο οι γιαγιάδες που μεγάλωσαν σε παραδοσιακές κοινότητες, να τραγουδούν πιο σωστά από ότι τα σπουδαγμένα εγγόνια τους.

Η μουσική, όπως και οι άλλες τέχνες, αποτελεί σημαντικό μέρος της καλλιέργειας και ευαισθητοποίησης του αυριανού πολίτη, που είναι ένα από τα ζητούμενα της εκπαίδευσης. Η εφαρμοζόμενη πολιτική υποτίμησης του πολιτισμού, δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε μια πνευματικά φτωχότερη κοινωνία, όπου η απόλαυση και η ευημερία συνδέεται μόνο με το χρήμα.

Στο νέο σχολείο θα πρέπει να αναθεωρηθεί ο ρόλος της μουσικής. Παράλληλα με τη μουσική αγωγή, η μουσική θα πρέπει να υπάρχει ως διαρκής παρουσία σε όλο το εύρος της σχολικής πράξης.

Κατ' αρχήν η μουσική αγωγή οφείλει να αποκτήσει ένα νέο πρόσωπο, εκσυγχρονίζοντας τη **στοχοθεσία και τις επιδιώξεις της**, αναθεωρώντας τις πρακτικές της και μεριμνώντας για μια σφαιρική μουσική ευαισθητοποίηση και καλλιέργεια του μαθητή προσαρμοσμένη στις πραγματικές ανάγκες της σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας. Θα πρέπει να αναλογιστούμε τι εφόδια χρειάζεται το παιδί ως αυριανός ενήλικας, που θα μπορούν προάγουν την ποιότητα της ζωής του. Αυτό θα

συμβεί εάν το παιδί αποκτήσει μέσα στο σχολείο τα βιώματα, τις εμπειρίες και τις δεξιότητες που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τη μουσική όχι μόνο ως καταναλωτής αλλά ως **συνειδητοποιημένος φιλότεχνος**. Όχι μόνο ως διασκέδαση αλλά και ως **τέχνη**.

Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσαμε να θέσουμε ως επιμέρους στόχους της μουσικής αγωγής του μαθητή:

- να τον φέρει βιωματικά σε επαφή με το **μουσικό πολιτισμό** της χώρας του και των άλλων λαών καθώς και με τα **σύγχρονα μουσικά ρεύματα**, έτσι ώστε να επιλέξει αυτά που τον εκφράζουν
- να τον εξοικειώσει με τους διάφορους **ρυθμούς** που θα μπορεί να συνδέσει και με την κίνηση και το χορό
- να ευαισθητοποιήσει και καλλιεργήσει το **αυτί** του
- να καλλιεργήσει την **φωνή** του μέσα από πλούσιο ποιοτικό ρεπερτόριο
- να καλλιεργήσει τις **εκτελεστικές** του ικανότητες
- να μάθει να εκφράζεται **ατομικά και ομαδικά**
- να αναπτύξει τη μουσική του **αντίληψη**
- να τον μάθει να παρατηρεί και να εξερευνά τον **ήχο** ως βασικό δομικό υλικό
- να του αναπτύξει την εγγενή **δημιουργικότητά** του
- να τον μάθει να **παρατηρεί** και να **απολαμβάνει** τα μουσικά καλλιτεχνήματα
- να τον ενεργοποιήσει στην διαδικασία των **σύγχρονων** αισθητικών αναζητήσεων
- να του παράσχει έχει εφόδια και ενημέρωση για ενδεχόμενη μελλοντική **εμπειριστατωμένη** ενασχόληση με τη μουσική.

Παράλληλα η μουσική θα πρέπει να διαχυθεί στην καθημερινότητα της σχολικής ζωής. Να συνδυαστεί με τις άλλες τέχνες, τις δράσεις πολιτισμού και τα άλλα μαθήματα. Οι μαθητές μπορούν, με τη συνεργασία των εκπαιδευτικών, να εκφραστούν και να δραστηριοποιηθούν, δημιουργώντας ομάδες ενδιαφέροντος, μικρά μουσικά γκρουπ, διοργανώνοντας μουσικές παραστάσεις, προσκαλώντας μουσικούς στο σχολείο αλλά και πραγματοποιώντας επισκέψεις στο χώρο τους, επικοινωνώντας μαζί τους.

Ένας τέτοιος ρόλος της μουσικής, την καταξιώνει στην εκπαίδευση, βελτιώνει τη σχέση μαθητή και σχολείου, αναπτύσσει την κοινωνικότητα και την προσωπικότητά του παιδιού και συμβάλλει ενεργά στην ποιότητα ζωής του ως αυριανού πολίτη.

Πως μπορεί όμως να υλοποιηθεί αυτό;

α) με διαμόρφωση ενός **νέου πλαισίου σπουδών**, που θα έχει στοχοθεσία προσαρμοσμένη στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας και πιο εμπειρικό και βιωματικό χαρακτήρα

β) με την αντικατάσταση των σχολικών βιβλίων με ποικίλα και κατάλληλα **εκπαιδευτικά υλικά** που δεν θα συνδέονται με τάξεις αλλά με ηλικιακές ομάδες.

γ) με επιμόρφωση όλων των **εκπαιδευτικών** (όχι μόνο των ειδικοτήτων) πάνω στους τρόπους ένταξης και αξιοποίησης της μουσικής στο μάθημά τους

δ) με επιμόρφωση των **ειδικοτήτων**, ώστε να είναι σε θέση να διαμορφώνουν μόνοι τους το μάθημα τους, να το προσαρμόζουν στις ιδιαιτερότητες της τάξης τους και να το κάνουν παραγωγικό

ε) με την σωστή εκπαίδευση στη διδακτική μεθοδολογία στις **παραγωγικές σχολές** (παιδαγωγικές και μουσικών σπουδών).

2.1.2. Κομβικές Έννοιες:

ΚΟΜΒΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Παρατίθενται βασικές έννοιες μουσικής που καλείται η μουσική αγωγή να προσεγγίσει:

1. **Ήχος και ηχόχρωμα** (ως βασικό δομικό υλικό της μουσικής, ήχος περιβάλλοντος, ήχος οργάνων, ηχόχρωμα που προκύπτει από τον συνδυασμό οργάνων, την υφή ενός μουσικού έργου, ηχητικές επιφάνειες κ.ο.κ.)
2. **Ρυθμός** (μέτρο, ρυθμικό μοτίβο, σύνδεση με το χορό)
3. **Μελωδία** (μελωδική κίνηση, διαστήματα, έννοια της κλίμακας και του τρόπου)
4. **Συνήχηση** (συνδυασμός ήχων και φθόγγων, συγχορδία)
5. **Μουσικό σύστημα** (τονικό, ατονικό, τροπικό κ.ο.κ.)
6. **Δομή** (μακροδομή, μορφή, φράση, θέμα, επεξεργασία κ.ο.κ.)
7. **Φωνή**

8. **Όργανο** (ηχοπαραγωγό αντικείμενο, αυτοσχέδιο ή τυποποιημένο όργανο, όργανα άλλων πολιτισμών)
9. **Σύνολο** (ομάδα εκτελεστών στην τάξη, συνήθειες ή τυποποιημένες μορφές μουσικών συνόλων στους διάφορους πολιτισμούς)
10. **Ακρόαση** (τρόποι ακρόασης, ενεργητική ακρόαση, μουσική παρατήρηση)
11. **Εκτέλεση** (απόδοση έργου, ερμηνεία, εκτέλεση μπροστά σε κοινό, εκφραστικότητα)
12. **Δημιουργία** (αυτοσχεδιασμός, δημιουργία δομών, μελοποίηση ποιημάτων, ηχητική δημιουργία, τρόποι δημιουργίας)
13. **Σημειογραφία** (καταγραφή των δημιουργημάτων, γραφική σημειογραφία, τυποποιημένες σημειογραφίες)
14. **Μουσικό είδος [έργου]** (τυποποιημένες μορφές στους διάφορους πολιτισμούς και στυλ)
15. **Μουσικός πολιτισμός** (μουσικές παραδόσεις και συστήματα της Ελλάδας, της Ευρώπης του πλανήτη)
16. **Μουσικό ρεύμα – στυλ – είδος [μουσικής]** (είδη δημοφιλούς και λόγιας μουσικής, παραλλαγές τους, μουσικά στυλ)
17. **Μουσική βιομηχανία** (μουσικά προϊόντα, τρόποι μουσικής παραγωγής, πνευματικά δικαιώματα, μουσική επιχειρηματικότητα)
18. **Μουσική +** (μουσική και κοινωνία, μουσικής και άλλες τέχνες, μουσική και θεραπεία, μουσική και πολιτισμό κ.ο.κ.)

2.2. Εικαστική Παιδεία για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:

2.2.1. Εισαγωγικό σκεπτικό -

2.2.2. - Κομβικές Έννοιες:

Σκοπός του μαθήματος

Γενικός σκοπός του μαθήματος είναι να γνωρίσουν και να απολαύσουν οι μαθητές τις Εικαστικές Τέχνες μέσα από ισόρροπες δραστηριότητες έρευνας και δημιουργίας έργων αλλά και απόκτησης γνώσεων και κατανόησης του φαινομένου της Τέχνης, για να καλλιεργηθούν ως δημιουργοί και ως φιλότεχνοι θεατές.

Σε ένα σχολείο που γίνεται πολυδύναμη εκπαιδευτική και πολιτισμική κοινότητα ο ρόλος του εκπαιδευτικού της τέχνης, καθώς διαφοροποιεί τις παιδαγωγικές του μεθόδους ανάλογα με τις ηλικιακές διαφοροποιήσεις των παιδιών και τις πολιτισμικές τους διαφορές, είναι καθοριστική για τη δημιουργία μιάς τάξης στην οποία οι μαθητές του μπορούν να δημιουργήσουν και μέσα από τη δύναμη της δημιουργικής διαδικασίας να γνωρίσουν τον εαυτό τους, τους άλλους, το περιβάλλον.

Γενικοί διδακτικοί στόχοι

Ειδικότερα οι μαθητές στο **Δημοτικό** πρέπει:

- Να παρατηρούν, να ερευνούν, να πειραματίζονται και να αξιοποιούν τις δυνατότητές τους στο χειρισμό απλών υλικών και μέσω των δημιουργώντας εικαστικά έργα
- Να γνωρίσουν διάφορες τεχνικές και τρόπους, για να εκφράζονται με δημιουργικό τρόπο και να μεταβιβάζουν απόψεις, συναισθήματα και βιώματα
- Να γνωρίσουν την ορολογία, τα σύμβολα, τα μορφικά στοιχεία και τις μορφές που χρησιμοποιούν οι εικαστικοί καλλιτέχνες και να εξοικειωθούν με αυτά
- Να προσεγγίζουν, να κατανοούν και να απολαμβάνουν το φαινόμενο της Τέχνης και να έχουν θετική στάση και συμπεριφορά απέναντι στα έργα τέχνης
- Να προσεγγίσουν το περιβάλλον, αστικό και φυσικό, μέσα από την τέχνη
- Να αντιληφθούν πώς το έργο τέχνης μπορεί να μεταδώσει μηνύματα για ζητήματα που αφορούν στη διάσωση του περιβάλλοντος και να κρατήσει ενεργή τη συνείδηση για συμμετοχή και εγρήγορση
- Να αντιληφθούν την ευθύνη που έχουμε ως άνθρωποι απέναντι στην ανεξέλεγκτη εξάντληση των ενεργειακών πόρων του πλανήτη
- Να εξοικειωθούν με τα πολυμέσα και τις εφαρμογές στα ΤΠΕ μέσα από το εικαστικό παιχνίδι
- Να διερευνήσουν και να αξιοποιήσουν το διαδίκτυο για την έρευνα και την δημοσιοποίηση των έργων ή/και δράσεών τους

- Να γνωρίσουν, διερευνήσουν, συγκρίνουν και κατανοήσουν τη σημασία της τέχνης στην επικοινωνία ιδεών, αξιών και αντιλήψεων ανάμεσα στους Πολιτισμούς
- Να γνωρίσουν τα ποικίλων μορφών εικαστικά έργα τέχνης, να τα κατανοήσουν, να τα αναλύσουν, να τα ερμηνεύσουν, να τα κρίνουν και να εκτιμήσουν την ελληνική και την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά
- Να αντιληφθούν ότι η τέχνη είναι ένα εργαλείο για την αποδοχή του «άλλου»
- Να εμπλακούν σε διαδικασίες κριτικού αναστοχασμού με σκοπό να δουν την διαφορετικότητα των μαθητών όχι ως εμπόδιο αλλά ως μέσο εμπλουτισμού της μαθησιακής διαδικασίας
- Να αποδεχθούν τη διαφορετικότητα μέσα από την ειλικρινή έκφραση κάθε αντίληψης χωρίς να κρύβονται πίσω από την ουδετερότητα
- Να είναι ικανοί να συνεργάζονται για να δημιουργούν έργα που μεταφέρουν μηνύματα που η ομάδα έχει επιλέξει
- Να εξοικειωθούν με τη δημοσιοποίηση των ιδεών τους μέσα από τα έργα τέχνης ή/και τις εικαστικές δράσεις τους, είτε με την έκθεση των έργων τους στην κοινότητα είτε μέσω του διαδικτύου
- Να είναι ικανοί να αποδέχονται την κριτική και να είναι έτοιμοι να προασπίζονται τις ιδέες τους (έλεγχος της υποδοχής του έργου τους) σεβόμενοι τις αρχές του διαλόγου

Α' και Β' Δημοτικού

Γενικοί διδακτικοί στόχοι

Στο μάθημα της Εικαστικής Αγωγής επιδιώκεται οι μαθητές να:

- Ερευνούν και πειραματίζονται με διαφορετικά υλικά δημιουργώντας εικαστικά έργα.
- Παρατηρούν το περιβάλλον και να το εντάσσουν στο έργο τους
- Ανακαλύπτουν ότι η Τέχνη είναι σημαντικός τρόπος έκφρασης και μπορεί να εκφράσει συναισθήματα για πράγματα που συμβαίνουν στο άμεσο περιβάλλον τους
- Παρατηρήσουν με επισκέψεις τον περιβάλλοντα χώρο, αστικό και φυσικό. Σχεδιάσουν, χρωματίσουν εικόνες που ανακαλούν στη μνήμη όταν επιστρέψουν στην σχολική τάξη
- Έρθουν σε επαφή με τον φυσικό κόσμο και να σχεδιάσουν/ζωγραφίσουν με κοντινή παρατήρηση καρπούς, φρούτα, φύλλα που φέρνουν στην τάξη
- Αναπτύσσουν την εικαστική έκφραση εικόνων της φαντασίας τους
- Εκφράζουν ιδέες, εμπειρίες και συναισθήματα μέσα από τα έργα τους
- Συνεργάζονται με τους συμμαθητές τους και μαθαίνουν τους κανόνες του σεβασμού στο έργο και στις επιλογές του άλλου
- Εξοικειώνονται με τη διαφορετικότητα του άλλου και την εκφράζουν στο χαρτί τοποθετώντας τον εαυτό τους ανάμεσα στους «άλλους»
- Αποκτούν γνώσεις και απλές πληροφορίες για τις εικαστικές τέχνες μέσα από επισκέψεις σε Μουσεία ή γκαλερί αλλά και με επισκέψεις στο Διαδίκτυο
- Χρησιμοποιούν ορολογία, για να εκφράσουν τις σκέψεις, τις απόψεις και τα συναισθήματά τους για τα έργα Τέχνης
- Αναπτύσσουν χαρά και ενδιαφέρον για την Τέχνη και επιθυμία να συμμετέχουν σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες
- Αρχίζουν να αναγνωρίζουν και να ονομάζουν έργα τέχνης που συναντάνε στο κοντινό αστικό περιβάλλον τους (π.χ. προτομές, ανδριάντες, κτίρια στην πόλη)
- Αναγνωρίζουν βασικά εικαστικά επαγγέλματα

Γ' και Δ' Δημοτικού

Γενικοί διδακτικοί στόχοι

Στο μάθημα της Εικαστικής Αγωγής επιδιώκεται οι μαθητές να:

- Ερευνούν και να χρησιμοποιούν υλικά, τεχνικές και τρόπους για τη δημιουργία έργων και να αποκτούν δεξιότητες
- Αναπτύσσουν ιδέες και να εκφράζουν συναισθήματα μέσα από την πορεία της καλλιτεχνικής δημιουργίας τους
- Αναγνωρίζουν το περιεχόμενο, τη μορφή και τον τρόπο παρουσίασης των διαφορετικών έργων της τέχνης, ζωγραφική, γλυπτική, χαρακτική, φωτογραφία, video art
- Αναγνωρίζουν ορισμένα μορφικά στοιχεία σε έργα τέχνης και αργότερα να τα ερμηνεύουν απλά
- Εκφράζουν ενθουσιασμό για τις καλλιτεχνικές δραστηριότητες σε ατομικό ή σε ομαδικό επίπεδο

- Εξοικειώνονται στο να συνδέουν ιδέες ή/και έννοιες με άλλες συναφείς, συγκρίνοντας και εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στο δικό τους έργο και στο έργο των άλλων, συμμαθητών αλλά και καλλιτεχνών

- Μαθαίνουν ότι τα έργα τέχνης εκφράζουν απόψεις, αξίες και ιδέες του πολιτισμού μας και άλλων πολιτισμών
- Χρησιμοποιούν πηγές και πληροφορίες για απλές και ύστερα για πιο σύνθετες καλλιτεχνικές εργασίες
- Εξοικειώνονται στην αναζήτηση και αξιοποίηση ερευνητικών εργαλείων όπως βιβλία της βιβλιοθήκης του σχολείου ή το Διαδίκτυο

- Αξιοποιούν τις Εικαστικές Τέχνες διαθεματικά και σε σχέση με τα άλλα μαθήματα.
- Ανακαλύπτουν ότι η Τέχνη μπορεί να εκφράσει ζητήματα όπως την ειρήνη, την αδελφοσύνη των ανθρώπων, την προστασία του πλανήτη
- Αναδεικνύουν τις ικανότητές τους σε ατομικές και σε ομαδικές καλλιτεχνικές εργασίες με θέματα που αντλούν από την φαντασία τους ή από την παρατήρηση του περιβάλλοντος
- Εξοικειώνονται στην λήψη αποφάσεων, στην υπεύθυνη αντιμετώπιση και το σεβασμό στην εργασία τους και στην εργασία του άλλου
- Πληροφορούνται για τα διάφορα εικαστικά επαγγέλματα και αργότερα για τις δεξιότητες των ανθρώπων που ασχολούνται με αυτά
- Συνδέουν τη δημιουργία με την καθημερινή ζωή και εξοικειώνονται με την δυνατότητα παρέμβασής τους στην πόλη με καλλιτεχνικά έργα ή/και καλλιτεχνικές δράσεις (παζάρια, εκθέσεις, εγκαταστάσεις, performance, προβολή video art)

Ε' και ΣΤ' Δημοτικού

Γενικοί διδακτικοί στόχοι

Στο μάθημα της Εικαστικής Αγωγής επιδιώκεται οι μαθητές να:

- Χρησιμοποιούν επιτυχώς υλικά και τεχνικές στα έργα τους
- Χρησιμοποιούν και δημιουργούν εικόνες δύο και τριών διαστάσεων, για να εκφράσουν ιδέες, συναισθήματα και εμπειρίες
- Χρησιμοποιούν σύμβολα συνθέτοντας καινούριες εικόνες

- Αναγνωρίζουν μορφές και μορφικά στοιχεία, που εκφράζουν ιδέες, αξίες, απόψεις σε έργα διαφορετικών πολιτισμών
- Ανακαλύπτουν ότι η Τέχνη είναι σημαντικός τρόπος έκφρασης και μπορεί να μεταδώσει μηνύματα για καίρια ζητήματα όπως ειρήνη, ανθρωπισμός, διάσωση από την ενεργειακή κρίση που απειλεί τον πλανήτη, ανακύκλωση, αδελφότητα
- Να αξιολογούν τις νέες πληροφορίες και να τις μετουσιώνουν, για να εμπλουτίζουν τα έργα τους
- Συζητούν για τις προθέσεις του καλλιτέχνη, για μεθόδους και για έννοιες τέχνης
- Εκφράζουν, ερμηνεύουν και αξιολογούν τις καλλιτεχνικές επιλογές σχετικά με το περιεχόμενο, τη δομή και τον τρόπο παρουσίασής τους
- Χρησιμοποιούν γνώσεις τους για τις εικαστικές τέχνες στα άλλα μαθήματα, και το αντίστροφο
- Εκφράζουν ενθουσιασμό για συμμετοχή σε σύνθετες καλλιτεχνικές εργασίες
- Αναπτύσσουν πρωτοβουλίες και διαχέουν τις ιδέες τους συνεργαζόμενοι και σεβόμενοι τις ιδέες των άλλων
- Χρησιμοποιούν τους τρόπους λύσης προβλημάτων από το χώρο των εικαστικών σε άλλες γνωστικές περιοχές
- Δραστηριοποιούνται σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες σε ατομικό και σε συλλογικό επίπεδο, αναπτύσσοντας την αίσθηση της αλληλοβοήθειας, του σεβασμού και της συνεργασίας
- Κατανοούν διάφορα καλλιτεχνικά επαγγέλματα με βάση τις μεθόδους, τα μέσα και τα έργα
- Αναγνωρίζουν τις ιδιαιτερότητες των ικανοτήτων που απαιτούνται για τα καλλιτεχνικά επιτεύγματα

Επιπλέον στην ΣΤ΄ τάξη του Δημοτικού επιδιώκεται οι μαθητές να:

- Κατανοούν τις ιστορικές παραμέτρους των τεχνών
- Αναγνωρίζουν χαρακτηριστικές τεχνολογίες στην ιστορία της Τέχνης
- Αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν διάφορες απόψεις για ένα καλλιτεχνικό θέμα και ότι μπορούν να δοθούν διαφορετικές λύσεις
- Εμπλουτίζουν τις ιδέες και τις εργασίες τους με την ψηφιακή τεχνολογία
- Εφαρμόζουν ψηφιακές μεθόδους και τεχνικές, όπως σύντομες λήψεις με ψηφιακή φωτογραφική μηχανή ή/και βίντεο τις οποίες επεξεργάζονται κατόπιν με απλά προγράμματα που προσφέρονται στους σχολικούς ηλεκτρονικούς υπολογιστές για τη δημιουργία video art
- Συμμετέχουν σε εργασίες ατομικές ή/και ομαδικές μέσα από τις οποίες παίρνουν πρωτοβουλίες για την αναζήτηση των πληροφοριών (διαδίκτυο, σχολική βιβλιοθήκη, έντυπα) την επεξεργασία τους και την αξιοποίησή τους, μέχρι και την έκθεσή των έργων τους στην σχολική μονάδα ή τη δημοσιοποίησή τους στο διαδίκτυο
- Χρησιμοποιούν πηγές και γνώσεις για καλλιτέχνες, για τις προθέσεις των καλλιτεχνών και για το κοινωνικό περιεχόμενο προσιτών έργων τέχνης
- Επικοινωνούν με καλλιτέχνες
- Αναγνωρίζουν τη σημασία και τη σπουδαιότητα της Τέχνης σε όλους τους πολιτισμούς, αναζητούν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των μορφών της τέχνης των λαών του κόσμου, μοιράζονται τις απόψεις τους και αντιλαμβάνονται ότι η Δυτική Τέχνη δεν είναι η μοναδική
- Αναγνωρίζουν τη σημασία της τέχνης για την προώθηση μηνυμάτων οικολογίας ή/και για τη διάσωση των ενεργειακών πόρων του πλανήτη και δημιουργούν δράσεις που ανοίγουν το σχολείο προς την κοινότητα και την ενεργοποιούν
- Συνδέουν το καλλιτεχνικό έργο με την κοινότητα και προτείνουν καλλιτεχνικά έργα ή δράσεις με στόχο την προώθηση ιδεών για τον πολιτισμό και το περιβάλλον

ΓΕΝΙΚΑ

Μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Στο μάθημα της Εικαστικής Αγωγής οι μαθητές θα πρέπει να αντλούν γνώσεις και εμπειρίες από διάφορες πηγές και με διάφορους τρόπους. Παρατηρήσεις, πειραματισμοί, αναζήτηση πληροφοριών από δασκάλους, γονείς, καλλιτέχνες, επαγγελματίες αλλά και από έργα τέχνης, βιβλία, μουσεία, ΜΜΕ, εμπλουτίζουν το μάθημα και το μετατρέπουν σε εμπειρία ζωής. Για την κατάκτηση της ολιστικότητας (γνώσης, εμπειρίας, κοσμοθεωρίας) πρέπει:

- **Να γίνεται συνειδητή προσπάθεια, όπου αυτό είναι δυνατόν, για να παρουσιάζεται η εικόνα του κόσμου ενιαία και όχι κατακερματισμένη, ανάλογα με το περιεχόμενο του μαθήματος**
- **Να συνδέει ο εκπαιδευτικός, με κατάλληλα παραδείγματα, ερεθίσματα, κίνητρα και μεθόδους των Εικαστικών Τεχνών με αντίστοιχα των άλλων Τεχνών, με άλλα μαθήματα του σχολείου και με τη γύρω πραγματικότητα και το περιβάλλον**
- **Να μεθοδεύεται αναγωγή της εμπειρίας σε γνώση. Να αποτελούν βάση για δημιουργία εικαστικού έργου, για ανάλυση, για αισθητική προσέγγιση και για κατανόηση του φαινομένου της Τέχνης οι γνώσεις που αποκτώνται από επισκέψεις σε καλλιτεχνικούς χώρους, από παρουσιάσεις έργων τέχνης ή από επισκέψεις σε χώρους φυσικού κάλλους**
- **Να σέβεται ο εκπαιδευτικός τη σταδιακή ωρίμανση των παιδιών και τη διαφορετικότητά τους. Να αρχίζει με δραστηριότητες απλές και οικείες σ' αυτά και με την πάροδο του χρόνου να προχωρεί σε δραστηριότητες περισσότερο σύνθετες**
- **Να στηρίζεται η διδασκαλία στην επικοινωνία των παιδιών με το δάσκαλο και στην ομαδική και στην εξατομικευμένη διδασκαλία**
- **Να έχει γνωσιολογικό και δημιουργικό χαρακτήρα η αισθητική προσέγγιση των έργων της τέχνης και η θεωρητική ενασχόληση με αυτά. Να συνδέεται δηλαδή με την καλλιτεχνική δημιουργία**
- **Να κατανοηθεί η βιωματική προσέγγιση της Τέχνης ως η σημαντικότερη μέθοδος Εικαστικής Αγωγής στο Δημοτικό σχολείο**
- **Να οργανώνονται εξωσχολικές δραστηριότητες για όλες τις τάξεις (επισκέψεις σε μουσεία, γκαλερί, χώρους δημιουργίας)**
- **Να διοργανώνονται εκθέσεις, εκδηλώσεις και συζητήσεις που θα ανεβάζουν το επίπεδο του μαθήματος και θα ενισχύουν την ευαισθητοποίηση των παιδιών για θέματα που αφορούν στο περιβάλλον, στην αειφορία**
- **Να ανατίθενται στους μαθητές εργασίες στο σπίτι συνέχεια της εργασίας στο σχολείο, οι οποίες βελτιώνουν την ποιότητα της διδασκόμενης ύλης, εμπλουτιζόμενες με υλικό από βιβλία και το διαδίκτυο**
- **Να προετοιμάζεται, να σχεδιάζει και να οργανώνει το μάθημα ο εκπαιδευτικός**
- **Να επιτρέπεται στο μαθητή ο αυτοσχεδιασμός αυθόρμητα ή τυχαία**
- **Να προτρέπονται οι μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων να συζητούν και να επιλέγουν θέματα για συνθετικές εργασίες (projects). Οι συνθετικές εργασίες βασίζονται στην αυτενέργεια και στην ενεργό συμμετοχή των παιδιών. Τα παιδιά, αφού επιλέξουν το θέμα και διατυπώσουν τις ιδέες τους, διαμορφώνουν ένα γενικό σχέδιο εργασίας, χωρίζονται σε ομάδες, αναζητούν, συλλέγουν και αξιοποιούν απλές πληροφορίες και υλικό, υλοποιούν το πρόγραμμά τους, συζητούν και προσαρμόζουν αναλόγως την πορεία τους και ολοκληρώνουν αξιολογώντας το τελικό αποτέλεσμα. Ο διδάσκων βοηθά και συμβουλεύει όπου είναι απαραίτητο**

Γενικά, η Τέχνη είναι πρόσφορο μέσο διαθεματικής και διαπολιτισμικής προσέγγισης της εμπειρίας και της γνώσης. Ειδικότερα όμως η διαθεματικότητα ως επεξεργασία κοινών θεμάτων μάθησης και διδασκαλίας των Εικαστικών με άλλα μαθήματα του σχολείου περιλαμβάνεται οπωσδήποτε στον ετήσιο προγραμματισμό του μαθήματος των Εικαστικών σε μια έκταση 10% περίπου του ετήσιου Προγράμματος Σπουδών. Οι μαθητές οργανώνουν τις διαθεματικές εργασίες τους με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού ή και των άλλων

εκπαιδευτικών που εμπλέκονται στο υπό επεξεργασία διαθεματικό αντικείμενο. Η διαθεματικότητα μπορεί να συμπεριλάβει δύο ή περισσότερα γνωστικά αντικείμενα. Οι διδάσκοντες αυτά τα γνωστικά αντικείμενα είναι καλό να συνεργάζονται, όταν πρόκειται για συνθετότερη επεξεργασία διαθεματικών θεμάτων. Σε κάθε ενότητα μαθημάτων, και όχι απαραίτητα σε μία διδακτική ώρα, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να προσεγγίζει το θέμα της ενότητας από πολλές πλευρές, ιστορική, αισθητική, θεωρητική, πρακτική και τα λοιπά, ώστε να επιτυγχάνεται σφαιρικότητα και ισορροπία.

- Η έκταση και η ποικιλία της προσφερόμενης διδακτέας ύλης και της διαθεματικότητας στο παρόν Πρόγραμμα Σπουδών (Π. Σ.) είναι μεγάλη για ένα μονόωρο μάθημα. Ο εκπαιδευτικός επιλέγει, από την παρούσα ύλη και με κριτήριο το εφικτό, τα προς επεξεργασία θέματα, τα οποία στα πλαίσια του Π. Σ, μπορούν να ποικίλουν από τάξη σε τάξη, από χρονιά σε χρονιά και από σχολείο σε σχολείο.

Το παρόν Πρόγραμμα Σπουδών δεν προτείνει στενά καθορισμένη ύλη χωρισμένη σε ωριαία μαθήματα. Προσφέρει άξονες περιεχομένων που συνδυάζει κατά την κρίση του ο διδάσκων. Οι άξονες είναι ταξινομημένοι ενδεικτικά από το ειδικό στο γενικό και από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο. Αυτοί όμως δε διδάσκονται ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο. Σε κάθε θέμα διδασκαλίας διαπλέκονται πολλά από τα περιεχόμενα και τους στόχους άλλων αξόνων.

Στο Νηπιαγωγείο πρέπει να υπάρχουν υλικά και μέσα στη διάθεση των νηπίων και να γίνει κατάλληλη διαμόρφωση, ώστε να υπάρχει γωνιά εικαστικών δραστηριοτήτων και τα νήπια, και χωρίς την άμεση εμπλοκή της νηπιαγωγού, να ασχολούνται με αυτό το αντικείμενο. Η νηπιαγωγός πρέπει να συμπεριλαμβάνει καθημερινώς, είτε αυτόνομα είτε κυρίως διαθεματικά, στόχους και θέματα από τα Εικαστικά στις προγραμματισμένες ημερήσιες δραστηριότητες.

Παράδειγμα διαθεματικού project με άξονα την Αισθητική Αγωγή στο Δημοτικό με τίτλο "Πηλός": Συνδυάζονται τα "Εικαστικά" με τη «Γλώσσα», την «Ιστορία» και τις Πολιτιστικές εκδηλώσεις. Στο Π. Σ. Εικαστικών για τη Γ' Δημοτικού προβλέπεται η ενασχόληση με τον πηλό. Η επιλογή του πηλού ως κεντρικού αντικειμένου έχει ως επιδίωξη:

α) Για τους εκπαιδευτικούς: να αποκτήσουν διδακτική ικανότητα στην πηλοπλαστική και ικανότητα στη διαθεματική μεθοδολογία.

β) Για τους μαθητές: να γνωρίσουν αυτό το υλικό και κατάλληλες τεχνικές, να συνδέσουν τον πηλό με αρχαία ελληνική, βυζαντινή και σύγχρονη τέχνη, να γνωρίσουν το επάγγελμα του κεραμίστα, να αναπτύξουν διάφορες ιδέες χρησιμοποιώντας τον πηλό.

β1) το θέμα προσφέρεται και για δια πολιτισμική διερεύνηση καθώς στον πηλό έχουν δημιουργηθεί σπουδαία έργα τέχνης από αρχαίους πολιτισμούς όπως των Αζτέκων και των Ίνκας, αλλά και σύγχρονους όπως των Ινδιάνων, Κινέζων, Ιαπώνων, Αφρικανών.

Διαθεματικά συνδέεται με τα άλλα αντικείμενα ως εξής:

α) Από το βιβλίο μαθητή Γ' τάξης "Η Γλώσσα μου" γίνεται γλωσσική επεξεργασία των κειμένων "Τα θαύματα του πηλού", "Το παλιό κάστρο" και "Η υφάντρα στο χωριό"

β) Από το βιβλίο Ιστορίας γίνεται σύνδεση, επεξεργασία και ταξινόμηση των κεραμικών όλων των περιόδων που εξετάζονται (Μινωική, Μυκηναϊκή κλπ.)

β) Πραγματοποιείται οργανωμένη και προετοιμασμένη επίσκεψη σε εργαστήριο κεραμικής

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση της επίδοσης του παιδιού είναι αναπόσπαστο μέρος της διδακτικής διαδικασίας και πρέπει να αποτελεί για το παιδί αφετηρία για την επίτευξη των στόχων και μέσο ενθάρρυνσης στη μαθησιακή πορεία του. Ο μαθητής δουλεύει με διαφορετικούς τρόπους: εκτελεί τα έργα του στο μπλοκ στο οποίο δημιουργεί ατομικές εργασίες, σχεδιάζει στο μπλοκ σκίτσα ή ολοκληρωμένα έργα, τα οποία μαζί με το υπόλοιπο υλικό της εκάστοτε έρευνας στην οποία επιδίδεται δημιουργεί φάκελλο εργασιών, το portfolio και τέλος δημιουργεί εικαστικό έργο απλό ή σύνθετο (project) συμμετέχοντας σε ομαδικές εργασίες.

Αξιολογούμε με πρόσφορες και ποικίλες μεθόδους (συζήτηση/συμμετοχή στην τάξη, εκτέλεση, οργάνωση και παρουσίαση εργασιών, βαθμός συμμετοχής στις ομάδες εργασίας, οργάνωση και συνδυασμός υλικού ή/και ιδεών στο portfolio, βαθμός εξοικείωσης με ερευνητικά εργαλεία όπως το διαδίκτυο, τα βιβλία της σχολικής βιβλιοθήκης κλπ) τόσο την καθημερινή προσπάθειά του, την απόδοση, το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή του παιδιού αλλά και τη συνολική του επίδοση σε σχέση με τη διδαχθείσα ύλη, ώστε η αξιολόγηση να έχει εγκυρότητα και αξιοπιστία.

Ενθαρρύνουμε το παιδί στην αυτοαξιολόγηση όχι μόνο των αποτελεσμάτων των έργων του αλλά κυρίως της προσπάθειάς του.

Ο εκπαιδευτικός πρέπει επίσης να αυτοαξιολογείται ως προς την αποτελεσματικότητα των μεθόδων διδασκαλίας του, το βαθμό επίτευξης των στόχων του, την καταλληλότητα του διδακτικού και του εποπτικού υλικού και τη αποτελεσματικότητα της εφαρμογής των προγραμμάτων σπουδών.

Εργαστήρια εικαστικών για το Δημοτικό.

Το μάθημα της Εικαστικής Αγωγής πρέπει να γίνεται σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο με κατάλληλη υποδομή για τη χρήση ποικίλων υλικών, αποθηκευτικό χώρο, βιβλιοθήκη, δυνατότητα προβολών, συσκότισης και πρόσβασης σε συστήματα πληροφορικής.

Περιγραφή εργαστηρίου

Το εργαστήριο Εικαστικών πρέπει να έχει ως ελάχιστες προϋποθέσεις:

- Ευρυχωρία, καλό φωτισμό, παροχή νερού με κατάλληλη αποχέτευση, σωστό αερισμό του χώρου
- Ράφια, ντουλάπια και ιδιαίτερο αποθηκευτικό χώρο για τη φύλαξη έργων, υλικών και εργαλείων
- Τα απαραίτητα μέσα, για να εξυπηρετούνται οι πολλαπλές ανάγκες εργασίας των παιδιών, όπως μεγάλα τραπέζια για εργασία ατομική ή κατά ομάδες, καβαλέτα, επίπεδες επιφάνειες έκθεσης έργων
- Δυνατότητες προβολής (προβολέα σλαιντς, οθόνη, κουρτίνες συσκότισης και άλλα) τηλεόραση, βίντεο και μαγνητόφωνο
- Υλικά και εργαλεία ανάλογα με την ηλικία των παιδιών
- Βιβλιοθήκη, αρχείο εποπτικού υλικού και βιντεοθήκη
- Πλήρη ειδικό εξοπλισμό για διάφορα είδη εικαστικών τεχνών με συνθετότερες δυνατότητες και μεγαλύτερες απαιτήσεις, δημιουργία επιμέρους εργαστηρίων - γωνιών για τα αντικείμενα που προτείνει το πρόγραμμα σπουδών. Όταν δεν υπάρχει μόνιμο εργαστήριο δημιουργούμε συνθήκες εργαστηρίου στις κοινές με τα άλλα μαθήματα αίθουσες μεταφέροντας, στο μέτρο του δυνατού, τα απαραίτητα υλικά και μέσα

Απαιτούμενο διδακτικό υλικό για το μάθημα των εικαστικών όλων των βαθμίδων

BIBΛΙΑ ΜΑΘΗΤΗ

BIBΛΙΑ 4

- i) Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Α΄ και Β΄ του Δημοτικού, σελίδες 120-140
- ii) Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ του Δημοτικού, σελίδες 120-140 γ)
- iii) Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Δημοτικού, σελίδες 120-140
- iv) Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Α΄, Β΄ και Γ΄ του Γυμνασίου, σελίδες 300 ή τρία βιβλία (ένα για κάθε τάξη από 130 σελίδες)

ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΜΑΘΗΤΗ

ΤΕΤΡΑΔΙΑ 4

- i) Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων μαθητή για τις τάξεις Α΄ και Β΄ του Δημοτικού, σελίδες 50
- ii) Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων μαθητή για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ του Δημοτικού, σελίδες 50
- iii) Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων μαθητή για τις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Δημοτικού, σελίδες 50
- iv) Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων μαθητή για τις τάξεις Α΄, Β΄ Γ΄ Γυμνασίου, σελίδες 100

Βιβλία δασκάλου - καθηγητή

BIBΛΙΑ 4

- i) Ένα βιβλίο δασκάλου για τις τάξεις Α΄ και Β΄ του Δημοτικού, σελίδες 100-120
- ii) Ένα βιβλίο δασκάλου για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ του Δημοτικού, σελίδες 100-120

- iii) Ένα βιβλίο δασκάλου για τις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Δημοτικού, σελίδες 100-120
- iv) Ένα βιβλίο καθηγητή για τις τάξεις Α΄, Β΄ και Γ΄ του Γυμνασίου, σελίδες 120 περίπου

Έκταση των βιβλίων

Η συνολική έκταση των βιβλίων και των τετραδίων έχει επιτρεπόμενη απόκλιση 10% από τις προαναφερθείσες σελίδες. Το καθαρό κείμενο στο βιβλίο του μαθητή για τις τάξεις δημοτικού καλύπτει το 25-30% κάθε σελίδας, και αντίστοιχα στο βιβλίο μαθητή του Γυμνασίου καλύπτει το 30-35%. Στα βιβλία δασκάλου - καθηγητή κυριαρχεί το κείμενο, ενώ στα τετράδια των ασκήσεων η έκταση των κειμένων είναι σχετική και ανάλογη με το προτεινόμενο κάθε φορά θέμα. Κάθε σελίδα υπολογίζεται για το δημοτικό ότι έχει 35 - 40 στίχους και κάθε στίχος 50-60 διαστήματα (γράμματα, σημεία στίξης, αποστάσεις μεταξύ λέξεων). Αντίστοιχα για το Γυμνάσιο έχει 55 - 60 στίχους και κάθε στίχος 50-60 διαστήματα. Οι διαστάσεις της σελίδας υπολογίζονται στο 21X29,7cm ή 148X210 mm.

Εποπτικό υλικό

- Μία σειρά διαφάνειες X 30-50 διαφάνειες που θα συνοδεύουν τα τέσσερα βιβλία διδάσκοντος (4 βιβλία X 1 σειρά = 4 σειρές)
- Μία βιντεοκασέτα διάρκειας 1 ώρας που θα συνοδεύει τα 4 βιβλία διδάσκοντος (συνολικά 4 βιντεοκασέτες)
- Μία σειρά από 30 αφίσες με έργα τέχνης και φυλλάδιο οδηγιών για το Δημοτικό και για το Γυμνάσιο (σύνολο 2 σειρές και 2 φυλλάδια)
- Ένα CD - ROM interactive για το Δημοτικό και ένα για το Γυμνάσιο (σύνολο 2 CD - ROM)

Κρίνεται απαραίτητο ο εκπαιδευτικός του Γυμνασίου να έχει στη διάθεσή του τα βιβλία, τα τετράδια, και το εποπτικό υλικό όλων των βαθμίδων

*

2.3. Θεατρική Παιδεία για την Α' βάρθμια Εκπαίδευση:

2.3.1. Εισαγωγικό σκεπτικό:

Η Μουσική, τα Εικαστικά, το Θέατρο, αποτελούν αυτοτελή διδασκόμενα μαθήματα που υπάρχουν προ πολλού στο πρόγραμμα σπουδών της α/βάθμιας και της β/βάθμιας εκπαίδευσης. Η μακρόχρονη (κάποιων), ή σύντομη (άλλων), παρουσία και ο ρόλος τους στο ευρύτερο πρόγραμμα σπουδών, έχουν αξιολογηθεί από ειδικούς και μη. Πάνω από όλα όμως, έχουν αποτιμηθεί από τους ίδιους τους μαθητές που έχουν ολοκληρώσει τις εγκύκλιες σπουδές τους και έχουν ενταχθεί στην κοινωνία ως ενεργοί πολίτες.

Χωρίς διάθεση αξιολόγησης των εν λόγω μαθημάτων και χωρίς πρόθεση υποτίμησης ή υπερτίμησης της συμβολής κάποιων απέναντι σε κάποιο άλλο, ως προς την επιδίωξη των στόχων της εκπαίδευσης, μπορούμε να υποστηρίξουμε και στη συνέχεια να εισηγηθούμε τα ακόλουθα:

Η νέα πραγματικότητα που διαμορφώνεται στην εκπαίδευση, σε όλες τις βαθμίδες, εξαιτίας των αλλαγών και αναθεωρήσεων που συντελούνται για παιδαγωγικούς, κοινωνιολογικούς, επιστημολογικούς και οικονομικούς λόγους, επιβάλλει μια ριζική αναδόμηση των προγραμμάτων σπουδών, ώστε αυτά να είναι προσαρμοσμένα στα νέα δεδομένα και να υπηρετούν τους σκοπούς της εκπαίδευσης. Η στροφή σε μια ανθρωπιστική παιδεία και η έμφαση σε αξίες που σκόπιμα ή μη έχουν παραμεριστεί, στο όνομα της εξειδίκευσης και της τεχνολογικής προόδου, αποτελεί τη νέα τάση που ολοένα και περισσότερο κερδίζει έδαφος σε παιδαγωγικό, κοινωνικό αλλά και πολιτικό επίπεδο.

Η έννοια του «γραμματισμού» και η ανάδυση της προσωπικότητας του πολίτη περισσότερο από αυτό της τεχνογνωσίας και της εξειδίκευσης συνιστούν τα νέα ζητούμενα του εκπαιδευτικού συστήματος.

Για να πραγματοποιηθούν όμως αυτά, απαιτείται μια ουσιαστική αλλαγή προσανατολισμού στο ίδιο το πρόγραμμα σπουδών, στους τρόπους διδασκαλίας και μάθησης, αλλά και στους επιδιωκόμενους στόχους.

Αυτό με τη σειρά του απαιτεί μια ριζική αναθεώρηση της άποψης που επικρατεί για την εκπαίδευση και μια εμβάθυνση και επαναφορά των αξιών της Παιδείας, όπως αυτό πρωταρχικά δημιουργήθηκε στον αρχαίο ελληνικό κόσμο.

Η ουσιαστική κατάκτηση αυτής της Παιδείας, αποτελεί επίτευγμα, που μπορεί να πραγματοποιηθεί κατά τον καλύτερο τρόπο μέσα από τις Τέχνες και τη συνεργασία τους στο σχολικό περιβάλλον.

Απαιτείται κατά συνέπεια όχι απλά και μόνο ένας παράλληλος μονόλογος των τεχνών με τη μορφή και τον τρόπο που μέχρι σήμερα γνωρίζουμε στο ελληνικό σχολείο (κάθετα, παράλληλα, ανεξάρτητα προγράμματα για τη Μουσική, τα Εικαστικά και το Θέατρο), αλλά μια διαγώνια σύνθεση και ενοποίηση που περιλαμβάνει ταυτόχρονα στοιχεία από όλες τις τέχνες. Μια νέα σύλληψη, σύμφωνα με την οποία οι Τέχνες όχι απλά συνυπάρχουν, αλλά ενυπάρχουν σε μια **«Πάμμουσο Παιδαγωγία»** που αποτελεί το τελικό ζητούμενο για το σχολείο στον 21^ο αιώνα. Μια παιδαγωγία που στηρίζεται και αξιοποιεί το διττό επιστημονικό/διδασκτικό/μαθησιακό από τη μια και τον καλλιτεχνικό/δημιουργικό/εκφραστικό περιεχόμενο της Τέχνης από την άλλη.

Με τη σημασία αυτή το Θέατρο και η Μουσική, η Ζωγραφική, αλλά και οι νέες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, όπως ο χορός, η διακοσμητική, η video art διαπλέκονται και εμπλουτίζονται αμοιβαία, επιδιώκοντας τον κοινό στόχο, την αγωγή και την παιδεία των νέων.

Χωρίς να χάνουν την αυταξία και αυτονομία τους, χωρίς να υποβαθμίζουν τις καλλιτεχνικές αρχές και τους στόχους τους, τις ιδιαιτερότητες και τα δομικά συστατικά τους, όλες οι Τέχνες έρχονται να συμβάλουν στη δημιουργία ενός νέου τρόπου αγωγής και παιδείας των νέων, που ανταποκρίνεται στα ιδανικά της αρμονικής συνεργασίας όλων των Μουσών που εκπροσωπούν τις Τέχνες.

Εξ αυτού ακριβώς απορρέει και η αναγκαιότητα κατάργησης του παραδοσιακού μέχρι σήμερα τρόπου λειτουργίας των συγκεκριμένων καλλιτεχνικών αντικειμένων με τη μορφή ανεξάρτητων μαθημάτων και την ενσωμάτωσή τους σε μια ευρύτερη ενότητα, που μπορεί να αποκληθεί **«Τέχνη και Πολιτισμός»**. Σε αυτά θα περιλαμβάνονται τα υπάρχοντα γνωστικά πεδία, οι καλλιτεχνικές μορφές και τρόποι έκφρασης, οι ώρες διδασκαλίας με τα επιμέρους προγράμματα σπουδών. Σε αυτή θα ανήκουν στο εξής, οι διδάσκοντες

ειδικοτήτων, οι οποίοι χωρίς να υποκατασταθούν, ούτε να εκχωρήσουν τις αρμοδιότητές τους, θα βρίσκονται σε άμεση και δημιουργική συνεργασία, τόσο μεταξύ τους, όσο και με τον κύριο διδάσκοντα (δάσκαλο, καθηγητή), για την υλοποίηση του προγράμματος (project) που θα περιλαμβάνεται στο συγκεκριμένο «μάθημα».

Οι μαθητές που θα παρακολουθούν και θα συμμετέχουν άμεσα και βιωματικά στο κάθε παρόμοιο πρόγραμμα, θα αποκτούν μια συνολική εικόνα για τον πολιτισμό με τις επιμέρους όψεις και εκφάνσεις του, ενώ ανάλογα με τις δεξιότητες και τις προτιμήσεις τους θα συμβάλλουν στη δημιουργία του τελικού καλλιτεχνικού αποτελέσματος.

Η αξιολόγησή τους, καθώς και ο τρόπος συνεργασίας των ειδικών, θα γίνεται σύμφωνα με τις αρχές της παιδαγωγικής και την πρακτική που ισχύει στην εκπαίδευση σε παρόμοιες περιπτώσεις συνδιδασκαλίας.

Το Θέατρο, αν και αποτελεί συνισταμένη όλων των Τεχνών, σε καμιά περίπτωση δεν τοποθετείται σε ανώτερη θέση. Συνυπάρχει ισότιμα με όλες τις άλλες και συνεισφέρει από την πλευρά του στη δημιουργία του κοινού τελικού αποτελέσματος.

Για να μπορέσει όμως να πραγματοποιηθεί ομαλά αυτή η ενοποίηση των τεχνών και να διασφαλιστεί η «**σύνοδος των Τεχνών**» μέσα στο νέο-δημιουργούμενο μάθημα, η κάθε συμβαλλόμενη μορφή Τέχνης οφείλει να αποβάλει τα ιδιαίτερα, πλεοναστικά χαρακτηριστικά της και να κρατήσει τα απολύτως απαραίτητα, τα ειδοποιά χαρακτηριστικά της, τα οποία κωδικοποιημένα να παρέχονται προς χρήση και συνδυασμό από τους ενδιαφερόμενους και εμπλεκόμενους στο συλλογικό έργο.

Θα πρέπει γι' αυτό να καταρτιστεί ένα corpus εννοιών, καταστάσεων και δεδομένων, που να αποτελούν το βασικό υπόβαθρο και το πλαίσιο δραστηριοτήτων τής κάθε μορφής Τέχνης, που με τη σειρά του να μπορεί να συνδυάζεται με αντίστοιχα από άλλες μορφές, ώστε να δημιουργείται ομογενοποιημένα το τελικό ζητούμενο.

Με αυτό το σκεπτικό και προς αυτή την κατεύθυνση, το Θέατρο συμμετέχει με τις ακόλουθες κατευθυντήριες γραμμές:

2.3.2. Κομβικές Έννοιες:

ΕΝΝΟΙΕΣ – ΔΗΜΟΤΙΚΟ

- Σώμα – ταυτότητα / άλλοι – διαφορετικότητα
- Σωματική ενέργεια – θέση στο χώρο και το χρόνο
- Ρυθμός – ένταση –ήχος-κίνηση

- Αυτοσχεδιασμός – παιχνίδι ρόλων
- Αναπνοή – φωνή – λεκτική επικοινωνία
- Δραματικός – θεατρικός ρόλος – μίμηση
- Πραγματικό – φανταστικό –εναλλαγή ρόλων
- Δραματικό / θεατρικό κείμενο- διάλογος – λεκτική/ σωματική επικοινωνία
- Αναπαράσταση – προσομοίωση ρόλου
- Παιχνίδι ρόλων – φανταστική ιστορία
- Θεατρικό δρώμενο και θεατρική παράσταση
- Εργαστήριο γραφής – δομή δραματικού λόγου – δραματοποίηση κειμένου
- Ρόλος και Υποκριτική
- Ηθοποιός και θεατής
- Μορφές θεάτρου και θεάματος

*

2.4. Οπτικοακουστική Παιδεία για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:

2.4.1. Εισαγωγικό σκεπτικό:

Πρόγραμμα Σπουδών για την Οπτικοακουστική Έκφραση στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ

Η θεσμική παρουσία ενός εντελώς νέου μαθησιακού - διδακτικού αντικειμένου στο Πρόγραμμα Σπουδών της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, επιβάλλει την αναλυτική επισκόπηση του περιεχομένου του, της προτεινόμενης διδακτικής του μεθοδολογίας και της εκπαιδευτικής του συμβολής στο πλαίσιο της αγωγής των νέων πολιτών. Για λόγους ενιαίας παρουσίασης όλων των αντικειμένων της Αισθητικής Αγωγής, στην τελική εκδοχή των ΠΣ το σχετικό κείμενο συμπύχθηκε ως συνοπτική εισαγωγική περίληψη και ταυτόχρονα παρατίθεται στην πλήρη μορφή του ως παράρτημα για την Οπτικοακουστική Έκφραση, στο τέλος του παρόντος εντύπου που παραθέτει τα εισαγωγικά κείμενα από όλες τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης.

Η οπτικοακουστική έκφραση ως συνιστώσα καλλιτεχνικής έκφρασης

στο χώρο της Αισθητικής Αγωγής (προτάσεις για συστηματική εξοικείωση των μαθητών με τις καλλιτεχνικές και τις επικοινωνιακές διαστάσεις της οπτικοακουστικής έκφρασης στο πλαίσιο του γνωστικού πεδίου της Αισθητικής Αγωγής):

Ως οπτικοακουστική καλλιτεχνική έκφραση αποκαλούμε τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης που προκύπτουν από τη δημιουργική χρήση οπτικοακουστικών εργαλείων και μέσων. Πρόκειται για τεχνολογικά εργαλεία που επιτρέπουν την αποτύπωση (εγγραφή) εικόνων και ήχων είτε από το περιβάλλον είτε από σχετικές διατάξεις πρωτογενούς παραγωγής τους, την επεξεργασία τους και τέλος την επαναληπτική ανάκληση - παρουσίαση (αναπαραγωγή) αυτού του κατασκευασμένου οπτικού ή/και ηχητικού αποτελέσματος που απευθύνεται σε περιορισμένο ή ευρύ κοινό. Σ'αυτήν τη γενικότερη κατηγορία έργων εντάσσονται μορφές σύγχρονης καλλιτεχνικής έκφρασης όπως: η καλλιτεχνική φωτογραφία, ο κινηματογράφος, το κινούμενο σχέδιο και κάθε μορφής τεχνική παραγωγής κίνησης από αντικείμενα (animation), η βιντεοάρτ, η δημιουργική ηχογράφηση (ραδιοσκηνοθεσία ή ηχοσκηνοθεσία), τα κόμικς, οι κάθε είδους μορφές ηλεκτρονικής οπτικοακουστικής έκφρασης μέσα σε περιβάλλον ηλεκτρονικού υπολογιστή (ηλεκτρονική σχεδίαση - computer graphics, τρισδιάστατο κινούμενο

σχέδιο - 3D animation, εγκαταστάσεις εικονικής πραγματικότητας - virtual reality installations κ.λπ.).

Η οπτικοακουστική έκφραση αποτελεί ένα εναλλακτικό, ολοκληρωμένο σύστημα επικοινωνίας πέρα από τον γραπτό και τον προφορικό λόγο. Θεωρούμε ότι η οπτικοακουστική έκφραση, δηλαδή η αφήγηση και η διατύπωση νοημάτων με εικόνες και ήχους, ενώ δεν διέπεται από την αυστηρότητα που χαρακτηρίζει το γραπτό λόγο, έχει όμως πολλά από τα γνωρίσματα ενός συστήματος επικοινωνίας όπως ο προφορικός και ο γραπτός λόγος. Μέχρι σήμερα, αυτό το σύστημα επικοινωνίας το κατακτούμε εμπειρικά, ως καταναλωτές πληθώρας οπτικοακουστικών μηνυμάτων που καθημερινά μας απευθύνονται. Αν ωστόσο χρειάζεται μια παρέμβαση στο σχολείο για τη συστηματική εξοικείωση των μαθητών με την οπτικοακουστική έκφραση, αυτή θα πρέπει να έχει πολλά από τα χαρακτηριστικά της διδασκαλίας μιας παράλληλης «γλώσσας». Η ανάγκη για μια τέτοια παρέμβαση δεν καλύπτει, ένα απλό αίτημα για πληρέστερη καλλιτεχνική ευαισθητοποίηση, αλλά αποβλέπει στην κατάκτηση ενός σύνθετου συστήματος επικοινωνίας με διεθνή εμβέλεια και ισχυρές δυνατότητες διείσδυσης.

Θεμέλιο και προϋπόθεση του πολιτισμού μιας κοινότητας είναι η επικοινωνία που αναπτύσσεται μεταξύ των μελών της. Οι σχέσεις και οι αποδεκτές συμπεριφορές, οι αξίες που τις διέπουν και οι συλλογικές προσπάθειες για βελτίωση των συνθηκών ζωής, όλα στηρίζονται στις δυνατότητες συνεννόησης και κατανόησης ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας. Και βέβαια αυτές οι δυνατότητες συνεννόησης και κατανόησης καθορίζονται από τα επικοινωνιακά μέσα που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της ομάδας. Η συνθετότητα, η ποικιλία και ο πλούτος των μέσων επικοινωνίας, η δυνατότητα να εκφραστούν λεπτές συναισθηματικές χροιές και να διατυπωθούν λεπτές εννοιολογικές διακρίσεις φανερώνουν έναν πολιτισμό που μπορεί να επινοεί σύνθετες λύσεις και να απελευθερώνει δημιουργικές δυνάμεις προκειμένου να αντιμετωπίσει τα κοινωνικά προβλήματα.

Στο πλαίσιο κάθε σχολικού μαθήματος αλλά και στο πλαίσιο ενός εξειδικευμένου μαθήματος αισθητικής αγωγής, μπορούν να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις ώστε οι μαθητές να αναπτύξουν **δεξιότητες παραγωγής των δικών τους οπτικοακουστικών κειμένων**. Να διατυπώσουν το δικό τους οπτικοακουστικό λόγο, προβάλλοντας τις προσωπικές τους απόψεις και σκέψεις. Αξιοποιώντας την επικοινωνιακή τεχνολογία και τα σύγχρονα οπτικοακουστικά εργαλεία, τα παιδιά θα πρέπει, κατά την περίοδο της τυπικής εκπαίδευσής τους να έχουν τις απαραίτητες ευκαιρίες ώστε, να συντάσσουν, να διαμορφώνουν και να δημοσιοποιούν τα δικά τους οπτικοακουστικά κείμενα. Δηλαδή, να αντιμετωπιστούν **"οι μαθητές ως ενεργοί πολίτες"** οι οποίοι αξιοποιούν τις σύγχρονες τεχνολογίες επικοινωνίας τόσο για την παραγωγή και την ανταλλαγή των απόψεών τους όσο και για τη δημιουργική παραγωγή και διάχυση της προσωπικής τους καλλιτεχνικής έκφρασης.

Επίσης επιδιώκεται η εξοικείωση με την καθημερινή οπτικοακουστική κουλτούρα των μαθητών (τηλεόραση, διαδίκτυο κ.λπ.) και, βέβαια, με την καλλιτεχνική οπτικοακουστική έκφραση (δηλαδή με πολλά, διαφορετικά είδη

κινηματογραφικών έργων, πολλά διαφορετικά είδη καλλιτεχνικής φωτογραφίας, βιντεο-άρτ, βιντεο-εγκαταστάσεων, έργων εικονικής πραγματικότητας κ.λπ.), ώστε να θεμελιώνονται στη συνείδηση των μαθητών οι επικοινωνιακές και αισθητικές δυνατότητες της οπτικοακουστικής έκφρασης και να δίνονται ευκαιρίες για καλλιέργεια κριτικού λόγου. Στην κατεύθυνση αυτή, η εξοικείωση με την καλλιτεχνική οπτικοακουστική έκφραση συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας ανώτερης ποιότητας κριτικής στάσης απέναντι στα οπτικοακουστικά έργα που βασίζεται στην **αισθητική απόλαυση, στις απρόβλεπτες υποκειμενικές αναγνώσεις και στο στοχασμό.**

Θεμελιώδη μεθοδολογικά χαρακτηριστικά της πρότασης αυτής είναι:

1. Οι δραστηριότητες της οπτικοακουστικής παιδείας να μην συγκροτούν ένα ξεχωριστό γνωστικό αντικείμενο, αλλά **να διαπερνούν το σύνολο των γνωστικών αντικειμένων του Προγράμματος Σπουδών** της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Ενδεικτικά, αξίζει να τονιστεί το γεγονός ότι όλες σχεδόν οι προτεινόμενες δραστηριότητες, μπορούν να πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο οποιουδήποτε μαθήματος ξένης γλώσσας! Επίσης, τουλάχιστον για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, η εφαρμογή των δραστηριοτήτων αυτών δεν θα πρέπει να προϋποθέτει ιδιαίτερες ειδικές γνώσεις από τους εκπαιδευτικούς. Θα δίδονται ειδικά σχεδιασμένες προτάσεις δραστηριοτήτων, πάνω στις οποίες ο δάσκαλος μαζί με τα παιδιά θα εργάζονται ως μία ομάδα με μικρές υποομάδες, χωρίς κάποιος να χρειάζεται να γνωρίζει ένα ειδικό αντικείμενο για να το «διδάξει» στους άλλους. Οι ίδιες οι δραστηριότητες θα εισάγουν και θα αναπτύσσουν τις βασικές έννοιες της οπτικοακουστικής έκφρασης τις οποίες εκπαιδευτικός και μαθητές θα διερευνούν από κοινού. Στις πολύ σπάνιες περιπτώσεις εξειδικευμένης τεχνογνωσίας, που ίσως προβλεφθούν για τις τελευταίες τάξεις της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, οι ομάδες θα μπορούν να καταφεύγουν σε επαγγελματίες του χώρου για επί μέρους βοήθεια (μοντέλο εξειδικευμένου εταίρου - partnership).

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η πρόβλεψη για δραστηριότητες εξοικείωσης με την καλλιτεχνική οπτικοακουστική έκφραση στο πλαίσιο της Αισθητικής Αγωγής, δεν αναιρεί την ανάγκη "εγκάρσιας" ανάπτυξης της οπτικοακουστικής παιδείας διά μέσου όλων των γνωστικών αντικειμένων του ΠΣ όπως τονίζεται παραπάνω. Απλώς, ένα μέρος των στόχων της οπτικοακουστικής παιδείας θα καλύπτεται και μέσα από τις δραστηριότητες καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης έτσι ώστε οι μαθητές να συνειδητοποιούν ότι -όπως όλα τα εργαλεία (γραφής, οικοδόμησης, επεξεργασίας υλικών κ.λπ.)- τα εργαλεία οπτικοακουστικής καταγραφής μπορούν να αξιοποιηθούν και ως εργαλεία καλλιτεχνικής έκφρασης και ότι στο χώρο της καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης υπάρχουν σημαντικά έργα που μπορούν να προσφέρουν απόλαυση και αφορμές για στοχασμό.

2. Οι δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας μέσα στην τάξη θα πρέπει να είναι **ομαδικές**. Ήδη σε πολλές θεσμοθετημένες δραστηριότητες μέσα στο σχολείο (περιβαλλοντικές εργασίες, ευέλικτη ζώνη, διαθεματικότητα κ.λπ.) προβλέπεται το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας ή, ακόμα καλύτερα, η Μέθοδος Project όπου, κατά την παραγωγή κάποιου συλλογικού έργου, προβλέπεται η λήψη αποφάσεων. Το πλαίσιο αυτό αποτελεί ιδανική προϋπόθεση για τις δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας, όπου η διαδικασία διαπραγμάτευσης των εννοιών από τα παιδιά (συζητήσεις μεταξύ τους προκειμένου να επιλέξουν τη μία ή την άλλη λύση) είναι πιο σημαντική από τις ίδιες τις γνώσεις που τυχόν θα αποκομίσουν.
3. Οι δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας, όπως άλλωστε όλες οι δραστηριότητες καλλιτεχνικής έκφρασης, εξοικειώνουν τα παιδιά με την ιδιαίτερη αξία των εναλλακτικών οπτικών που μπορούν να προκύψουν για κάθε θέμα. **Η υποκειμενική ματιά "του άλλου"**, που εκφράζεται για κάποιο πολύ συνηθισμένο θέμα ή αντικείμενο γύρω μας, η διαφορετική θεώρηση του κόσμου που μας περιβάλλει, είναι ίσως το πιο σημαντικό κοινωνικό χαρακτηριστικό των τεχνών. Τα παιδιά, μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες, καλούνται να συνειδητοποιήσουν ότι καθετί μπορεί να αποκτά διαφορετικές σημασίες, ανάλογα με την οπτική γωνία που υιοθετούμε, και πως η κατανόηση της υποκειμενικής ματιάς κάθε μέλους της ομάδας πλουτίζει τη δυνατότητά μας να αντιμετωπίζουμε κριτικά την πραγματικότητα γύρω μας και συμβάλλει στον επικοινωνιακό πολιτισμό.

Εκφράζοντας τη σύγχρονη παιδαγωγική αντίληψη περί γραμματισμών στην εκπαίδευση, δηλαδή την προσπάθεια να εφοδιαστεί ο νέος πολίτης με γνώσεις δεξιότητες και στάσεις οι οποίες να του επιτρέπουν να παρακολουθεί και να συμμετέχει στον οπτικοακουστικό πολιτισμό της κοινωνίας όπου ζει, η εξοικείωση με την οπτικοακουστική έκφραση δομείται ως υπεύθυνη **επιλογή κομβικών εννοιών** που -κατά την παιδαγωγική και ιδεολογική κρίση των συντακτών της- εξυπηρετεί καλύτερα το στόχο του οπτικοακουστικού γραμματισμού και την καλλιέργεια της οπτικοακουστικής συνείδησης των μαθητών.

*

2.4.2. Κομβικές Έννοιες:

(στην α'βάθμια Εκπαίδευση οι παρακάτω έννοιες εμφανίζονται σε πολύ απλουστευμένη μορφή)

1. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Ο μηχανισμός της οπτικοακουστικής αφήγησης . Η συνεχής αφηγηματική ροή που προκύπτει από την παράθεση (στη φωτοαφήγηση) ή τη χρονική ακολουθία (στον κινηματογράφο, κινούμενο σχέδιο) διαδοχικών εικόνων. Στοιχειώδης περιγραφή απλής δράσης - Απλή καταγραφή χώρου - Μικρή μυθοπλασία
2. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Η σημειολογία των βασικών κάδρων. Κοντινό - Μεσαίο - Γενικό
3. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Η διαμεσολάβηση του δημιουργού. Ο υποκειμενισμός του δημιουργού ενός οπτικοακουστικού έργου όπως προκύπτει από την επιλεκτική χρήση των οπτικοακουστικών εργαλείων.
4. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Βαθμοί διαμεσολάβησης:
Κινούμενο Σχέδιο- Κινηματογραφική Μυθοπλασία- Ντοκιμαντέρ- Ρεπορτάζ
5. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Σκηνοθετημένο περιεχόμενο εικόνας (σημειολογικές παρεμβάσεις στην ακίνητη εικόνα)
6. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης - κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Τα είδη των ήχων: Θόρυβοι - Ομιλίες - Μουσική - Σπηκάζ (αφανής αφήγηση)
Τα είδη της ομιλίας: Σπηκάζ (αφανής αφήγηση) - ο λόγος των "παρουσιαστών" - ο λόγος των "προσκεκλημένων" - Ηθοποιοί
Δημιουργία ηχητικού τοπίου Απλός ηχητικός περίπατος
7. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης - κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Η ανθρώπινη παρουσία μέσα στην εικόνα
Ήρωας ντοκιμαντέρ - Ηθοποιός (πρωταγωνιστής - β' ρόλος) - ήρωας κινουμένου σχεδίου - κούκλες(animation) - ανθρωπομορφισμός ζώων στο κινούμενο σχέδιο

8. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης - κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)

Η αισθητική παράμετρος της τεχνολογίας

Ασπρόμαυρη - Έγχρωμη ταινία
Βωβός - Ηχητικός κινηματογράφος
Πλατό - φορητή κάμερα - κινητό τηλέφωνο
Μελιές - STARTRECK - Πόλεμος των Άστρων - Μάτριξ

9. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)

Ρεπορτάζ - συνέντευξη

10. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)

Διαφήμιση (η έννοια του στοχευμένου κοινού)

11. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)

Λογοτεχνία - Κινηματογράφος Διαφορετικοί τρόποι αφήγησης της ίδιας ιστορίας

12. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης - κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)

Τα κινηματογραφικά είδη (genre), το προσωπικό "σύμπαν" κάθε δημιουργού όπως προκύπτει από τη δημιουργική χρήση των εκφραστικών μέσων και οι υποκειμενικές "αναγνώσεις" του δέκτη

13. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)

Πλάνο (διάρκειες) - ρυθμός - μοντάζ

14. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)

Οι ειδικότητες του κινηματογράφου και της τηλεόρασης

15. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)

Το κύκλωμα παραγωγής και διανομής - μετάδοσης οπτικοακουστικών προϊόντων

*

2.5. Παιδεία Χορού - Κίνησης για την Α'βάθμια Εκπαίδευση:

Πρόγραμμα Σπουδών για το Χορό – Κίνηση στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση

2.5.1. Εισαγωγικό σκεπτικό

Εισαγωγή - Θεωρητικές και Μεθοδολογικές Αρχές

Στο αναλυτικό πρόγραμμα του «ολοήμερου δημοτικού» (η λειτουργία του οποίου τοποθετείται μετά τη λήξη του σχολικού ημερήσιου προγράμματος) υπήρξε πρόταση με διδακτική ενότητα την ορχηστική τέχνη. Όμως μέσα στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος (τόσο του δημοτικού σχολείου όσο και του Γυμνασίου) ο χορός παρέμεινε μέρος της σωματικής εκπαίδευσης και αποτέλεσε, στην καλύτερη των περιπτώσεων, την ενότητα του παραδοσιακού χορού, στο μάθημα της φυσικής αγωγής λειτουργώντας, μόνο σαν το μέσο για την απόκτηση βασικών κινητικών δεξιοτήτων, και ουδόλως ως μια μορφή τέχνης.

Η διδασκαλία του μαθήματος χορού οφείλει να εκσυγχρονιστεί και να αναδιατυπωθεί ως μάθημα κίνησης και χορού, αναθεωρώντας τις πρακτικές της τόσο σε επίπεδο εκπαίδευσης, όσο σε επίπεδο εφαρμογών, απαντώντας στις ανάγκες της πολυπολιτισμικής κοινωνίας μας. Χωρίς διάθεση για κατάταξη των τεχνών σε σειρά σπουδαιότητας, αλλά με την άποψη να εμπλέκονται και να εμπλουτίζονται αμοιβαία, στο πλαίσιο της οργανωμένης εκπαίδευσης, ο χορός αποτελεί ένα από τα πιο ισχυρά μέσα για τη συγχώνευση των δύο λειτουργιών του εγκεφάλου, του λογικού με το ενστικτώδες. Αποτελεί δηλαδή βασικό τρόπο αγωγής, τέτοιας, ικανής να συνδράμει ώστε οι μαθητές ως μελλοντικοί πολίτες *να μπορούν να βλέπουν τον κόσμο αισθητικά*. Ο χορός «συνδέει, ενώνει, συγκρατεί. Είναι σχέση ανάμεσα στη χειρονομία και στη μουσική, ανάμεσα στο χρόνο και στο χώρο, ανάμεσα σε μένα και σε σένα» (M. Bejart) είναι ένα από τα απαραίτητα εργαλεία για την καλλιέργεια και τη ευαισθητοποίηση του αυριανού πολίτη. Η αντίληψη του σώματος, του προσωπικού χώρου και του πώς τα σώματα λειτουργούν μαζί σε δημόσιους χώρους είναι κάτι που αφορά την καθημερινότητα και τη συνύπαρξη σε κοινωνικό πλαίσιο όπως και απαιτείται για την αντιμετώπιση καταστάσεων ανάγκης. Είναι ένας καθρέφτης της κουλτούρας του κάθε τόπου.

Η ανάδειξη της Τέχνης γενικά και του χορού ειδικότερα, σε ισχυρό μέσο αγωγής και παιδείας και η διακίνηση της στο σχολείο θα οδηγήσει σε ποιοτικές αλλαγές στο τρόπο με τον οποίο οι προθέσεις παιδαγωγών υλοποιούνται και μορφοποιούνται: είτε σε τρόπο κατάκτησης της γνώσης (Πράξη διδασκαλίας), είτε σε καλλιτεχνική δημιουργία μέσα στο σχολείο (Πράξη Τέχνης). Ο χορός, που γίνεται με επίγνωση της αποστολής του, χωρίς βεβαίως να παρακάμπτεται το θέμα της αισθητικής του φύσης, μπορεί να συνδράμει στη μορφωτική προσπάθεια του σχολείου και να αποτελέσει για τα παιδιά μέσο εκπαίδευσης, επικοινωνίας, χειραφέτησης και αγωγής πολιτισμικής, λειτουργώντας:

- **ως επιμέρους όψη και έκφραση της τέχνης** για εξοικείωση του μαθητή με το εκφραστικό γεγονός του χορού, είτε ως αισθητική εμπειρία, είτε με ξεχωριστές δραστηριότητες κίνησης και χορού για επαφή του μαθητή με τα παιδευτικά ευεργετήματα αυτής της τέχνης. Για ψυχική ανάταση και μελέτη της κοινωνικής συμπεριφοράς.

- **σε συνέργεια με τις άλλες Τέχνες** σε μια πολύτεχνη σύνθεση που συμπεριλαμβάνει στοιχεία της τέχνης του χορού

- **ως «πράξη διδασκαλίας»** στο πλαίσιο άλλων γνωστικών αντικειμένων για την απολαυστικότερη πρόσληψη, κατανόηση και αφομοίωση της γνώσης.

- ως μια **συνιστώσα** για την υλοποίηση και ανάπτυξη **προγράμματος διαθεματικής αντίληψης**

- **Ως παράσταση αυτόνομη χορού - χοροθεάτρου** ή ως συνεισφορά στο τελικό δημιουργήμα **κοινής με άλλες τέχνες παράστασης**

Η εφαρμογή που ο χορός - κίνηση μπορεί να έχει στην εκπαίδευση αφορά στις παρακάτω **μορφές (είδη)**:

- Ψυχοκινητική
- Κινητική Δημιουργικότητα
- Μουσικοκινητική και Ρυθμική Αγωγή
- Δημιουργικός Χορός
- Χοροθέατρο
- Αυτοσχέδια Επαφή (Contact Improvisation)
- Χοροθέατρο
- Πρωτόγονη Έκφραση - χορός
- Χοροί από την Ελλάδα και από όλον τον Κόσμο
- Οργάνωση Παράστασης

Ο χορός είναι ένα σύστημα επικοινωνίας, μια από τις ανθρώπινες γλώσσες και σαν τέτοια πρέπει να την κατέχουμε όχι μόνον ασυνείδητά και αυθόρμητα αλλά με συστηματικό τρόπο και στοχευμένα στη χορολογική τάξη που τον διέπει, (Laban) έτσι ώστε να υπάρξει εξοικείωση των μαθητών με τη δομή του και μέσω δράσεων, πειραματισμών και αυτοσχεδιασμών οι μαθητές να μάθουν να εκφράζονται με νέους τρόπους, με την κίνηση και το χορό και να αποκτήσουν μια συνολική εικόνα για αυτόν.

Στο πλαίσιο του μαθήματος μπορούν να δημιουργηθούν οι συνθήκες, μέσω οργανωμένων δραστηριοτήτων της κίνησης και του χορού ώστε να υπάρξει για τους μαθητές:

1) **Κινητική ανάπτυξη**

δηλαδή οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με το σώμα τους, να γνωρίσουν πως αυτό κινείται (ανατομικά και φυσιολογικά), να διερευνήσουν τις δυνατότητες και τα όριά του (σωματογνωσία και βιωματική κινησιολογία), να αποκτήσουν αντίληψη και αίσθηση της κίνησης (κιναισθητική αντίληψη) να αναπτύξουν την ψυχοκινητική (με άσκηση των κινητικών τους δεξιοτήτων /ευλυγισία, ισορροπία, προσανατολισμό στο χώρο, χρονοχρονική σύνθεση, συντονισμός και ποιότητα στην κίνηση. Οι μαθητές μέσω της παρατήρησης και ειδικών ασκήσεων να μάθουν να αναπνέουν σωστά και να χαλαρώνουν. Εντέλει να αναπτύξουν κινητικό λεξιλόγιο για τη μη λεκτική επικοινωνία.

2) **Ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη.**

Με οργανωμένες κινητικές ρυθμικές δραστηριότητες και δημιουργία πρόσφορου πεδίου για την έκφραση άγχους, φόβου, επιθυμιών, ονείρων, για τη ρύθμιση της συναισθηματικής έντασης και της επιθετικότητας, ώστε οι μαθητές να καταφέρνουν να αποκομίζουν αισθήματα ασφάλειας αλλά και αυτοσχεδιασμό με τη φωνή και την κίνηση, για ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης, για απόλαυση, χαρά και ευχαρίστηση.

3) **Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και σύνδεση με την παράδοση**

Με δραστηριότητες κίνηση και χορού οι οποίες καθώς συμβαίνουν καθιστούν ικανό τον κινούμενο άνθρωπο, να δημιουργεί μια σχέση με το χώρο αλλά και αποτελούν αφορμή για συνάντηση και επικοινωνία σώμα με σώμα και ανταλλαγή ενέργειας με τον άλλον. Με δραστηριότητες σχετικές με τον παραδοσιακό χορό και δράσεις σύντομης αναδρομής στην ιστορία του χορού, ώστε οι μαθητές να καταφέρουν μέσα από τη συνομιλία με την παράδοση και το ιστορικό παρελθόν να αντλήσουν συγκίνηση κι έτσι να δημιουργήσουν μια ζωντανή σχέση με αυτό. Ερεθίσματα για δημιουργία με συνεργασία σε ομάδα (ευκαιρίες για ανάπτυξη στο διάλογο/ μαθαίνω να προτείνω, να περιμένω τη σειρά μου να μιλώ, να ακούω)

4) Καλλιέργεια της αισθητικής εκτίμησης του μαθητή.

Η διδασκαλία αισθητικών χαρακτηριστικών συμβάλλει ώστε οι μαθητές να είναι ενήμεροι της αισθητικής δυνατότητας του χορού πράγμα που θα τους επιτρέπει να διαμορφώσουν άποψη για τον χαρακτήρα και την κοινωνική σημασία του χορού μέσω εμπειριών που θα αποκτήσουν καθώς εμπλέκονται σε ουσιαστικές και αυθεντικές καλλιτεχνικές διεργασίες, οι οποίες τους εξοικειώνουν με την αισθητική φύση του χορού.

5) Το πρώτο βήμα προς τη τέχνη του χορού

Με δραστηριότητες από τις βασικές αρχές LABAN, που διέπουν κυρίως τον δημιουργικό χορό, οι μαθητές να αντιληφθούν ότι ο συνειδητός έλεγχος της εσωτερικής σωματικής έντασης- δυναμικής και της κίνησης στον χώρο και τον χρόνο δεν αποτελεί μόνον τον τρόπο της απόκτησης ροής ενός προσωπικού τρόπου του κάθε ανθρώπου να κινείται αλλά αποτελεί και τρόπο για δημιουργική έκφραση της εσωτερικής ευαισθησίας και διάνοιας.

6) Δράσεις για αναγνώριση της κίνησης και του χορού στη φύση και τη ζωή

Μπορούν να δημιουργηθούν οι συνθήκες με τις οποίες οι μαθητές θα μάθουν να αναγνωρίζουν το χορό, συνειδητοποιώντας τόσο την φύση, την πόλη όσο και τον άνθρωπο με τις διαπροσωπικές του σχέσεις (Εαυτός, Άλλος, Ομάδα) ως πηγή έμπνευσης

7) Επαφή με τη δημιουργία στο χορό

Παρακολουθώντας παραστάσεις (ζωντανές και video), οι οποίες μάλιστα μπορούν να αποτελέσουν για αυτούς, αφορμή για στοχασμό, για κατανόηση του εαυτού και γνωριμία με τον περιβάλλοντα κόσμο, ταυτόχρονα δε, να δημιουργήσουν μια ποιοτική κριτική στάση απέναντι την τέχνη του χορού.

8) Ευκαιρίες για παραγωγή – δημιουργία παράστασης

Με ερεθίσματα μέσω των οποίων θα αξιοποιηθεί η φυσική περιέργεια και η τόλμη του παιδιού στη δημιουργία και θα καταστεί ικανή ώστε να οδηγήσει στη δημιουργία και οργάνωση παραστάσεων από τους μαθητές με σύμφωνα με τις αρχές της Παρεμβαίνουσας μη Κατευθυντικότητας (NDI) Michel Lobrot

9) Διάλογος τεχνολογίας και τέχνης

Μέσα από τον γόνιμο διάλογο Τεχνολογίας και Τέχνης (videodance) οι μαθητές να μετέχουν σε πανηγύρι χαράς και αληθινής ιερής ευχαρίστησης, ως δημιουργοί.

Μεθοδολογικές αρχές της πρότασης

1) Αρχή του «προσιτού», για την αποτελεσματική πραγματοποίηση της διδακτικής διαδικασίας των ενοτήτων κυρίως του παραδοσιακού χορού και της πρωτόγονης έκφρασης, χρησιμοποιούμε την μετάβαση από το γνωστό στο άγνωστο, ξεκινώντας από το απλό και περνώντας στο πιο σύνθετο, από το εύκολο στο πιο δύσκολο, από το γνωστό στο άγνωστο, από το συγκεκριμένο στο γενικό.

2) Ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας

Η παιδευτική διαδικασία του χορού θα πρέπει να λειτουργεί σε ομαδικό κλίμα με στόχο την πληρέστερη αξιοποίηση της δυναμικής της ομάδας. Οι δραστηριότητες κίνησης και χορού προβλέπονται στην υλοποίηση και ανάπτυξη προγράμματος με διαθεματική αντίληψη και στη μέθοδο project καταφέρνουν να αποτελέσουν εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και αποτελεσματική, αλληλοδραστική διαδικασία μάθησης.

3) **μέθοδος της επίλυσης προβλημάτων** Στην πλειοψηφία των προτεινόμενων δραστηριοτήτων (δημιουργικού χορού, contact improvisation, ψυχοκινητικής, μουσικοκινητικής και ρυθμικής αγωγής) προβλέπεται να χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της επίλυσης προβλημάτων /problem solving method μέσω της οποίας και σε συνδυασμό με τη μέθοδο μετάβασης από το γνωστό στο άγνωστο ανακαλύπτεται και εξασφαλίζεται η καινούργια γνώση.

4) **Ενεργητική μάθηση και προβληματίζουσα εκπαίδευση** η οποία (εκφράζοντας τις απόψεις του Freire), αγωνίζεται για την ανάδυση της συνείδησης και για μια κριτική επέμβαση στην πραγματικότητα ώστε ο παιδαγωγούμενος να γίνει δημιουργός της ιστορίας και της κουλτούρας, η εξοικείωση με την κίνηση και το χορό διαμορφώνεται σε μια πρόταση ενεργητικής μάθησης όπου ο δάσκαλος προσφέρει κίνητρα στο μαθητή για ενδυνάμωση ώστε να οικοδομήσει κυρίως ο ίδιος τη γνώση.

Τα παραπάνω μας επιτρέπουν και επιβάλλουν τη διαμόρφωση ενός προγράμματος, με τέτοιου είδους δραστηριότητες, και μηχανικές ασκήσεις, οι οποίες απευθύνονται σε παιδαγωγούς, μη εξειδικευμένους γνώστες της κίνησης και του χορού (δάσκαλος τάξης, καθηγητής άλλης ειδικότητας για το Γυμνάσιο).

2.5.2. Κομβικές έννοιες

Επιλογή βασικών εννοιών – κλειδιά για την εξοικείωση με τον χορό – κίνηση

1. Σώμα – Πόλη

Η πόλη αναπνέει, κινείται, γρήγορα, αργά, ησυχάζει, συγκαλείται σε σώμα (κυκλοφοριακή, πολεοδομική συγκρότηση) και το ανθρώπινο σώμα αναπνέει, κινείται, γρήγορα, αργά, δυνατά, μαλακά, ησυχάζει.

2. Κοινωνική σημασία του χορού.

Παρακολούθηση βίντεο και άλλων έργων με θέμα το σώμα, διαχρονικά και διαταξικά αφορμή για δράσεις κινητικής έκφρασης και παραγωγή χορευτικής σύνθεσης.

3. Σύνθεση και χορογραφία - Δραματουργική επεξεργασία

Περιγραφή στοιχειωδών ενεργειών από την έμπνευση στη σκηνική δράση.

4. Συνεργασία με άλλους τομείς δημιουργίας για την παράσταση

Εικονογραφικές, αρχιτεκτονικές, σκηνικές, λογοτεχνικές και μουσικές συνθέσεις. Σκηνογραφία, ενδυματολογία, φωτισμοί, ήχος, τεχνική δοκιμή.

5. **Προετοιμασία και οργάνωση παραστάσεων από τους μαθητές** και εμπύχωση από τον εκπαιδευτικό, σύμφωνα με τις αρχές της Παρεμβαίνουσας μη Κατευθυντικότητας (NDI/M. Lobrot).

6. Παρατήρηση της κίνησης στη ζωή – έμπνευση και χορευτική δημιουργία

Παρατήρηση, Εαυτός, Άλλος, Ομάδα.

7. Αντίληψη της κίνησης ως προς το χώρο.

Σωματικά σχήματα. Κατευθύνσεις. Παράλληλη αντίθετη και συμμετρική κίνηση, Επίπεδα. Τρόποι μετακίνησης.

8. Αντίληψη της κίνησης ως προς το χρόνο.

Αργά γρήγορα, Επιτάχυνση - επιβράδυνση, Ταυτόχρονη και διαδοχική κίνηση, Ρυθμός – λόγος – κίνηση.

9. Αντίληψη της κίνησης ως προς ροή, προσωπικό ύφος κίνησης

εξωστρεφείς και εσωστρεφείς

10. Σώμα και αφήγηση.

11. Αντίληψη της κίνησης ως προς την ενέργεια και τη δυναμική

Το σώμα μαλακό, αργό και αδύναμο, μπορεί ξαφνικά ή σταδιακά να γίνει δυνατό, πιο γρήγορο και ενεργητικό

12. Το σώμα ξεναγός στο «Είναι», στο χώρο και στο χρόνο

Το σώμα σε ακινησία στο χώρο, υποκείμενο στην ατομική οντότητα αλλά και με τάση για συνάντηση με το άγνωστο Άλλο

13. Αυτοσχεδιασμός

Κατευθυνόμενος ή ελεύθερος και ατομικός ή ομαδικός.

14. Πειραματισμός της σχέσης του σώματος με αντικείμενα

τυπική και μη τυπική χρήση των αντικειμένων

15. Συνέργια

Ενσωμάτωση, Σύνθεση και Ενοποίηση των τεχνών,
Διαφορετικοί τρόποι αφήγησης της ίδιας ιστορίας

16. Κίνηση – χορός και άλλα μαθήματα

κατανόηση και αφομοίωση της γνώσης άλλων γνωστικών αντικειμένων

17. Contact improvisation. Διερεύνηση των εκφραστικών ικανοτήτων του σώματος σε σχέση και επαφή με άλλο κινούμενο σώμα

18. Πρωτόγονος χορός ως εκτόνωση, απόλαυση, δημιουργία

Αρχετυπικές κινήσεις και κινήσεις ιεροτελεστίας. Κίνηση, Φωνή, Ρυθμός.

19. Διάλογος τεχνολογίας και χορού

Παρακολούθηση videodance και δημιουργία ενός οπτικοακουστικού έργου

20. Χορός και Ρυθμός

Έννοιες ρυθμού/ Δυναμική –ένταση, Ταχύτητα, Ηχόχρωμα. Ηχηρές κινήσεις και body precaution (παλαμάκια), ακινησία και σιωπή.

21. Ιστορία του χορού: δημιουργική συνομιλία και σχέση με το παρελθόν μέσα από παρακολούθηση βίντεο αρχείων και δημιουργία κινητικής σύνθεσης χρησιμοποιώντας το ως παρτιτούρα ή ως ένα βασικό ερέθισμα για αναδημιουργία.

22. Τεχνικές σύγχρονου χορού.

Από το δημιουργικό χορό της Isadora Duncan ως το χοροθέταρο της Pina Baush. Μεγάλοι χορευτές και χορογράφοι.

23. Χοροί από την Ελλάδα και από όλο τον κόσμο.

Από τον αρχαιοελληνικό χορό «γερανό» στο σημερινό «τσακωνικό» σχέση με την παράδοση. Τοπικοί και πανελλήνιοι χοροί, ρυθμοί και τραγούδια. Παιχνίδια για τη σύνδεση των χορευτών, τη διάταξη των χορευτικών σχημάτων. Θεατρικό παιχνίδι πάνω στην ιστορία που αφηγείται ένα παραδοσιακό-λαϊκό τραγούδι ως ερμηνευτική έμπνευση του αντίστοιχου παραδοσιακού χορού. Λαϊκοί χοροί άλλων πολιτισμών

24. Ανατομία

Ανατομική περιγραφή των κινήσεων (βιωματική κινησιολογία) Σκελετός, μυϊκό σύστημα

25. Ασκήσεις έκτακτης ανάγκης

Διαχείριση σώματος σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης

*

3. Οι επιλογές μαθημάτων Τέχνης στο Γυμνάσιο:

Προτείνεται η αντικατάσταση των σημερινών δύο υποχρεωτικών μαθημάτων Τέχνης (Μουσική και Εικαστικά ανά μία ώρα/εβδ.) από ένα υποχρεωτικό δίωρο Τέχνης (ζώνη Τέχνης για όλες τις τάξεις του Γυμνασίου ταυτόχρονα, με κάθετη ηλικιακή ανάμιξη) όπου προσφέρονται κατ' επιλογή δέκα εξάμηνα μαθήματα: Εικαστικά Ι, Εικαστικά ΙΙ, Μουσική Ι, Μουσική ΙΙ, Θέατρο, Θεατρική παράσταση, Οπτικοακουστική έκφραση Ι, Οπτικοακουστική έκφραση ΙΙ, Χορός-κίνηση, Δημοτικοί χοροί. Κάθε μαθητής, στη διάρκεια της γυμνασιακής του πορείας θα παρακολουθεί έξι τέτοια εξάμηνα μαθήματα, από τα οποία θα είναι υποχρεωτικό να επιλέξει ένα τουλάχιστον μάθημα Μουσικής κι ένα Εικαστικών.

Επίσης προτείνεται η προσθήκη ενός ακόμη δίωρου/εβδ. στο οποίο, με ευθύνη δύο τουλάχιστον εκπαιδευτικών (συνδιδασκαλία), θα πραγματοποιούνται πολύτεχνες δραστηριότητες σύμφωνα με προτάσεις που θα επεξεργαστούν οι επιμέρους επιτροπές μαθημάτων Τέχνης.

Θα αξιοποιηθούν οι υφιστάμενοι διδακτικοί πόροι (εκπαιδευτικοί ειδικότητας και αναθέσεις).

Στο 1.6. (παραπάνω) παρατίθενται απαραίτητες διαχειριστικές προϋποθέσεις

3.1. Μουσική Παιδεία στο Γυμνάσιο:

3.1.1. Εισαγωγικό σκεπτικό

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Η μουσική ήταν η πρώτη τέχνη που εντάχθηκε στο αναλυτικό πρόγραμμα. Η διδασκαλία της μουσικής πέρασε από πολλές διαφορετικές φάσεις. Για πολλές δεκαετίες, παρά το ότι ήταν ενταγμένη στο ωρολόγιο πρόγραμμα, παραμελούνταν συστηματικά, ενώ για πολύ καιρό οι ορίζοντες του μαθήματος παρέμεναν στενοί και περιορισμένοι, με συνέπεια ο ρόλος της να είναι υποτιμημένος τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους μαθητές.

Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι η σύγχρονη ελληνική κοινωνία, να είναι ταυτόχρονα φιλόμουση και άμουση. Δηλαδή να καταναλώνει πολύ μουσική, αλλά κατά κύριο λόγο την εμπορική μουσική, αγνοώντας άλλα μουσικά ρεύματα και παραδόσεις. Παράλληλα εμφανίζεται συχνά το αστείο φαινόμενο οι γιαγιάδες που μεγάλωσαν σε παραδοσιακές κοινότητες, να τραγουδούν πιο σωστά από ότι τα σπουδαγμένα εγγόνια τους.

Η μουσική, όπως και οι άλλες τέχνες, αποτελεί σημαντικό μέρος της καλλιέργειας και ευαισθητοποίησης του αυριανού πολίτη, που είναι ένα από τα ζητούμενα της εκπαίδευσης. Η εφαρμοζόμενη πολιτική υποτίμησης του πολιτισμού, δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε μια πνευματικά φτωχότερη κοινωνία, όπου η απόλαυση και η ευημερία συνδέεται μόνο με το χρήμα.

Στο νέο σχολείο θα πρέπει να αναθεωρηθεί ο ρόλος της μουσικής. Παράλληλα με τη μουσική αγωγή, η μουσική θα πρέπει να υπάρχει ως διαρκής παρουσία σε όλο το εύρος της σχολικής πράξης.

Κατ' αρχήν η μουσική αγωγή οφείλει να αποκτήσει ένα νέο πρόσωπο, εκσυγχρονίζοντας τη **στοχοθεσία και τις επιδιώξεις της**, αναθεωρώντας τις πρακτικές της και μεριμνώντας για μια σφαιρική μουσική ευαισθητοποίηση και καλλιέργεια του μαθητή προσαρμοσμένη στις πραγματικές ανάγκες της σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας. Θα πρέπει να αναλογιστούμε τι εφόδια χρειάζεται το παιδί ως αυριανός ενήλικας, που θα μπορούν προάγουν την ποιότητα της ζωής του. Αυτό θα συμβεί εάν το παιδί αποκτήσει μέσα στο σχολείο τα βιώματα, τις εμπειρίες

και τις δεξιότητες που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τη μουσική όχι μόνο ως καταναλωτής αλλά ως **συνειδητοποιημένος φιλότεχνος**. Όχι μόνο ως διασκέδαση αλλά και ως **τέχνη**.

Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσαμε να θέσουμε ως επιμέρους στόχους της μουσικής αγωγής του μαθητή:

- να τον φέρει βιωματικά σε επαφή με το **μουσικό πολιτισμό** της χώρας του και των άλλων λαών καθώς και με τα **σύγχρονα μουσικά ρεύματα**, έτσι ώστε να επιλέξει αυτά που τον εκφράζουν
- να τον εξοικειώσει με τους διάφορους **ρυθμούς** που θα μπορεί να συνδέσει και με την κίνηση και το χορό
- να ευαισθητοποιήσει και καλλιεργήσει το **αυτί** του
- να καλλιεργήσει την **φωνή** του μέσα από πλούσιο ποιοτικό ρεπερτόριο
- να καλλιεργήσει τις **εκτελεστικές** του ικανότητες
- να μάθει να εκφράζεται **ατομικά και ομαδικά**
- να αναπτύξει τη μουσική του **αντίληψη**
- να τον μάθει να παρατηρεί και να εξερευνά τον **ήχο** ως βασικό δομικό υλικό
- να του αναπτύξει την εγγενή **δημιουργικότητά** του
- να τον μάθει να **παρατηρεί** και να **απολαμβάνει** τα μουσικά καλλιτεχνήματα
- να τον ενεργοποιήσει στην διαδικασία των **σύγχρονων** αισθητικών αναζητήσεων
- να του παράσχει έχει εφόδια και ενημέρωση για ενδεχόμενη μελλοντική **εμπειριστατωμένη** ενασχόληση με τη μουσική.

Παράλληλα η μουσική θα πρέπει να διαχυθεί στην καθημερινότητα της σχολικής ζωής. Να συνδυαστεί με τις άλλες τέχνες, τις δράσεις πολιτισμού και τα άλλα μαθήματα. Οι μαθητές μπορούν, με τη συνεργασία των εκπαιδευτικών, να εκφραστούν και να δραστηριοποιηθούν, δημιουργώντας ομάδες ενδιαφέροντος, μικρά μουσικά γκρουπ, διοργανώνοντας μουσικές παραστάσεις, προσκαλώντας μουσικούς στο σχολείο αλλά και πραγματοποιώντας επισκέψεις στο χώρο τους, επικοινωνώντας μαζί τους.

Ένας τέτοιος ρόλος της μουσικής, την καταξιώνει στην εκπαίδευση, βελτιώνει τη σχέση μαθητή και σχολείου, αναπτύσσει την κοινωνικότητα και την προσωπικότητά του παιδιού και συμβάλλει ενεργά στην ποιότητα ζωής του ως αυριανού πολίτη.

Πως μπορεί όμως να υλοποιηθεί αυτό;

α) με διαμόρφωση ενός **νέου πλαισίου σπουδών**, που θα έχει στοχοθεσία προσαρμοσμένη στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας και πιο εμπειρικό και βιωματικό χαρακτήρα

β) με την αντικατάσταση των σχολικών βιβλίων με ποικίλα και κατάλληλα **εκπαιδευτικά υλικά** που δεν θα συνδέονται με τάξεις αλλά με ηλικιακές ομάδες.

γ) με επιμόρφωση όλων των **εκπαιδευτικών** (όχι μόνο των ειδικοτήτων) πάνω στους τρόπους ένταξης και αξιοποίησης της μουσικής στο μάθημά τους

δ) με επιμόρφωση των **ειδικοτήτων**, ώστε να είναι σε θέση να διαμορφώνουν μόνοι τους το μάθημα τους, να το προσαρμόζουν στις ιδιαιτερότητες της τάξης τους και να το κάνουν παραγωγικό

ε) με την σωστή εκπαίδευση στη διδακτική μεθοδολογία στις **παραγωγικές σχολές** (παιδαγωγικές και μουσικών σπουδών).

3.1.2. Κομβικές έννοιες

ΚΟΜΒΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Παρατίθενται βασικές έννοιες μουσικής που καλείται η μουσική αγωγή να προσεγγίσει:

1. **Ήχος και ηχόχρωμα** (ως βασικό δομικό υλικό της μουσικής, ήχος περιβάλλοντος, ήχος οργάνων, ηχόχρωμα που προκύπτει από τον συνδυασμό οργάνων, την υφή ενός μουσικού έργου, ηχητικές επιφάνειες κ.ο.κ.)
2. **Ρυθμός** (μέτρο, ρυθμικό μοτίβο, σύνδεση με το χορό)
3. **Μελωδία** (μελωδική κίνηση, διαστήματα, έννοια της κλίμακας και του τρόπου)
4. **Συνήχηση** (συνδυασμός ήχων και φθόγγων, συγχορδία)
5. **Μουσικό σύστημα** (τονικό, ατονικό, τροπικό κ.ο.κ.)
6. **Δομή** (μακροδομή, μορφή, φράση, θέμα, επεξεργασία κ.ο.κ.)
7. **Φωνή**
8. **Όργανο** (ηχοπαραγωγό αντικείμενο, αυτοσχέδιο ή τυποποιημένο όργανο, όργανα άλλων πολιτισμών)
9. **Σύνολο** (ομάδα εκτελεστών στην τάξη, συνήθειες ή τυποποιημένες μορφές μουσικών συνόλων στους διάφορους πολιτισμούς)
10. **Ακρόαση** (τρόποι ακρόασης, ενεργητική ακρόαση, μουσική παρατήρηση)
11. **Εκτέλεση** (απόδοση έργου, ερμηνεία, εκτέλεση μπροστά σε κοινό, εκφραστικότητα)

12. **Δημιουργία** (αυτοσχεδιασμός, δημιουργία δομών, μελοποίηση ποιημάτων, ηχητική δημιουργία, τρόποι δημιουργίας)
13. **Σημειογραφία** (καταγραφή των δημιουργημάτων, γραφική σημειογραφία, τυποποιημένες σημειογραφίες)
14. **Μουσικό είδος [έργου]** (τυποποιημένες μορφές στους διάφορους πολιτισμούς και στυλ)
15. **Μουσικός πολιτισμός** (μουσικές παραδόσεις και συστήματα της Ελλάδας, της Ευρώπης του πλανήτη)
16. **Μουσικό ρεύμα – στυλ – είδος [μουσικής]** (είδη δημοφιλούς και λόγιας μουσικής, παραλλαγές τους, μουσικά στυλ)
17. **Μουσική βιομηχανία** (μουσικά προϊόντα, τρόποι μουσικής παραγωγής, πνευματικά δικαιώματα, μουσική επιχειρηματικότητα)
18. **Μουσική +** (μουσική και κοινωνία, μουσικής και άλλες τέχνες, μουσική και θεραπεία, μουσική και πολιτισμό κ.ο.κ.)

3.2. Εικαστική Παιδεία στο Γυμνάσιο:

3.2.1. Εισαγωγικό σκεπτικό -

3.2.2. - Κομβικές έννοιες

Σκοπός διδασκαλίας του μαθήματος

Ο γενικός σκοπός της Εικαστικής Αγωγής στο Γυμνάσιο είναι να γνωρίσει το παιδί τις Εικαστικές τέχνες, να εμβαθύνει σ' αυτές και να τις απολαύσει μέσα από ισόρροπες δραστηριότητες έρευνας και δημιουργίας έργων αλλά και μέσα από τη γνώση και κατανόηση του φαινομένου της τέχνης, ώστε να καλλιεργηθεί ως δημιουργός, ως φιλότεχνος θεατής αλλά και ως ενεργός συμμετοχός στο κοινωνικό γίνεσθαι δια μέσου της τέχνης.

Γενικοί διδακτικοί στόχοι

Με τη διδασκαλία των Εικαστικών στο **Γυμνάσιο** επιδιώκεται να καλλιεργηθεί:

- Η δημιουργικότητα και η δράση του μαθητή, η παραγωγή καλλιτεχνικού έργου από μέρους του, η συμμετοχή του στις εικαστικές τέχνες.
- Η γνώση και η χρήση των υλικών, των μέσων, των εργαλείων και των πηγών σε ποικίλες εικαστικές μορφές.
- Η ευαίσθητη ανταπόκριση, η κατανόηση, η ερμηνευτική προσέγγιση, η κριτική προσέγγιση και η ανάλυση του εικαστικού έργου αλλά και του φαινομένου της Τέχνης γενικότερα.
- Η κατανόηση της πολιτιστικής διάστασης και της συμβολής της τέχνης στην εξέλιξη της κοινωνίας διαχρονικά και συγχρονικά.
- Η κατανόηση προβλημάτων, που συνδέονται με το περιβάλλον και με την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης για το καλό ολόκληρου του πλανήτη.
- Η απόκτηση θετικής στάσης απέναντι στην ετερότητα μέσα από την επαφή τους με έργα τέχνης άλλων πολιτισμών.
- Η αποδοχή ανθρώπων από διαφορετική κουλτούρα με διαφορετικές στάσεις και συμπεριφορές.

Ειδικότερα, με το μάθημα της Εικαστικής Αγωγής τα παιδιά πρέπει να είναι σε θέση:

- Να αντλούν ιδέες από την άμεση οπτική και απτική εμπειρία, τη μνήμη και τη φαντασία.
- Να συνειδητοποιούν τις δυνατότητες έκφρασης που προκύπτουν από τον πειραματισμό με κάθε είδους υλικά, τεχνικές και μέσα, σε όλες τις διαστάσεις (επίπεδο, όγκος, χώρος, χρόνος).
- Να πειραματίζονται και να εκφράζονται με κάθε είδους οπτικό και εποπτικό υλικό (βιβλία, φωτογραφίες, διαφάνειες, φωτοτυπίες, αφίσες και άλλα) από διαφορετικές πηγές, διαφορετικές κουλτούρες (μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, αίθουσες τέχνης, σύγχρονη τεχνολογία και άλλου), ώστε να καταλήγουν σε ιδέες που να ωθούν στην παραγωγή προσωπικού έργου.
- Να βελτιώνουν μέσα από την παρατήρηση τις δεξιότητες, καθώς και τις ικανότητες καταγραφής, επιλογής και ανάλυσης ερεθισμάτων πράγμα που θα βοηθήσει στην οργάνωση και την παραγωγή του έργου τους.
- Να κατανοούν τη σημασία της εκ νέου επεξεργασίας και της εξέλιξης ενός έργου τους - κάτω από το πρίσμα της τροποποίησης της αρχικής ιδέας τους είτε από τους ίδιους είτε από τους άλλους - ως αποτέλεσμα συζήτησης, κριτικής και επιρροής.

- Να μεταφέρουν και να προσαρμόζουν την εμπειρία και τη γνώση από τα έργα καλλιτεχνών στην παραγωγή προσωπικών έργων.
- Να προσεγγίζουν αισθητικά τα έργα της ελληνικής, της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας τέχνης διαφορετικών εποχών, ανακαλύπτοντας και αναγνωρίζοντας τις σχέσεις ανάμεσά τους.
- Να αναγνωρίζουν τις διαφορετικές μεθόδους προσέγγισης και επεξεργασίας μιας ιδέας από τους διάφορους καλλιτέχνες και να τις συσχετίζουν με το νόημα του έργου, κατανοώντας ότι οι αντιλήψεις που είναι διαφορετικές σε κάθε εποχή επιδρούν στη μορφή, στο περιεχόμενο και στον επικοινωνιακό χαρακτήρα κάθε έργου.
- Να αναγνωρίζουν τις αισθητικές αξίες του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος, να αναπτύσσουν κριτική στάση απέναντι στις ενέργειες που τα επηρεάζουν, αλλά και να προσδιορίζουν τη μεταξύ τους σχέση.
- Να επικοινωνούν με τα έργα των εικαστικών τεχνών αλλά και με κάθε εικόνα, ώστε να αισθανθούν και να αξιολογήσουν την εντύπωση και την επίδραση που αυτά ασκούν στην προσωπικότητά τους.
- Να εκφράζονται και να επικοινωνούν λεκτικά χρησιμοποιώντας την κατάλληλη ορολογία πάνω σε θέματα Τέχνης.
- Να αντιλαμβάνονται ότι οι τέχνες και οι εφαρμογές τους σχετίζονται με πολλά επαγγέλματα.
- Να προσεγγίζουν το πολύπλοκο φαινόμενο της Τέχνης σφαιρικά και να αντιλαμβάνονται την αμφίδρομη σχέση και αλληλεπίδραση θεωρίας και πράξης.
- Να εντοπίζουν τις σχέσεις ανάμεσα στα εικαστικά έργα και στα έργα των υπόλοιπων τεχνών και των επιστημών, και ευρύτερα στα θέματα και τα προβλήματα που σχετίζονται με τον άνθρωπο, την κοινωνία και τη φύση.

Α΄ τάξη Γυμνασίου

Γενικοί διδακτικοί στόχοι

Επιδιώκεται ο μαθητής:

- Να χρησιμοποιεί μέσα και τεχνικές με αυξανούσα ικανότητα,
- Να δείχνει ενδιαφέρον για τις ιστορικές και τις κοινωνικές παραμέτρους της τέχνης.
- Να αναπτύσσει οπτικές και αντιληπτικές ικανότητες για το χώρο, τον χρόνο, τη δομή, την κίνηση, τα χρώματα και το φως στα έργα τέχνης.
- Να χρησιμοποιεί σύμβολα, για να εκφράζει ιδέες, συναισθήματα και αξίες.
- Να κατανοεί την επίδραση διάφορων πολιτιστικών στοιχείων και να χρησιμοποιεί τέτοια στοιχεία στα έργα του.
- Να βελτιώνει τα έργα του επηρεασμένος από έργα τέχνης, από εκθέσεις και από καλλιτέχνες.
- Να χρησιμοποιεί στις επιλογές και στα έργα του τις γνώσεις του για την ιστορία της Τέχνης και άλλες πηγές.
- Να αναπτύσσει εκτίμηση και κρίση για τις τέχνες και για τις αισθητικές και τις κοινωνικές επιδράσεις τους.
- Να κατανοεί ότι ο καλλιτέχνης εκφράζει απόψεις και αξίες.
- Να αναλύει διαφορετικές τεχνολογίες έργων τέχνης αλλά και παιδικών έργων.
- Να συνδέει την Τέχνη με το περιεχόμενο των άλλων μαθημάτων.
- Να αντιλαμβάνεται το ρόλο της καλαισθησίας στα αντικείμενα και στο δομημένο περιβάλλον.
- Να επινοεί πολλές λύσεις σ' ένα καλλιτεχνικό πρόβλημα.
- Να εκτιμά την κοινωνική και την πολιτιστική ευθύνη των καλλιτεχνών.

Β' τάξη Γυμνασίου

Γενικοί διδακτικοί στόχοι

Επιδιώκεται ο μαθητής:

- Να αντιλαμβάνεται και να χρησιμοποιεί αρκετά μορφικά στοιχεία.
- Να χρησιμοποιεί τις γνώσεις του από την ιστορία της Τέχνης και στοιχεία από έργα τέχνης στο δικό του έργο.
- Να κατανοεί σε βάθος την επίδραση που έχουν διάφοροι πολιτισμοί στην τέχνη.
- Να χρησιμοποιεί στα έργα του στοιχεία από διάφορες πηγές, όπως από μουσεία, εκθέσεις, διαδίκτυο κ.ά.
- Να κατανοεί ότι η Τέχνη ικανοποιεί αισθητικές ανάγκες.
- Να αναλύει και να κρίνει διαφορετικές τεχνοτροπίες χρησιμοποιώντας κοινωνικά, πολιτικά, διαπολιτισμικά, ψυχολογικά και ιστορικά στοιχεία.
- Να αναγνωρίζει τις ικανότητες που απαιτούνται για τα διάφορα καλλιτεχνικά επαγγέλματα και τα επαγγέλματα εφαρμογών της τέχνης.
- Να βρίσκει ποικίλες λύσεις και προοπτικές σε ένα καλλιτεχνικό πρόβλημα.
- Να αναγνωρίζει την πολύπλευρη συμβολή του καλλιτέχνη στην κοινωνία.

Γ' τάξη Γυμνασίου

Γενικοί διδακτικοί στόχοι

Επιδιώκεται ο μαθητής:

- Να μεθοδεύει δημιουργικές έρευνες, για να μορφοποιήσει τις ιδέες του.
- Να χρησιμοποιεί ποικιλία τεχνικών.
- Να εκφράζει ιδέες και συναισθήματα σε ποικίλες μορφές εικαστικών τεχνών.
- Να συζητά για την αισθητική διάσταση των εικαστικών τεχνών.
- Να αναπτύσσει σειρές από έργα με κοινό θέμα και προβληματισμό.
- Να συγκρίνει έργα διαφορετικών τεχνοτροπιών.
- Να κατανοεί το ιστορικό περιεχόμενο των έργων.
- Να χρησιμοποιεί ειδική ορολογία για έργα δύο και τριών διαστάσεων.
- Να επιχειρηματολογεί σε συζητήσεις γύρω από την τέχνη.
- Να εκθέτει τα έργα του και να οργανώνει εκθέσεις.
- Να έχει εμπειρία από έργα διαφορετικών πολιτισμών και να διακρίνει στοιχεία τους.
- Να κατανοεί τις κοινωνικές και τις πολιτιστικές επιδράσεις που έχει δεχτεί ένα έργο τέχνης και τους τρόπους με τους οποίους τις απεικονίζει.
- Να κατανοεί τη διαφορά των Καλών Τεχνών από τα προϊόντα των εφαρμοσμένων τεχνών.
- Να χρησιμοποιεί και να αναλύει τα εμπορικά προϊόντα, το λαϊκό πολιτισμό, την τεχνολογία των ΜΜΕ και τις διάφορες εικόνες και να παίρνει ιδέες από όλα αυτά.
- Να αναλύει, να ερμηνεύει και να αξιολογεί μορφολογικά και νοηματικά διάφορα έργα χρησιμοποιώντας την κατάλληλη ορολογία.
- Να κατανοεί τη σύνδεση όλων των Καλών Τεχνών με το περιεχόμενο των άλλων γνωστικών αντικειμένων.
- Να καταλαβαίνει τις τεχνικές και τις μεθόδους στις κυριότερες εικαστικές τέχνες.
- Να αναγνωρίζει την αξία της Τέχνης ως σημαντικής και απαραίτητης ανθρώπινης εμπειρίας.
- Να κάνει την τέχνη αδιάσπαστο μέρος της καθημερινής ζωής του.
- Να κατανοεί ότι η γνώση της Τέχνης χαρακτηρίζει τα καλλιεργημένα άτομα.
- Να εξοικειωθεί με τα μουσεία και τις πινακοθήκες.
- Να διερευνά τα διάφορα καλλιτεχνικά επαγγέλματα.

Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις (για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου)

Τα “Εικαστικά” είναι ένα πολύπλευρο και πολυδιάστατο μάθημα, που απαιτεί δραστήριο και δημιουργικό εκπαιδευτικό, αλλά και μαθητές με τα ίδια χαρακτηριστικά.

Ο εκπαιδευτικός Τέχνης οφείλει να προγραμματίζει τις ετήσιες δραστηριότητες εντός και εκτός της τάξης, να προγραμματίζει εγκαίρως τις ενότητες μαθημάτων με κοινό θέμα, και να προετοιμάζει κάθε μάθημα. Επίσης, θα πρέπει να έχει υπόψη του τα Προγράμματα Σπουδών των προηγούμενων και των επόμενων τάξεων, ώστε να υπάρχει συνέχεια και οργανική ενότητα από χρονιά σε χρονιά στη διδασκαλία του.

Η χρήση βιβλίου μαθητή και ποικίλων άλλων διδακτικών και εποπτικών υλικών σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να καταστήσει το μάθημα των Εικαστικών βιβλιοκεντρικό. Η οργάνωση του εργαστηρίου, με τα απαραίτητα σε κάθε διδακτική ώρα υλικά για τον εκπαιδευτικό και για τα παιδιά, και παράλληλα και η οργάνωση παράλληλων δραστηριοτήτων συμβάλλουν στην ολοκλήρωση του μαθήματος.

Ο εκπαιδευτικός πρέπει να μεριμνά για τον εξοπλισμό του εργαστηρίου και για τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης τέχνης και να ανανεώνει το διδακτικό και το εποπτικό υλικό.

Επίσης, πρέπει να συνδέει ποικιλοτρόπως το σχολικό εργαστήριο με επαγγελματικά εργαστήρια Καλών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, όπως με εργαστήρια κεραμικής, υφαντικής, αργυροχοΐας, ξυλογλυπτικής, με βιοτεχνίες και με βιομηχανίες ρούχων, επίπλων, χρηστικών αντικειμένων και άλλα, και να οργανώνει επισκέψεις, διαλέξεις, εργασίες και έρευνες σχετικά με το μάθημά του.

Ακόμα, θα πρέπει να αξιοποιεί τις καθημερινές δημιουργίες έργων από τα παιδιά με τη διοργάνωση εκθέσεων και να επιβραβεύει τις προσπάθειές τους, ανατροφοδοτώντας θετικά τη δημιουργική διαδικασία.

Ο περιορισμένος από το ωρολόγιο πρόγραμμα χρόνος του μαθήματος οδηγεί στην επιλογή ορισμένων θεμάτων από το πρόγραμμα σπουδών, στα οποία ο καθηγητής θα εμβαθύνει ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των παιδιών και το προσωπικό πρόγραμμά του, ενώ άλλα θα τα διδάξει χωρίς να επεκταθεί ιδιαίτερα.

Μικρό μέρος του Προγράμματος Σπουδών μπορεί να παραλειφθεί εντελώς και να αντικατασταθεί με καλλιτεχνικά θέματα τοπικού ή άλλου χαρακτήρα.

Μία ή δύο ώρες εργασίας στο σπίτι και γενικά εκτός σχολείου την εβδομάδα από τους μαθητές θα αυξήσει την έκταση, την ποιότητα και την ποσότητα των αποτελεσμάτων.

Η θεωρητική διδασκαλία και ενασχόληση δε θα πρέπει να έχει γνωσιολογικό χαρακτήρα, αλλά να ενισχύει την κατανόηση θεμάτων τέχνης και να ολοκληρώνει τη δημιουργική πράξη.

“Η διαθεματική προσέγγιση στο επίπεδο Προγράμματος Σπουδών σημαίνει οριζόντια σύνδεση και οργάνωση. Έτσι που η επεξεργασία θεμάτων ή εννοιών που ανήκουν σε διαφορετικούς τομείς να γίνεται με τρόπο που να προσδιορίζονται οι σχέσεις και να αναδεικνύονται τα σημεία τομής τους”

Στο πλαίσιο της διαθεματικότητας κάθε μάθημα του σχολείου που χρειάζεται την *Εικόνα* (φωτογραφία, σκίτσο, σχέδια κτλ) μπορεί να συνεργαστεί με το μάθημα των “Εικαστικών” (Καλλιτεχνικών).

Η Τέχνη από τη δική της πλευρά μπορεί να ενταχθεί με πολλούς τρόπους στις δραστηριότητες των άλλων μαθημάτων. Το μάθημα των Καλλιτεχνικών μπορεί να αντλήσει *ιδέες, θέματα και περιεχόμενο* για δημιουργία έργων τέχνης, εργασιών ή projects (σχέδιο εργασίας με βιωματική-επικοινωνιακή διδασκαλία, ομαδοσυνεργατικό και μαθητοκεντρικό) από όλα τα μαθήματα του σχολείου.

Για παράδειγμα: Με τα “Θρησκευτικά”:

- *πρακτική*: Βυζαντινή τέχνη, Εκκλησιαστική τέχνη, αγιογραφία, τέμπλα, ξυλογλυπτική, Ευαγγελιοκαλύμματα, Ιερή τέχνη άλλων λαών κτλ.
- *θεωρία*: Ηθική, καλό, ωραίο, ιδεολογία, θρησκευτικότητα, Ιστορία θρησκείας, θρησκευτική τέχνη, κοσμική τέχνη κτλ.

Ορισμένοι από τους μαθητές μπορεί να ενδιαφερθούν για συνθετικές εργασίες, τις οποίες είτε προτείνει ο καθηγητής είτε προτείνουν οι ίδιοι. Αυτοί οι μαθητές ακολουθούν σε γενικές γραμμές το κοινό με τους άλλους Πρόγραμμα Σπουδών και εμβαθύνουν περισσότερο στο θέμα που τους ενδιαφέρει. Προτρέπουμε τα παιδιά να συζητούν και επιλέγουν θέματα για συνθετικές εργασίες (projects). Τα παιδιά, αφού επιλέξουν το θέμα και διατυπώσουν τις ιδέες τους, διαμορφώνουν ένα γενικό σχέδιο εργασίας, χωρίζονται σε ομάδες, αναζητούν, συλλέγουν και αξιοποιούν απλές πληροφορίες και υλικό, υλοποιούν το πρόγραμμά τους,

συζητούν και προσαρμόζουν αναλόγως την πορεία τους και ολοκληρώνουν αξιολογώντας το τελικό αποτέλεσμα. Ο διδάσκων βοηθά και συμβουλεύει όπου είναι απαραίτητο.

Γενικά η Τέχνη είναι πρόσφορο μέσο διαθεματικής και διαπολιτισμικής προσέγγισης της γνώσης. Ειδικότερα όμως, η διαθεματικότητα ως επεξεργασία κοινών θεμάτων διδασκαλίας και μάθησης, των Εικαστικών με άλλα αντικείμενα του σχολείου, περιλαμβάνεται οπωσδήποτε στον ετήσιο προγραμματισμό του μαθήματος των Εικαστικών σε μια έκταση 10% περίπου του ετήσιου Προγράμματος Σπουδών. Οι μαθητές οργανώνουν τις διαθεματικές εργασίες τους με τη βοήθεια του διδάσκοντος ή και των άλλων διδασκόντων που εμπλέκονται στο υπό επεξεργασία διαθεματικό αντικείμενο.

Η διαθεματικότητα μπορεί να συμπεριλάβει δύο ή περισσότερα γνωστικά αντικείμενα. Οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν αυτά τα γνωστικά αντικείμενα είναι καλό να συνεργάζονται όταν πρόκειται για συνθετότερη επεξεργασία διαθεματικών θεμάτων.

Η έκταση και η ποικιλία της προσφερόμενης διδακτέας ύλης και της διαθεματικότητας στο παρόν Πρόγραμμα Σπουδών (Π. Σ.) είναι μεγάλη για ένα μονώρο μάθημα. Ο εκπαιδευτικός επιλέγει, από την παρούσα ύλη και με κριτήριο το εφικτό, τα προς επεξεργασία θέματα τα οποία στα πλαίσια του Π. Σ, μπορούν να ποικίλουν από τάξη σε τάξη, από χρονιά σε χρονιά και από σχολείο σε σχολείο και κυρίως, πρέπει να ενεργεί με γνώμονα τη διαπολιτισμική εκπαίδευση.

- Σε κάθε ενότητα μαθημάτων, και όχι απαραίτητα σε μία διδακτική ώρα, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να προσεγγίζει το θέμα της ενότητας από πολλές πλευρές, ιστορική, αισθητική, θεωρητική, πρακτική και τα λοιπά, ώστε να επιτυγχάνεται σφαιρικότητα και ισορροπία.
- Το παρόν Πρόγραμμα Σπουδών δεν προτείνει στενά καθορισμένη ύλη χωρισμένη σε ωριαία μαθήματα. Προσφέρει άξονες περιεχομένων που συνδυάζει κατά την κρίση του ο εκπαιδευτικός. Οι άξονες είναι ταξινομημένοι ενδεικτικά από το γενικό στο ειδικό και από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο. Αυτοί όμως δε διδάσκονται ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο. Σε κάθε θέμα διδασκαλίας διαπλέκονται πολλά στοιχεία από τα περιεχόμενα και τους στόχους άλλων αξόνων, πράγμα που επιτρέπει στον εκπαιδευτικό να διδάξει τους άξονες με τη σειρά που εκείνος επιλέγει.
- Σε κάθε ωριαίο μάθημα η διδασκαλία πρέπει να είναι τόση, ώστε να αφήνει μεγάλο χρονικό περιθώριο στα παιδιά για δραστηριότητες, για επεμβάσεις και για συζητήσεις επίσης για σχόλια, για οδηγίες, για κρίσεις έργων και εργασιών, καθώς και για την παρακολούθηση της πορείας των μαθητών και για τον προγραμματισμό των επόμενων μαθημάτων.
- Η διδασκαλία, που είναι συνήθως ομαδική, θα πρέπει συχνά να εξατομικεύεται, για να ενισχύει τους αδύνατους, αλλά και να καθοδηγεί και να συμβουλεύει τους τυχόν ταλαντούχους.
- Η ύπαρξη βιβλιοθήκης τέχνης και άλλων δημιουργικών γωνιών - εργαστηρίων μέσα στην αίθουσα επιτρέπουν σε ομάδες παιδιών να εργάζονται ταυτόχρονα με την υπόλοιπη τάξη.
- Η διδασκαλία πρέπει να βασίζεται στις προηγούμενες γνώσεις των μαθητών αλλά και στις πιθανώς λαθεμένες αντιλήψεις τους για θέματα Τέχνης να παίρνει αφορμή από τη διδασκαλία άλλων μαθημάτων, από τα ενδιαφέροντα των παιδιών, από σχέσεις, από γεγονότα, από συγκρούσεις, και γενικά από την Τέχνη και τη ζωή εντός και εκτός σχολείου.
- Οι σχολικές γιορτές θα πρέπει να γίνουν αφορμή ομαδικής πολύπλευρης καλλιτεχνικής συνεργασίας, πρωτότυπων εκδηλώσεων, υπεύθυνης προετοιμασίας και κυρίως καλαίσθητου αποτελέσματος.
- Παρά το γεγονός ότι το μάθημα έχει έναν ελεύθερο χαρακτήρα, που αφήνει περιθώριο στο τυχαίο και στο αυθόρμητο, πρέπει να κτίζεται σε μία επιστημονικά προγραμματισμένη διδακτική και μαθησιακή πορεία, για να έχουμε τα καλύτερα αποτελέσματα με το μικρότερο κόπο.
- Κάθε καλλιτέχνης εκπαιδευτικός, όποια εικαστική ειδίκευση και να έχει, θα πρέπει να διδάσκει επιμορφούμενος όλες τις μορφές των Εικαστικών Τεχνών που προβλέπονται από το Πρόγραμμα Σπουδών.

Αξιολόγηση

- Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή είναι αναπόσπαστο μέρος της διδακτικής διαδικασίας και πρέπει να αποτελεί για το μαθητή νέα αφετηρία και ενθάρρυνση. Αξιολογούμε συνεκτιμώντας όλα τα χαρακτηριστικά του μαθητή και τη δράση του.

Ειδικότερα αξιολογούμε:

- Τα έργα του (προσχέδια, σημειώσεις, έργα δύο και τριών διαστάσεων) σε καθημερινή βάση αλλά και ως σύνολο.
- Τη συμμετοχή, το ενδιαφέρον, την προσπάθεια, τις πρωτοβουλίες του.
- Το βαθμό απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων και γενικότερα την προσληπτική του ικανότητα.
- Τις εργασίες, τις συνθετικές εργασίες, τις έρευνες, τις δραστηριότητές του.
- Τα αποτελέσματα της επίδοσης του στα διαγωνίσματα ή στα τεστ.
- Έχουμε υπόψη μας ότι το μάθημα διδάσκει την Τέχνη τόσο πρακτικά όσο και θεωρητικά και αξιολογούμε την απόδοση του μαθητή και στις δύο αυτές παραμέτρους.

Αξιολογούμε επιλέγοντας ορισμένες από τις παρακάτω πρόσφορες μεθόδους, με στόχο τη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου όπως συζητήσεις, σχόλια, κριτική, ερωτηματολόγια, ολιγόλεπτα γραπτά ή προφορικά τεστ, διαγώνισμα με δημιουργία έργου και ανάλυση έργων τέχνης, ώστε να έχουμε αξιολόγηση έγκυρη και αντικειμενική (ατομικές και ομαδικές εργασίες, φάκελος εργασιών)

Ενθαρρύνουμε την αυτοαξιολόγηση των παιδιών ως μέρος της δημιουργικής τους πορείας.

Ο εκπαιδευτικός πρέπει ακόμη να αξιολογεί την αποτελεσματικότητα των μεθόδων διδασκαλίας του, την επίτευξη των στόχων του, την καταλληλότητα των διδακτικών και των εποπτικών υλικών και την εφαρμογή των Προγραμμάτων Σπουδών.

Εργαστήρια εικαστικών για το Γυμνάσιο.

Το μάθημα της Εικαστικής Αγωγής πρέπει να γίνεται σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο με κατάλληλη υποδομή για τη χρήση ποικίλων υλικών, αποθηκευτικό χώρο, βιβλιοθήκη, δυνατότητα προβολών, συσκότισης και πρόσβασης σε συστήματα πληροφορικής.

Περιγραφή εργαστηρίου

Το εργαστήριο Εικαστικών πρέπει να έχει ως ελάχιστες προϋποθέσεις:

- Ευρυχωρία, καλό φωτισμό, παροχή νερού με κατάλληλη αποχέτευση, σωστό αερισμό του χώρου.
- Ράφια, ντουλάπια και ιδιαίτερο αποθηκευτικό χώρο για τη φύλαξη έργων, υλικών και εργαλείων.
- Τα απαραίτητα μέσα, για να εξυπηρετούνται οι πολλαπλές ανάγκες εργασίας των παιδιών, όπως μεγάλα τραπέζια για εργασία ατομική ή κατά ομάδες, καβαλέτα, επίπεδες επιφάνειες έκθεσης έργων.
- Δυνατότητες προβολής (προβολέα σλάιντς, οθόνη, κουρτίνες συσκότισης και άλλα) τηλεόραση, βίντεο και μαγνητόφωνο.
- Υλικά και εργαλεία ανάλογα με την ηλικία των παιδιών.
- Βιβλιοθήκη, αρχείο εποπτικού υλικού και βιντεοθήκη.
- Πλήρη ειδικό εξοπλισμό για διάφορα είδη εικαστικών τεχνών με συνθετότερες δυνατότητες και μεγαλύτερες απαιτήσεις.
- Δημιουργία επιμέρους εργαστηρίων - γωνιών για τα αντικείμενα που προτείνει το πρόγραμμα σπουδών. Όταν δεν υπάρχει μόνιμο εργαστήριο δημιουργούμε συνθήκες εργαστηρίου στις κοινές με τα άλλα μαθήματα αίθουσες μεταφέροντας, στο μέτρο του δυνατού, τα απαραίτητα υλικά και μέσα .

Απαιτούμενο διδακτικό υλικό για το μάθημα των εικαστικών όλων των βαθμίδων

BIBΛΙΑ ΜΑΘΗΤΗ

BIBΛΙΑ 4

ι) Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Α΄ και Β΄ του Δημοτικού, σελίδες 120-140

- ii) Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ του Δημοτικού, σελίδες 120-140 γ)
- iii) Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Δημοτικού, σελίδες 120-140
- iv) Ένα βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Α΄, Β΄ και Γ΄ του Γυμνασίου, σελίδες 300 ή
τρία βιβλία (ένα για κάθε τάξη από 130 σελίδες)

ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΩΝ ΜΑΘΗΤΗ

ΤΕΤΡΑΔΙΑ 4

- v) Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων μαθητή για τις τάξεις Α΄ και Β΄ του Δημοτικού, σελίδες 50
- vi) Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων μαθητή για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ του Δημοτικού, σελίδες 50
- vii) Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων μαθητή για τις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Δημοτικού, σελίδες 50
- viii) Ένα τετράδιο εργασιών και ασκήσεων μαθητή για τις τάξεις Α΄, Β΄ Γ΄ Γυμνασίου, σελίδες 100

Βιβλία δασκάλου - καθηγητή

ΒΙΒΛΙΑ 4

- v) Ένα βιβλίο δασκάλου για τις τάξεις Α΄ και Β΄ του Δημοτικού, σελίδες 100-120
- vi) Ένα βιβλίο δασκάλου για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ του Δημοτικού, σελίδες 100-120
- vii) Ένα βιβλίο δασκάλου για τις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Δημοτικού, σελίδες 100-120
- viii) Ένα βιβλίο καθηγητή για τις τάξεις Α΄, Β΄ και Γ΄ του Γυμνασίου, σελίδες 120 περίπου

Έκταση των βιβλίων

Η συνολική έκταση των βιβλίων και των τετραδίων έχει επιτρεπόμενη απόκλιση 10% από τις προαναφερθείσες σελίδες. Το καθαρό κείμενο στο βιβλίο του μαθητή για τις τάξεις δημοτικού καλύπτει το 25-30% κάθε σελίδας, και αντίστοιχα στο βιβλίο μαθητή του Γυμνασίου καλύπτει το 30-35%. Στα βιβλία δασκάλου - καθηγητή κυριαρχεί το κείμενο, ενώ στα τετράδια των ασκήσεων η έκταση των κειμένων είναι σχετική και ανάλογη με το προτεινόμενο κάθε φορά θέμα. Κάθε σελίδα υπολογίζεται για το δημοτικό ότι έχει 35 - 40 στίχους και κάθε στίχος 50-60 διαστήματα (γράμματα, σημεία στίξης, αποστάσεις μεταξύ λέξεων). Αντίστοιχα για το Γυμνάσιο έχει 55 - 60 στίχους και κάθε στίχος 50-60 διαστήματα. Οι διαστάσεις της σελίδας υπολογίζονται στο 21X29,7cm ή 148X210 mm.

Εποπτικό υλικό

- Μία σειρά διαφάνειες X 30-50 διαφάνειες που θα συνοδεύουν τα τέσσερα βιβλία διδάσκοντος (4 βιβλία X 1 σειρά = 4 σειρές)
- Μία βιντεοκασέτα διάρκειας 1 ώρας που θα συνοδεύει τα 4 βιβλία διδάσκοντος (συνολικά 4 βιντεοκασέτες)
- Μία σειρά από 30 αφίσες με έργα τέχνης και φυλλάδιο οδηγιών για το Δημοτικό και για το Γυμνάσιο (σύνολο 2 σειρές και 2 φυλλάδια)
- Ένα CD - ROM interactive για το Δημοτικό και ένα για το Γυμνάσιο (σύνολο 2 CD - ROM)

Κρίνεται απαραίτητο ο εκπαιδευτικός του Γυμνασίου να έχει στη διάθεσή του τα βιβλία, τα τετράδια, και το εποπτικό υλικό όλων των βαθμίδων

*

3.3. Θεατρική Παιδεία στο Γυμνάσιο:

3.3.1. Εισαγωγικό σκεπτικό

Η Μουσική, τα Εικαστικά, το Θέατρο, αποτελούν αυτοτελή διδασκόμενα μαθήματα που υπάρχουν προ πολλού στο πρόγραμμα σπουδών της α/βάθμιας και της β/βάθμιας εκπαίδευσης. Η μακρόχρονη (κάποιων), ή σύντομη (άλλων), παρουσία και ο ρόλος τους στο ευρύτερο πρόγραμμα σπουδών, έχουν αξιολογηθεί από ειδικούς και μη. Πάνω από όλα όμως, έχουν αποτιμηθεί από τους ίδιους τους μαθητές που έχουν ολοκληρώσει τις εγκύκλιες σπουδές τους και έχουν ενταχθεί στην κοινωνία ως ενεργοί πολίτες.

Χωρίς διάθεση αξιολόγησης των εν λόγω μαθημάτων και χωρίς πρόθεση υποτίμησης ή υπερτίμησης της συμβολής κάποιων απέναντι σε κάποιο άλλο, ως προς την επιδίωξη των στόχων της εκπαίδευσης, μπορούμε να υποστηρίξουμε και στη συνέχεια να εισηγηθούμε τα ακόλουθα:

Η νέα πραγματικότητα που διαμορφώνεται στην εκπαίδευση, σε όλες τις βαθμίδες, εξαιτίας των αλλαγών και αναθεωρήσεων που συντελούνται για παιδαγωγικούς, κοινωνιολογικούς, επιστημολογικούς και οικονομικούς λόγους, επιβάλλει μια ριζική αναδόμηση των προγραμμάτων σπουδών, ώστε αυτά να είναι προσαρμοσμένα στα νέα δεδομένα και να υπηρετούν τους σκοπούς της εκπαίδευσης. Η στροφή σε μια ανθρωπιστική παιδεία και η έμφαση σε αξίες που σκόπιμα ή μη έχουν παραμεριστεί, στο όνομα της εξειδίκευσης και της τεχνολογικής προόδου, αποτελεί τη νέα τάση που ολοένα και περισσότερο κερδίζει έδαφος σε παιδαγωγικό, κοινωνικό αλλά και πολιτικό επίπεδο.

Η έννοια του «γραμματισμού» και η ανάδυση της προσωπικότητας του πολίτη περισσότερο από αυτό της τεχνογνωσίας και της εξειδίκευσης συνιστούν τα νέα ζητούμενα του εκπαιδευτικού συστήματος.

Για να πραγματοποιηθούν όμως αυτά, απαιτείται μια ουσιαστική αλλαγή προσανατολισμού στο ίδιο το πρόγραμμα σπουδών, στους τρόπους διδασκαλίας και μάθησης, αλλά και στους επιδιωκόμενους στόχους.

Αυτό με τη σειρά του απαιτεί μια ριζική αναθεώρηση της άποψης που επικρατεί για την εκπαίδευση και μια εμπάθυση και επαναφορά των αξιών της Παιδείας, όπως αυτό πρωταρχικά δημιουργήθηκε στον αρχαίο ελληνικό κόσμο.

Η ουσιαστική κατάκτηση αυτής της Παιδείας, αποτελεί επίτευγμα, που μπορεί να πραγματοποιηθεί κατά τον καλύτερο τρόπο μέσα από τις Τέχνες και τη συνεργασία τους στο σχολικό περιβάλλον.

Απαιτείται κατά συνέπεια όχι απλά και μόνο ένας παράλληλος μονόλογος των τεχνών με τη μορφή και τον τρόπο που μέχρι σήμερα γνωρίζουμε στο ελληνικό σχολείο (κάθετα, παράλληλα, ανεξάρτητα προγράμματα για τη Μουσική, τα Εικαστικά και το Θέατρο), αλλά μια διαγώνια σύνθεση και ενοποίηση που περιλαμβάνει ταυτόχρονα στοιχεία από όλες τις τέχνες. Μια νέα σύλληψη, σύμφωνα με την οποία οι Τέχνες όχι απλά συνυπάρχουν, αλλά ενυπάρχουν σε μια «**Πάμμουσο Παιδαγωγία**» που αποτελεί το τελικό ζητούμενο για το σχολείο στον 21^ο αιώνα. Μια παιδαγωγία που στηρίζεται και αξιοποιεί το διττό επιστημονικό/διδασκτικό/μαθησιακό από τη μια και τον καλλιτεχνικό/δημιουργικό/εκφραστικό περιεχόμενο της Τέχνης από την άλλη.

Με τη σημασία αυτή το Θέατρο και η Μουσική, η Ζωγραφική, αλλά και οι νέες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, όπως ο χορός, η διακοσμητική, η video art διαπλέκονται και εμπλουτίζονται αμοιβαία, επιδιώκοντας τον κοινό στόχο, την αγωγή και την παιδεία των νέων.

Χωρίς να χάνουν την αυταξία και αυτονομία τους, χωρίς να υποβαθμίζουν τις καλλιτεχνικές αρχές και τους στόχους τους, τις ιδιαιτερότητες και τα δομικά συστατικά τους, όλες οι Τέχνες έρχονται να συμβάλουν στη δημιουργία ενός νέου τρόπου αγωγής και παιδείας των νέων, που ανταποκρίνεται στα ιδανικά της αρμονικής συνεργασίας όλων των Μουσών που εκπροσωπούν τις Τέχνες.

Εξ αυτού ακριβώς απορρέει και η αναγκαιότητα κατάργησης του παραδοσιακού μέχρι σήμερα τρόπου λειτουργίας των συγκεκριμένων καλλιτεχνικών αντικειμένων με τη μορφή ανεξάρτητων μαθημάτων και την ενσωμάτωσή τους σε μια ευρύτερη ενότητα, που μπορεί να αποκληθεί «**Τέχνη και Πολιτισμός**». Σε αυτά θα περιλαμβάνονται τα υπάρχοντα γνωστικά πεδία, οι καλλιτεχνικές μορφές και τρόποι έκφρασης, οι ώρες διδασκαλίας με τα επιμέρους προγράμματα σπουδών. Σε αυτή θα ανήκουν στο εξής, οι διδάσκοντες ειδικοτήτων, οι οποίοι χωρίς να υποκατασταθούν, ούτε να εκχωρήσουν τις αρμοδιότητές τους, θα βρίσκονται σε άμεση και δημιουργική συνεργασία, τόσο μεταξύ τους, όσο και με

τον κύριο διδάσκοντα (δάσκαλο, καθηγητή), για την υλοποίηση του προγράμματος (project) που θα περιλαμβάνεται στο συγκεκριμένο «μάθημα».

Οι μαθητές που θα παρακολουθούν και θα συμμετέχουν άμεσα και βιωματικά στο κάθε παρόμοιο πρόγραμμα, θα αποκτούν μια συνολική εικόνα για τον πολιτισμό με τις επιμέρους όψεις και εκφάνσεις του, ενώ ανάλογα με τις δεξιότητες και τις προτιμήσεις τους θα συμβάλλουν στη δημιουργία του τελικού καλλιτεχνικού αποτελέσματος.

Η αξιολόγησή τους, καθώς και ο τρόπος συνεργασίας των ειδικών, θα γίνεται σύμφωνα με τις αρχές της παιδαγωγικής και την πρακτική που ισχύει στην εκπαίδευση σε παρόμοιες περιπτώσεις συνδιδασκαλίας.

Το Θέατρο, αν και αποτελεί συνισταμένη όλων των Τεχνών, σε καμιά περίπτωση δεν τοποθετείται σε ανώτερη θέση. Συνυπάρχει ισότιμα με όλες τις άλλες και συνεισφέρει από την πλευρά του στη δημιουργία του κοινού τελικού αποτελέσματος.

Για να μπορέσει όμως να πραγματοποιηθεί ομαλά αυτή η ενοποίηση των τεχνών και να διασφαλιστεί η «**σύννοδος των Τεχνών**» μέσα στο νέο-δημιουργούμενο μάθημα, η κάθε συμβαλλόμενη μορφή Τέχνης οφείλει να αποβάλει τα ιδιαίτερα, πλεοναστικά χαρακτηριστικά της και να κρατήσει τα απολύτως απαραίτητα, τα ειδοποιά χαρακτηριστικά της, τα οποία κωδικοποιημένα να παρέχονται προς χρήση και συνδυασμό από τους ενδιαφερόμενους και εμπλεκόμενους στο συλλογικό έργο.

Θα πρέπει γι' αυτό να καταρτιστεί ένα corpus εννοιών, καταστάσεων και δεδομένων, που να αποτελούν το βασικό υπόβαθρο και το πλαίσιο δραστηριοτήτων της κάθε μορφής Τέχνης, που με τη σειρά του να μπορεί να συνδυάζεται με αντίστοιχα από άλλες μορφές, ώστε να δημιουργείται ομογενοποιημένα το τελικό ζητούμενο.

Με αυτό το σκεπτικό και προς αυτή την κατεύθυνση, το Θέατρο συμμετέχει με τις ακόλουθες κατευθυντήριες γραμμές:

3.3.2. Κομβικές έννοιες

ΕΝΝΟΙΕΣ – ΓΥΜΝΑΣΙΟ

- Κοινωνική πραγματικότητα – ψευδαισθητική κατάσταση – θεατρική σύμβαση
- Μίμηση – ρόλος – Υποκριτική
- Αυθόρμητη σωματική έκφραση σύνθεση κύριας θεατρικής δράσης
- Δραματικό – λογοτεχνικό κείμενο

- Δραματοποίηση
- Κώδικες θεατρικής έκφρασης
- Θεατρικό παιχνίδι και θεατρική παράσταση
- Δραματική κατάσταση
- Οργανωμένη θεατρική παράσταση
- Θεατρική κριτική

*

3.4. Οπτικοακουστική Παιδεία στο Γυμνάσιο:

3.4.1. Εισαγωγικό σκεπτικό

Πρόγραμμα Σπουδών για την Οπτικοακουστική Έκφραση στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ

Η θεσμική παρουσία ενός εντελώς νέου μαθησιακού - διδακτικού αντικειμένου στο Πρόγραμμα Σπουδών της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, επιβάλλει την αναλυτική επισκόπηση του περιεχομένου του, της προτεινόμενης διδακτικής του μεθοδολογίας και της εκπαιδευτικής του συμβολής στο πλαίσιο της αγωγής των νέων πολιτών. Για λόγους ενιαίας παρουσίασης όλων των αντικειμένων της Αισθητικής Αγωγής, στην τελική εκδοχή των ΠΣ το σχετικό κείμενο συμπύχθηκε ως συνοπτική εισαγωγική περίληψη και ταυτόχρονα παρατίθεται στην πλήρη μορφή του ως παράρτημα για την Οπτικοακουστική Έκφραση, στο τέλος του παρόντος εντύπου που παραθέτει τα εισαγωγικά κείμενα από όλες τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης.

Η οπτικοακουστική έκφραση ως συνιστώσα καλλιτεχνικής έκφρασης

στο χώρο της Αισθητικής Αγωγής (προτάσεις για συστηματική εξοικείωση των μαθητών με τις καλλιτεχνικές και τις επικοινωνιακές διαστάσεις της οπτικοακουστικής έκφρασης στο πλαίσιο του γνωστικού πεδίου της Αισθητικής Αγωγής):

Ως οπτικοακουστική καλλιτεχνική έκφραση αποκαλούμε τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης που προκύπτουν από τη δημιουργική χρήση οπτικοακουστικών εργαλείων και μέσων. Πρόκειται για τεχνολογικά εργαλεία που επιτρέπουν την αποτύπωση (εγγραφή) εικόνων και ήχων είτε από το περιβάλλον είτε από σχετικές διατάξεις πρωτογενούς παραγωγής τους, την επεξεργασία τους και τέλος την επαναληπτική ανάκληση - παρουσίαση (αναπαραγωγή) αυτού του κατασκευασμένου οπτικού ή/και ηχητικού αποτελέσματος που απευθύνεται σε περιορισμένο ή ευρύ κοινό. Σ' αυτήν τη γενικότερη κατηγορία έργων εντάσσονται μορφές σύγχρονης καλλιτεχνικής έκφρασης όπως: η καλλιτεχνική φωτογραφία, ο κινηματογράφος, το κινούμενο σχέδιο και κάθε μορφής τεχνική παραγωγής κίνησης από αντικείμενα (animation), η βιντεοάρετ, η δημιουργική ηχογράφηση (ραδιοσκηνοθεσία ή ηχοσκηνοθεσία), τα κόμικς, οι κάθε είδους μορφές ηλεκτρονικής οπτικοακουστικής έκφρασης μέσα σε περιβάλλον ηλεκτρονικού υπολογιστή (ηλεκτρονική σχεδίαση - computer graphics, τρισδιάστατο κινούμενο σχέδιο - 3D animation, εγκαταστάσεις εικονικής πραγματικότητας - virtual reality installations κ.λπ.).

Η οπτικοακουστική έκφραση αποτελεί ένα εναλλακτικό, ολοκληρωμένο σύστημα επικοινωνίας πέρα από τον γραπτό και τον προφορικό λόγο. Θεωρούμε ότι η

οπτικοακουστική έκφραση, δηλαδή η αφήγηση και η διατύπωση νοημάτων με εικόνες και ήχους, ενώ δεν διέπεται από την αυστηρότητα που χαρακτηρίζει το γραπτό λόγο, έχει όμως πολλά από τα γνωρίσματα ενός συστήματος επικοινωνίας όπως ο προφορικός και ο γραπτός λόγος. Μέχρι σήμερα, αυτό το σύστημα επικοινωνίας το κατακτούμε εμπειρικά, ως καταναλωτές πληθώρας οπτικοακουστικών μηνυμάτων που καθημερινά μας απευθύνονται. Αν ωστόσο χρειάζεται μια παρέμβαση στο σχολείο για τη συστηματική εξοικείωση των μαθητών με την οπτικοακουστική έκφραση, αυτή θα πρέπει να έχει πολλά από τα χαρακτηριστικά της διδασκαλίας μιας παράλληλης «γλώσσας». Η ανάγκη για μια τέτοια παρέμβαση δεν καλύπτει, ένα απλό αίτημα για πληρέστερη καλλιτεχνική ευαισθητοποίηση, αλλά αποβλέπει στην κατάκτηση ενός σύνθετου συστήματος επικοινωνίας με διεθνή εμβέλεια και ισχυρές δυνατότητες διεξόδου.

Θεμέλιο και προϋπόθεση του πολιτισμού μιας κοινότητας είναι η επικοινωνία που αναπτύσσεται μεταξύ των μελών της. Οι σχέσεις και οι αποδεκτές συμπεριφορές, οι αξίες που τις διέπουν και οι συλλογικές προσπάθειες για βελτίωση των συνθηκών ζωής, όλα στηρίζονται στις δυνατότητες συνεννόησης και κατανόησης ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας. Και βέβαια αυτές οι δυνατότητες συνεννόησης και κατανόησης καθορίζονται από τα επικοινωνιακά μέσα που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της ομάδας. Η συνθετότητα, η ποικιλία και ο πλούτος των μέσων επικοινωνίας, η δυνατότητα να εκφραστούν λεπτές συναισθηματικές χροιές και να διατυπωθούν λεπτές εννοιολογικές διακρίσεις φανερώνουν έναν πολιτισμό που μπορεί να επινοεί σύνθετες λύσεις και να απελευθερώνει δημιουργικές δυνάμεις προκειμένου να αντιμετωπίσει τα κοινωνικά προβλήματα.

Στο πλαίσιο κάθε σχολικού μαθήματος αλλά και στο πλαίσιο ενός εξειδικευμένου μαθήματος αισθητικής αγωγής, μπορούν να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις ώστε οι μαθητές να αναπτύξουν **δεξιότητες παραγωγής των δικών τους οπτικοακουστικών κειμένων**. Να διατυπώσουν το δικό τους οπτικοακουστικό λόγο, προβάλλοντας τις προσωπικές τους απόψεις και σκέψεις. Αξιοποιώντας την επικοινωνιακή τεχνολογία και τα σύγχρονα οπτικοακουστικά εργαλεία, τα παιδιά θα πρέπει, κατά την περίοδο της τυπικής εκπαίδευσής τους να έχουν τις απαραίτητες ευκαιρίες ώστε, να συντάσσουν, να διαμορφώνουν και να δημοσιοποιούν τα δικά τους οπτικοακουστικά κείμενα. Δηλαδή, να αντιμετωπιστούν **"οι μαθητές ως ενεργοί πολίτες"** οι οποίοι αξιοποιούν τις σύγχρονες τεχνολογίες επικοινωνίας τόσο για την παραγωγή και την ανταλλαγή των απόψεών τους όσο και για τη δημιουργική παραγωγή και διάχυση της προσωπικής τους καλλιτεχνικής έκφρασης.

Επίσης επιδιώκεται η εξοικείωση με την καθημερινή οπτικοακουστική κουλτούρα των μαθητών (τηλεόραση, διαδίκτυο κ.λπ.) και, βέβαια, με την καλλιτεχνική οπτικοακουστική έκφραση (δηλαδή με πολλά, διαφορετικά είδη κινηματογραφικών έργων, πολλά διαφορετικά είδη καλλιτεχνικής φωτογραφίας, βιντεο-άρτ, βιντεο-εγκαταστάσεων, έργων εικονικής πραγματικότητας κ.λπ.), ώστε να θεμελιώνονται στη συνείδηση των μαθητών οι επικοινωνιακές και αισθητικές δυνατότητες της οπτικοακουστικής έκφρασης και να δίνονται ευκαιρίες για

καλλιέργεια κριτικού λόγου. Στην κατεύθυνση αυτή, η εξοικείωση με την καλλιτεχνική οπτικοακουστική έκφραση συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας ανώτερης ποιότητας κριτικής στάσης απέναντι στα οπτικοακουστικά έργα που βασίζεται στην **αισθητική απόλαυση, στις απρόβλεπτες υποκειμενικές αναγνώσεις και στο στοχασμό.**

Θεμελιώδη μεθοδολογικά χαρακτηριστικά της πρότασης αυτής είναι:

1. Οι δραστηριότητες της οπτικοακουστικής παιδείας να μην συγκροτούν ένα ξεχωριστό γνωστικό αντικείμενο, αλλά **να διαπερνούν το σύνολο των γνωστικών αντικειμένων του Προγράμματος Σπουδών** της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Ενδεικτικά, αξίζει να τονιστεί το γεγονός ότι όλες σχεδόν οι προτεινόμενες δραστηριότητες, μπορούν να πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο οποιουδήποτε μαθήματος ξένης γλώσσας! Επίσης, τουλάχιστον για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, η εφαρμογή των δραστηριοτήτων αυτών δεν θα πρέπει να προϋποθέτει ιδιαίτερες ειδικές γνώσεις από τους εκπαιδευτικούς. Θα δίδονται ειδικά σχεδιασμένες προτάσεις δραστηριοτήτων, πάνω στις οποίες ο δάσκαλος μαζί με τα παιδιά θα εργάζονται ως μία ομάδα με μικρές υποομάδες, χωρίς κάποιος να χρειάζεται να γνωρίζει ένα ειδικό αντικείμενο για να το «διδάξει» στους άλλους. Οι ίδιες οι δραστηριότητες θα εισάγουν και θα αναπτύσσουν τις βασικές έννοιες της οπτικοακουστικής έκφρασης τις οποίες εκπαιδευτικός και μαθητές θα διερευνούν από κοινού. Στις πολύ σπάνιες περιπτώσεις εξειδικευμένης τεχνογνωσίας, που ίσως προβλεφθούν για τις τελευταίες τάξεις της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, οι ομάδες θα μπορούν να καταφεύγουν σε επαγγελματίες του χώρου για επί μέρους βοήθεια (μοντέλο εξειδικευμένου εταίρου - partnership).

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η πρόβλεψη για δραστηριότητες εξοικείωσης με την καλλιτεχνική οπτικοακουστική έκφραση στο πλαίσιο της Αισθητικής Αγωγής, δεν αναιρεί την ανάγκη "εγκάρσιας" ανάπτυξης της οπτικοακουστικής παιδείας διά μέσου όλων των γνωστικών αντικειμένων του ΠΣ όπως τονίζεται παραπάνω. Απλώς, ένα μέρος των στόχων της οπτικοακουστικής παιδείας θα καλύπτεται και μέσα από τις δραστηριότητες καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης έτσι ώστε οι μαθητές να συνειδητοποιούν ότι -όπως όλα τα εργαλεία (γραφής, οικοδόμησης, επεξεργασίας υλικών κ.λπ.)- τα εργαλεία οπτικοακουστικής καταγραφής μπορούν να αξιοποιηθούν και ως εργαλεία καλλιτεχνικής έκφρασης και ότι στο χώρο της καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης υπάρχουν σημαντικά έργα που μπορούν να προσφέρουν απόλαυση και αφορμές για στοχασμό.

2. Οι δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας μέσα στην τάξη θα πρέπει να είναι **ομαδικές**. Ήδη σε πολλές θεσμοθετημένες δραστηριότητες μέσα στο σχολείο (περιβαλλοντικές εργασίες, ευέλικτη ζώνη, διαθεματικότητα κ.λπ.)

προβλέπεται το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας ή, ακόμα καλύτερα, η Μέθοδος Project όπου, κατά την παραγωγή κάποιου συλλογικού έργου, προβλέπεται η λήψη αποφάσεων. Το πλαίσιο αυτό αποτελεί ιδανική προϋπόθεση για τις δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας, όπου η διαδικασία διαπραγμάτευσης των εννοιών από τα παιδιά (συζητήσεις μεταξύ τους προκειμένου να επιλέξουν τη μία ή την άλλη λύση) είναι πιο σημαντική από τις ίδιες τις γνώσεις που τυχόν θα αποκομίσουν.

3. Οι δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας, όπως άλλωστε όλες οι δραστηριότητες καλλιτεχνικής έκφρασης, εξοικειώνουν τα παιδιά με την ιδιαίτερη αξία των εναλλακτικών οπτικών που μπορούν να προκύψουν για κάθε θέμα. **Η υποκειμενική ματιά "του άλλου"**, που εκφράζεται για κάποιο πολύ συνηθισμένο θέμα ή αντικείμενο γύρω μας, η διαφορετική θεώρηση του κόσμου που μας περιβάλλει, είναι ίσως το πιο σημαντικό κοινωνικό χαρακτηριστικό των τεχνών. Τα παιδιά, μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες δραστηριότητες, καλούνται να συνειδητοποιήσουν ότι καθετί μπορεί να αποκτά διαφορετικές σημασίες, ανάλογα με την οπτική γωνία που υιοθετούμε, και πως η κατανόηση της υποκειμενικής ματιάς κάθε μέλους της ομάδας πλουτίζει τη δυνατότητά μας να αντιμετωπίζουμε κριτικά την πραγματικότητα γύρω μας και συμβάλλει στον επικοινωνιακό πολιτισμό.

Εκφράζοντας τη σύγχρονη παιδαγωγική αντίληψη περί γραμματισμών στην εκπαίδευση, δηλαδή την προσπάθεια να εφοδιαστεί ο νέος πολίτης με γνώσεις δεξιότητες και στάσεις οι οποίες να του επιτρέπουν να παρακολουθεί και να συμμετέχει στον οπτικοακουστικό πολιτισμό της κοινωνίας όπου ζει, η εξοικείωση με την οπτικοακουστική έκφραση δομείται ως υπεύθυνη **επιλογή κομβικών εννοιών** που -κατά την παιδαγωγική και ιδεολογική κρίση των συντακτών της- εξυπηρετεί καλύτερα το στόχο του οπτικοακουστικού γραμματισμού και την καλλιέργεια της οπτικοακουστικής συνείδησης των μαθητών.

*

3.4.2. Κομβικές Έννοιες:

(στην α'βάθμια Εκπαίδευση οι παρακάτω έννοιες εμφανίστηκαν σε πολύ πιο απλουστευμένη μορφή)

1. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Ο μηχανισμός της οπτικοακουστικής αφήγησης . Η συνεχής αφηγηματική ροή που προκύπτει από την παράθεση (στη φωτοαφήγηση) ή τη χρονική ακολουθία (στον κινηματογράφο, κινούμενο σχέδιο) διαδοχικών εικόνων. Στοιχειώδης περιγραφή απλής δράσης - Απλή καταγραφή χώρου - Μικρή μυθοπλασία
2. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Η σημειολογία των βασικών κάδρων. Κοντινό - Μεσαίο - Γενικό
3. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Η διαμεσολάβηση του δημιουργού. Ο υποκειμενισμός του δημιουργού ενός οπτικοακουστικού έργου όπως προκύπτει από την επιλεκτική χρήση των οπτικοακουστικών εργαλείων.
4. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Βαθμοί διαμεσολάβησης:
Κινούμενο Σχέδιο- Κινηματογραφική Μυθοπλασία- Ντοκιμαντέρ- Ρεπορτάζ
5. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Σκηνοθετημένο περιεχόμενο εικόνας (σημειολογικές παρεμβάσεις στην ακίνητη εικόνα)
6. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης - κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Τα είδη των ήχων: Θόρυβοι - Ομιλίες - Μουσική - Σπηκάζ (αφανής αφήγηση)
Τα είδη της ομιλίας: Σπηκάζ (αφανής αφήγηση) - ο λόγος των "παρουσιαστών" - ο λόγος των "προσκεκλημένων" - Ηθοποιοί
Δημιουργία ηχητικού τοπίου Απλός ηχητικός περίπατος
7. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης - κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Η ανθρώπινη παρουσία μέσα στην εικόνα
Ήρωας ντοκιμαντέρ - Ηθοποιός (πρωταγωνιστής - β' ρόλος) - ήρωας κινουμένου σχεδίου - κούκλες(animation) - ανθρωπομορφισμός ζώων στο κινούμενο σχέδιο
8. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης - κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Η αισθητική παράμετρος της τεχνολογίας

9. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Ρεπορτάζ - συνέντευξη
10. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Διαφήμιση (η έννοια του στοχευμένου κοινού)
11. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Λογοτεχνία - Κινηματογράφος Διαφορετικοί τρόποι αφήγησης της ίδιας ιστορίας
12. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης - κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Τα κινηματογραφικά είδη (genre), το προσωπικό "σύμπαν" κάθε δημιουργού όπως προκύπτει από τη δημιουργική χρήση των εκφραστικών μέσων και οι υποκειμενικές **"αναγνώσεις" του δέκτη**
13. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Πλάνο (διάρκειες) - ρυθμός - μοντάζ
14. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Οι ειδικότητες του κινηματογράφου και της τηλεόρασης
15. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Το κύκλωμα παραγωγής και διανομής - μετάδοσης οπτικοακουστικών προϊόντων
16. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Διεύθυνση φωτογραφίας - φωτισμοί
17. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Μονταζικές παρεμβάσεις στη σχέση εικόνας και ήχου
18. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Οι κινήσεις της κάμερας
19. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Σχολές - Δημιουργοί

1.1. Παιδεία Χορού - Κίνησης στο Γυμνάσιο:

1.1.1. Εισαγωγικό σκεπτικό:

Πρόγραμμα Σπουδών για το Χορό – Κίνηση στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση

Στο αναλυτικό πρόγραμμα του «ολοήμερου δημοτικού» (η λειτουργία του οποίου τοποθετείται μετά τη λήξη του σχολικού ημερήσιου προγράμματος) υπήρξε πρόταση με διδακτική ενότητα την ορχηστική τέχνη. Όμως μέσα στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος, (τόσο του δημοτικού σχολείου όσο και του Γυμνασίου) ο χορός παρέμεινε μέρος της σωματικής εκπαίδευσης και αποτέλεσε, στην καλύτερη των περιπτώσεων, την ενότητα του παραδοσιακού χορού στο μάθημα της φυσικής αγωγής λειτουργώντας, μόνο σαν το μέσο για την απόκτηση βασικών κινητικών δεξιοτήτων, και ουδόλως ως μια μορφή τέχνης.

Ενώ τον ίδιο καιρό για τη μουσική, την εικαστική δημιουργία και το θέατρο, αναδύθηκε μια αισιόδοξη προοπτική, για το χορό δεν συνέβη το ίδιο. Χωρίς διάθεση για κατάταξη των τεχνών σε σειρά σπουδαιότητας, με την άποψη αυτές να εμπλέκονται και να εμπλουτίζονται αμοιβαία και με βαθειά πίστη στη ανάγκη για δημιουργία στην τάξη ενός παιδαγωγικού, επικοινωνιακού κλίματος, με βασική συνθήκη τον ελεύθερο διάλογο για στοχασμό και ανταλλαγή απόψεων πάνω στο θέμα και στα ερωτήματα που η Τέχνη διαχειρίζεται, ο χορός είναι κι αυτός ένα από τα πιο ισχυρά μέσα για τη συγχώνευση των δύο λειτουργιών του εγκεφάλου, του λογικού με το εννοιατικό ικανός να συνδράμει ώστε οι μαθητές ως μελλοντικοί πολίτες να μπορούν να βλέπουν τον κόσμο αισθητικά. Ο χορός είναι πάνω από όλα οι σχέσεις μας. «Συνδέει, ενώνει, συγκρατεί. Είναι σχέση ανάμεσα στη χειρονομία και στη μουσική, ανάμεσα στο χρόνο και στο χώρο, ανάμεσα σε μένα και σε σένα» M. Bejart

Η ανάδειξη της Τέχνης σε ισχυρό μέσο αγωγής και παιδείας και η διακίνηση της στο σχολείο θα οδηγήσει σε ποιοτικές αλλαγές στο τρόπο με τον οποίο οι προθέσεις παιδαγωγών υλοποιούνται και μορφοποιούνται: είτε σε τρόπο κατάκτησης της γνώσης (Πράξη διδασκαλία), είτε σε καλλιτεχνική δημιουργία μέσα στο σχολείο (Πράξη Τέχνης) δεν γίνεται παρά να συμπεριλαμβάνει, στο πρόγραμμά της το χορό. Ο χορός, που γίνεται με επίγνωση της αποστολής του, χωρίς βεβαίως να παρακάμπεται το θέμα της αισθητικής του φύσης, μπορεί να συνδράμει στη μορφωτική προσπάθεια του σχολείου και να αποτελέσει για τα παιδιά μέσο εκπαίδευσης, επικοινωνίας, χειραφέτησης και αγωγής πολιτισμικής, λειτουργώντας:

- **ως επιμέρους όψη και έκφραση της τέχνης** για εξοικείωση του μαθητή με το εκφραστικό γεγονός του χορού, είτε ως αισθητική εμπειρία, είτε με ξεχωριστές δραστηριότητες κίνησης και χορού για επαφή του μαθητή με τα παιδευτικά ευεργετήματα αυτής της τέχνης, για ψυχική ανάταση και μελέτη της κοινωνικής συμπεριφοράς.

- σε **συνέργεια με τις άλλες Τέχνες** σε μια πολύτεχνη σύνθεση που συμπεριλαμβάνει στοιχεία της τέχνης του χορού

- **ως «πράξη διδασκαλίας»** στο πλαίσιο άλλων γνωστικών αντικειμένων για την απολαυστικότερη πρόσληψη, κατανόηση και αφομοίωση της γνώσης.

- ως μια **συνιστώσα** για την υλοποίηση και ανάπτυξη **προγράμματος διαθεματικής αντίληψης**

- **Παραγωγή παράστασης αυτόνομης χορού -χοροθεάτρου** ή ως συνεισφορά στο τελικό δημιούργημα **κοινής με άλλες τέχνες παράστασης**

Η εφαρμογή που ο χορός - κίνηση μπορεί να έχει στην εκπαίδευση αφορά στις παρακάτω **μορφές (είδη):**

- Ψυχοκινητική
- Κινητική Δημιουργικότητα
- Μουσικοκινητική και Ρυθμική Αγωγή
- Δημιουργικός Χορός
- Αυτοσχέδια Επαφή {Contact Improvisation}
- Χοροθέατρο
- Πρωτόγονη Έκφραση
- Ελληνικοί Παραδοσιακοί χοροί {Πανελλήνιοι και Τοπικοί}
- Λαϊκοί Χοροί από όλον τον Κόσμο
- Οργάνωση Παράστασης

Ο χορός είναι ένα σύστημα επικοινωνίας, μια από τις ανθρώπινες γλώσσες και σαν τέτοια πρέπει να την κατέχουμε όχι μόνον ασυνείδητά και αυθόρμητα αλλά με συστηματικό τρόπο και στοχευμένα στη χορολογική τάξη που τον διέπει, (Laban) έτσι ώστε να υπάρξει εξοικείωση των μαθητών με τη δομή του και με μέσω δράσεων, οι μαθητές να μάθουν να εκφράζονται με νέους τρόπους, με την κίνηση και το χορό και να αποκτήσουν μια συνολική εικόνα για αυτόν.

Στο πλαίσιο του μαθήματος μπορούν να δημιουργηθούν οι συνθήκες, μέσω οργανωμένων δραστηριοτήτων της κίνησης και του χορού ώστε να υπάρξει για τους μαθητές:

10) **Κινητική ανάπτυξη**

δηλαδή οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με το σώμα τους, να γνωρίσουν πως αυτό κινείται (ανατομικά και φυσιολογικά), να διερευνήσουν τις δυνατότητες και τα όριά του (σωματογνωσία και βιωματική κινησιολογία), να αποκτήσουν αντίληψη και αίσθηση της κίνησης (κιναισθητική αντίληψη) να αναπτύξουν την ψυχοκινητική (με άσκηση των κινητικών τους δεξιοτήτων /ευλυγισία, ισορροπία, προσανατολισμό στο χώρο, χωροχρονική σύνθεση, συντονισμός και ποιότητα στην κίνηση. Οι μαθητές μέσω της παρατήρησης και ειδικών ασκήσεων να μάθουν να αναπνέουν σωστά και να χαλαρώνουν. Εντέλει να αναπτύξουν κινητικό λεξιλόγιο για τη μη λεκτική επικοινωνία.

11) **Ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη.**

Με οργανωμένες κινητικές, ρυθμικές δραστηριότητες και δημιουργία πρόσφορου πεδίου για την έκφραση άγχους, φόβου, επιθυμιών, ονείρων, για τη ρύθμιση συναισθηματικής έντασης και της επιθετικότητας, ώστε οι μαθητές να καταφέρνουν να αποκομίζουν αισθήματα ασφάλειας αλλά και αυτοσχεδιασμό με τη φωνή και την κίνηση, για ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης, για απόλαυση, χαρά και ευχαρίστηση.

12) **Ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και σύνδεση με την παράδοση**

Με δραστηριότητες κίνησης και χορού οι οποίες καθώς συμβαίνουν καθιστούν ικανό τον κινούμενο άνθρωπο, να δημιουργεί μια σχέση με το χώρο αλλά και αποτελούν αφορμή για συνάντηση και επικοινωνία σώμα με σώμα και ανταλλαγή ενέργειας με τον άλλον. Με δραστηριότητες σχετικές με τον παραδοσιακό χορό και δράσεις σύντομης αναδρομής στην ιστορία του χορού, ώστε οι μαθητές να καταφέρουν μέσα από τη συνομιλία με την παράδοση και το ιστορικό παρελθόν να αντλήσουν συγκίνηση κι έτσι να δημιουργήσουν μια ζωντανή σχέση με αυτό. Ερεθίσματα για δημιουργία με συνεργασία σε ομάδα (ευκαιρίες για ανάπτυξη στο διάλογο/ μαθαίνω να προτείνω, να περιμένω τη σειρά μου να μιλώ, να ακούω)

- 13) **Καλλιέργεια της αισθητικής εκτίμησης του μαθητή.**
 Η διδασκαλία αισθητικών χαρακτηριστικών συμβάλλει ώστε οι μαθητές να είναι ενήμεροι της αισθητικής δυνατότητας του χορού πράγμα που θα τους επιτρέπει να διαμορφώσουν άποψη για τον χαρακτήρα και την κοινωνική σημασία του χορού μέσω εμπειριών που θα αποκτήσουν καθώς εμπλέκονται σε ουσιαστικές και αυθεντικές καλλιτεχνικές διεργασίες, οι οποίες στους εξοικειώνουν με την αισθητική φύση του χορού.
- 14) **Το πρώτο βήμα προς τη τέχνη του χορού**
 Με δραστηριότητες από τις βασικές αρχές LABAN, που διέπουν κυρίως τον δημιουργικό χορό, οι μαθητές να αντιληφθούν ότι ο συνειδητός έλεγχος της εσωτερικής σωματικής έντασης- δυναμικής και της κίνησης στο χώρο και το χρόνο δεν αποτελεί μόνον τον τρόπο της απόκτησης ροής ενός προσωπικού τρόπου του κάθε ανθρώπου να κινείται αλλά αποτελεί και τρόπο για δημιουργική έκφραση της εσωτερικής ευαισθησίας και διάνοιας.
- 15) **Δράσεις για αναγνώριση της κίνηση και του χορού στη φύση και τη ζωή**
 Μπορούν να δημιουργηθούν οι συνθήκες με τις οποίες οι μαθητές θα μάθουν να αναγνωρίζουν το χορό, συνειδητοποιώντας τόσο την φύση, την πόλη όσο και τον άνθρωπο με τις διαπροσωπικές του σχέσεις (Εαυτός, Άλλος, Ομάδα) ως πηγή έμπνευσης
- 16) **Επαφή με τη δημιουργία στο χορό**
 Παρακολουθώντας παραστάσεις (ζωντανές και video), οι οποίες μάλιστα, μπορούν να αποτελέσουν για αυτούς, αφορμή για στοχασμό, για κατανόηση του εαυτού και γνωριμία με τον περιβάλλοντα κόσμο, ταυτόχρονα δε, να δημιουργήσουν μια ποιοτική κριτική στάση απέναντι την τέχνη του χορο.
- 17) **Ευκαιρίες για παραγωγή – δημιουργία παράστασης**
 Με ερεθίσματα μέσω των οποίων θα αξιοποιηθεί η φυσική περιέργεια και η τόλμη του παιδιού στη δημιουργία και θα καταστεί ικανή ώστε να οδηγήσει στη δημιουργία και οργάνωση παραστάσεων από τους μαθητές με σύμφωνα με τις αρχές της Παρεμβαίνουσας μη Κατευθυντικότητας (NDI).
- 18) **Διάλογος τεχνολογίας και τέχνης**
 Μέσα από τον γόνιμο διάλογο Τεχνολογίας και Τέχνης (videodance) οι μαθητές ως δημιουργοί, να μετέχουν στο πανηγύρι χαράς και αληθινής ιερής ευχαρίστησης.

Μεθοδολογικές αρχές της πρότασης

- 5) **Αρχή του «προσιτού»**, για την αποτελεσματική πραγματοποίηση της διδακτικής διαδικασίας των ενοτήτων κυρίως του παραδοσιακού χορό και της πρωτόγονης έκφρασης, χρησιμοποιούμε την μετάβαση από το γνωστό στο άγνωστο, ξεκινώντας από το απλό και περνώντας στο πιο σύνθετο, από το εύκολο στο πιο δύσκολο, από το γνωστό στο άγνωστο, από το συγκεκριμένο στο γενικό.
- 6) **Ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας**
 Η παιδευτική διαδικασία του χορού θα πρέπει να λειτουργεί σε ομαδικό κλίμα με στόχο την πληρέστερη αξιοποίηση της δυναμικής της ομάδας και γίνεται μέσω IV μοντέλου επικοινωνίας σύμφωνα με τον H.C. Lindgren, κατά την οποία οι μαθητές επικοινωνούν αμφίδρομα μεταξύ τους, ο δάσκαλος-εμπυχωτής διευκολύνει κάθε επικοινωνία και επικοινωνεί αμφίδρομα με όλα τα μέλη. Οι δραστηριότητες κίνησης και χορού προβλέπονται στην υλοποίηση και ανάπτυξης προγράμματος με διαθεματική

αντίληψη και μπορούν να αποτελέσουν εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και αποτελεσματική, αλληλοδραστική διαδικασία μάθησης. Το project «δημιουργικές και συνθετικές εργασίες» (απότοκος της διαθεματικότητας) στηρίζεται στις βασικές παιδαγωγικές αρχές της αυτενέργειας, της συμμετοχικής μάθησης, και της ευρηματικής μάθησης.

- 7) **μέθοδος της επίλυσης προβλημάτων** Στην πλειοψηφία των προτεινόμενων δραστηριοτήτων (δημιουργικού χορού, contact improvisation, ψυχοκινητικής, μουσικοκινητικής και ρυθμικής αγωγής) προβλέπεται να χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της επίλυσης προβλημάτων /problem solving method (το «τι» της ενέργειας είναι δεδομένο το «πως» είναι η κινητική- εκφραστική απάντηση η οποία αναμένεται να δοθεί από τον μαθητή) μέσω της οποίας και σε συνδυασμό με τη μέθοδο μετάβασης από το γνωστό στο άγνωστο ανακαλύπτεται και εξασφαλίζεται η καινούργια γνώση.
- 8) **Ενεργητική μάθηση και προβληματίζουσα εκπαίδευση** η οποία (εκφράζοντας τις απόψεις του Freire), αγωνίζεται για την ανάδυση της συνείδησης και για μια κριτική επέμβαση στην πραγματικότητα ώστε ο παιδαγωγούμενος να γίνει δημιουργός της ιστορίας και της κουλτούρας , η εξοικείωση με την κίνηση και το χορό διαμορφώνεται σε μια πρόταση ενεργητικής μάθησης όπου ο δάσκαλος· προσφέρει κίνητρα στο μαθητή για ενδυνάμωση ώστε να οικοδομήσει κυρίως ο ίδιος τη γνώση.

Τα παραπάνω μας επιτρέπουν και επιβάλουν τη διαμόρφωση ενός προγράμματος, με τέτοιου είδους δραστηριότητες, και μηχανικές ασκήσεις, οι οποίες απευθύνονται σε παιδαγωγούς, μη εξειδικευμένους γνώστες της κίνησης και του χορού (δάσκαλος τάξης, καθηγητής άλλης ειδικότητας για το Γυμνάσιο).

1.1.2. Κομβικές Έννοιες:

1. Σώμα – Πόλη

Η πόλη αναπνέει, κινείται, γρήγορα, αργά, ησυχάζει, συγκαλείται σε σώμα (κυκλοφοριακή, πολεοδομική συγκρότηση) και το ανθρώπινο σώμα αναπνέει, κινείται, γρήγορα, αργά, ησυχάζει.

2. Κοινωνική σημασία του χορού.

Παρακολούθηση βίντεο και άλλων έργων με θέμα το σώμα, διαχρονικά και διαταξικά αφορμή για δράσεις κινητικής έκφρασης και παραγωγής χορευτικής σύνθεσης.

3. Σύνθεση και χορογραφία - Δραματουργική επεξεργασία

Περιγραφή στοιχειωδών ενεργειών από την έμπνευση στη σκηνική δράση.

4. Συνεργασία με άλλους τομείς δημιουργίας για την παράσταση

Εικονογραφικές, αρχιτεκτονικές, σκηνικές, λογοτεχνικές και μουσικές συνθέσεις. Σκηνογραφία, ενδυματολογία, φωτισμοί, ήχος, τεχνική δοκιμή.

5. Προετοιμασία και οργάνωση παραστάσεων από τους μαθητές και

εμπύχωση από τον εκπαιδευτικό, σύμφωνα με τις αρχές της Παρεμβαίνουσας μη Κατευθυντικότητας (NDI/M. Lobrot).

6. Παρατήρηση της κίνησης στη ζωή – έμπνευση και χορευτική δημιουργία

Παρατήρηση, Εαυτός, Άλλος, Ομάδα.

7. Αντίληψη της κίνησης ως προς το χώρο.

Σωματικά σχήματα. Κατευθύνσεις. Παράλληλη αντίθετη και συμμετρική κίνηση, Επίπεδα. Τρόποι μετακίνησης.

8. Αντίληψη της κίνησης ως προς το χρόνο.

Αργά γρήγορα, Επιτάχυνση - επιβράδυνση, Ταυτόχρονη και διαδοχική κίνηση, Ρυθμός – λόγος – κίνηση.

9. Αντίληψη της κίνησης ως προς ροή, προσωπικό ύφος κίνησης

εξωστρεφείς και εσωστρεφείς

10. Σώμα και αφήγηση.

11. Αντίληψη της κίνησης ως προς την ενέργεια και τη δυναμική

Το σώμα μαλακό, αργό και αδύναμο και μπορεί ξαφνικά ή σταδιακά να γίνει δυνατό, πιο γρήγορο και ενεργητικό

12. Το σώμα ξεναγός στο «Είναι», στο χώρο και στο χρόνο

Το σώμα σε ακινησία στο χώρο, υποκείμενο στην ατομική οντότητα αλλά και με τάση για συνάντηση το άγνωστο Άλλο

13. Αυτοσχεδιασμός

Κατευθυνόμενος ή ελεύθερος και ατομικός ή ομαδικός.

14. Πειραματισμός της σχέσης του σώματος με αντικείμενα

τυπική και μη τυπική χρήση των αντικειμένων

15. Συνέργια

Ενσωμάτωση, Σύνθεση και Ενοποίηση των τεχνών,

Διαφορετικοί τρόποι αφήγησης της ίδιας ιστορίας

16. Κίνηση – χορός και άλλα μαθήματα

κατανόηση και αφομοίωση της γνώσης άλλων γνωστικών αντικειμένων

17. contact improvisation. Διερεύνηση των εκφραστικών ικανοτήτων του σώματος σε σχέση και επαφή με άλλο κινούμενο σώμα

18. Πρωτόγονος χορός ως εκτόνωση, απόλαυση, δημιουργία

Αρχετυπικές κινήσεις και κινήσεις ιεροτελεστίας. Κίνηση, Φωνή, Ρυθμός.

19. Διάλογος τεχνολογίας και χορού

Παρακολούθηση videodance και δημιουργία ενός οπτικοακουστικού έργου

20. Χορός και Ρυθμός

body precaution{παλαμάκια} , σιωπή. Έννοιες ρυθμού/ Δυναμική –ένταση, Ταχύτητα, Ηχώχρωμα.

21. Ιστορία του χορού: δημιουργική συνομιλία και σχέση με το παρελθόν μέσα από Παρακολούθηση βίντεο αρχείων και δημιουργία κινητικής σύνθεσης χρησιμοποιώντας το ως παρτιτούρα ή ως ένα βασικό ερέθισμα για αναδημιουργία.

22. Τεχνικές σύγχρονου χορού.

Από το δημιουργικό χορό της Isadora Duncan ως το χοροθέατρο της Pina Bausch). - Μεγάλοι χορευτές και χορογράφοι.

23. Παραδοσιακοί χοροί.

Από τον αρχαιοελληνικό χορό «γερανό» στο σημερινό «τσακωνικό» σχέση με την παράδοση. Τοπικοί και πανελλήνιοι χοροί, ρυθμοί και τραγούδια. Παιχνίδια για τη σύνδεση των χορευτών (τις λαβές) και παιχνίδια πάνω στη διάταξη των χορευτικών σχημάτων σύγκριση με εικόνες χορού σε αρχαιοελληνικά αγγεία .

24. Άντληση προσωπικής συγκίνησης από την παράδοση.

Θεατρικό παιχνίδι πάνω στην ιστορία που αφηγείται ένα παραδοσιακό τραγούδι ως ερμηνευτική έμπνευση του αντίστοιχου παραδοσιακού χορού. Εκμάθηση στίχων παραδοσιακού τραγουδιού και συσχετισμός με στίχους σύγχρονων τραγουδιών.

25. Λαϊκοί χοροί άλλων πολιτισμών

Ανάπτυξη σεβασμού προς την ιδιαιτερότητα κάθε λαού, έτσι όπως εκφράζεται μέσα από τις μουσικές και τούς χορούς.

26. Ανατομία

Ανατομική περιγραφή των κινήσεων (βιωματική κινησιολογία)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1ο

ΘΟΔΩΡΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΑΣ

Υπεύθυνος της ομάδας θεάτρου

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ - ΓΥΜΝΑΣΙΟ

ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ – ΔΗΜΟΤΙΚΟ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΜΥΘΗ ΣΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ – ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗ ΜΕ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Οι σκοποί της Γενικής Εκπαίδευσης στο Ελληνικό Σχολείο ορίζονται και συγκεκριμενοποιούνται με τρόπο σαφή και αναλυτικό ανεξαρτήτως νόμων και διαταγμάτων που κατά καιρούς αλλάζουν και εκσυγχρονίζονται. Η υλοποίησή τους όμως επαφίεται στους εκπαιδευτικούς. Αυτοί, στηριζόμενοι στην παιδαγωγική τους κατάρτιση και ευαισθησία, με βάση τα Προγράμματα Σπουδών (*Curricula*) που έχουν εκπονηθεί για κάθε μάθημα, ιδιαίτερα και τα ειδικά εγχειρίδια - βοηθήματα που διαθέτουν για τη διδασκαλία του, καλούνται να εφαρμόσουν τους σκοπούς αυτούς, εξειδικεύοντάς τους στο γνωστικό πεδίο των επιμέρους αντικειμένων. Ως γενικός τέτοιος στόχος είναι *η αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε, ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά.*

Ειδικότερα οι μαθητές παρωθούνται να εξελιχθούν σε ελεύθερους πολίτες με δημοκρατικό ήθος, να καλλιεργήσουν αρμονικά το σώμα, την ψυχή και το πνεύμα τους, να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη, να αναπτύξουν το πνεύμα της φιλίας και συνεργασίας με τους άλλους, χωρίς κανενός είδους ρατσιστικές διακρίσεις, να αποκτήσουν τις δυνατότητες κατανόησης και επαφής με την Τέχνη, την Επιστήμη και την Τεχνολογία, να συνειδητοποιήσουν, να εκτιμήσουν και να διαφυλάξουν τις ανθρωπιστικές αξίες του πολιτισμού.

Οι γενικές αυτές αρχές διαγράφονται ήδη από τα πρώτα στάδια της προσχολικής ηλικίας στο Νηπιαγωγείο. Σ' αυτό επιδιώκεται η καλλιέργεια των αισθήσεων των μαθητών, ο εμπλουτισμός των εμπειριών τους μέσα στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, η δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων, η ανάπτυξη πρωτοβουλιών και η κοινωνικοποίησή τους, η οργάνωση του ψυχο - πνευματικού τους κόσμου και η κατανόηση, έκφραση και εξωτερίκευση των σκέψεων και συναισθημάτων τους με μαθηματικό και αισθητικό τρόπο.

Η δημιουργία ενός αντιαυταρχικού και δημιουργικού περιβάλλοντος στο οποίο ο μαθητής βρίσκεται στο επίκεντρο (*μαθητοκεντρικό σύστημα διδασκαλίας*) παραμένει ζητούμενο και στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα, στο Δημοτικό. Σ' αυτήν όμως προστίθενται νέα παιδαγωγικά δεδομένα, αντίστοιχα άλλωστε με τη νέα πραγματικότητα που παρουσιάζουν τα υποκείμενα της εκπαίδευσης, οι μικροί μαθητές.

Οι παιδαγωγικοί στόχοι συγκεκριμενοποιούνται στα ακόλουθα:

- Στην ανάδειξη ικανοτήτων, μηχανισμών και δεξιοτήτων, που καλλιεργούν και αναπτύσσουν το ψυχο - πνευματικό δυναμικό των μαθητών και ολοκληρώνουν την προσωπικότητά τους, μέσα από τη διαδικασία της μάθησης, με τη βοήθεια της οποίας διευρύνουν και αναδιαρθρώνουν τις δημιουργικές σχέσεις της συνείδησής τους με τον περιβάλλοντα χώρο, τις ανθρωπίνες καταστάσεις και φαινόμενα.

- Στην απόκτηση ικανότητας ορθής χρήσης του προφορικού και γραπτού λόγου, δια του οποίου μπορούν να εκφραστούν και να εξωτερικεύσουν τις σκέψεις και τα αισθήματα τους, ερχόμενοι σε άμεση επαφή με τον περίγυρό τους.

- Στην απόκτηση νοητικών δυνατοτήτων με τις οποίες προβαίνουν σε κρίσεις, συγκρίσεις και διακρίσεις αφηρημένων ή συγκεκριμένων εννοιών, που συντελούν σταδιακά στην πνευματική τους ολοκλήρωση.

- Στην καλλιέργεια και ανάπτυξη του αισθητικού τους κριτηρίου, την ευαισθητοποίησή τους στην Τέχνη και τον πολιτισμό, ώστε να μπορούν να προσεγγίσουν, να εκτιμήσουν και να ερμηνεύσουν τα έργα Τέχνης, και να προβούν στην αντίστοιχη πρωτότυπη δημιουργία, μέσα από τα δικά τους καλλιτεχνικά προϊόντα.

Η τελευταία αυτή παράμετρος που είτε παρέμενε ανενεργός, είτε περιθωριοποιημένη, ανάμεσα στις άλλες, είναι που αποτελεί το βασικό ζητούμενο για την εισαγωγή της *Θεατρικής Παιδείας* της Τέχνης και του Πολιτισμού και την αναβάθμιση της διδασκαλίας της *Αισθητικής Αγωγής* σε όλες τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης, με ιδιαίτερη έμφαση στο Νηπιαγωγείο και το Δημοτικό.

Η Θεατρική Αγωγή δεν μπορεί παρά να αρχίζει ήδη από τα πρώτα στάδια της προσχολικής ηλικίας, όταν η παιδεία στο σύνολό της παρέχεται υπό μορφή παιχνιδιού και εξοικείωσης των ανηλίκων υποκειμένων που βρίσκονται στην πιο τρυφερή ηλικία της ζωής τους. Γι αυτό και οποιοδήποτε *Curriculum* πρέπει να αρχίσει από εκεί.

Ο εξοβελισμός όμως των άλλων προγενέστερων τάξεων του Δημοτικού, ακόμα και του Νηπιαγωγείου, αποτελεί παράλειψη, οι συνέπειες της οποίας θα μπορούσαν να αποβούν αρνητικές στη χάραξη μιας ολικής και μακροπρόθεσμης εκπαιδευτικής πολιτικής για τη διδασκαλία όλων των μαθημάτων και του Θεάτρου ειδικότερα. Γιατί η παιδεία στο σύνολό της αποτελεί αγαθό το οποίο κατακτάται σταδιακά και συστηματικά, με ελεγχόμενη πορεία και εξέλιξη, από τα απλά στα σύνθετα, από τα μερικά στα ολικά, από τα εύκολα στα δύσκολα.

Μορφές και εκφράσεις του Θεάτρου, άμεσα συναπτόμενες με το παιχνίδι, αποτελούν τα κατεξοχήν μέσα αγωγής και παιδείας, που επεκτείνεται και πέραν του Νηπιαγωγείου, καλύπτοντας ολόκληρο σχεδόν το φάσμα της α/βάθμιας εκπαίδευσης. Παράλληλα και ως συνέπεια των προηγουμένων παρατηρήσεων, το Θέατρο μπορεί να καταλάβει δεσπόζουσα θέση και στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού, με τρόπους και μορφές που αναλύονται διεξοδικά από τους συντάκτες του νέου σχετικού προγράμματος για την αξιοποίηση των Τεχνών (ιδιαίτερα του Θεάτρου) στην εκπαίδευση.

Η διδασκαλία του νέου γνωστικού και καλλιτεχνικού πεδίου οφείλει να ακολουθήσει τις γενικότερες αρχές της παιδαγωγικής που αφορούν στον τρόπο προσέγγισης της γνώσης από τους μικρούς μαθητές, τα μέσα κοινωνικοποίησης, τους τρόπους ενεργοποίησης του

ψυχο - πνευματικού δυναμικού τους και τέλος την ολοκληρωμένη αγωγή και παιδεία τους, με βάση τις οργανωμένες αρχές και προτεραιότητες που θέτει το εκπαιδευτικό σύστημα στο σύνολό του.

Αρχικά, στην προσχολική και την πρωτοσχολική ηλικία, δίνεται κατεξοχήν έμφαση στην ψυχαγωγική και παιδαγωγική διάσταση του Θεάτρου, αφού μέσα από τέτοια στοιχεία και όψεις του κατακτάται η γνωριμία των παιδιών με τον εαυτό τους και το περιβάλλον τους, η ψυχική και σωματική τους έκφραση μέσα από το παιχνίδι και τη μιμική, η ανάπτυξη της γλωσσικής και παραγλωσσικής επικοινωνίας, η ένταξη στην ομάδα και η απόκτηση των πρώτων αισθητικών εμπειριών.

Με σωματικές και κινησιολογικές ασκήσεις, με ρυθμική κίνηση και μουσικά ακούσματα, στοχεύεται η ισόρροπη ψυχική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού. Το *Θεατρικό Παιχνίδι* και ο *Αυτοσχεδιασμός*, η καλλιέργεια των στοιχείων του δραματικού λόγου και η εφαρμογή των στοιχείων του δράματος, επιτρέπουν την επικοινωνία με τα άλλα μέλη της ομάδας, αναπτύσσουν την έννοια του *ρόλου* υλοποιούν τη *Δραματοποίηση* ως μέθοδο διδασκαλίας και αγωγής.

Στα προηγούμενα πρέπει να συνυπολογίσουμε την ευαισθητοποίηση των μαθητών σε μορφές και είδη Θεάτρου (λαϊκό, έντεχνο) με την παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων και την ανάπτυξη δυνατοτήτων κριτικού λόγου για την πρόσληψη του σκηνικού θεάματος.

Οι δυο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού αποτελούν το στάδιο συστηματικής και πολύπλευρης ανάπτυξης των γνώσεων και εμπειριών που, περισσότερο βιωματικά παρά θεωρητικά, έχουν αποκτήσει οι μαθητές στη μέχρι τότε επαφή τους με το Θέατρο.

Στις δυο αυτές τάξεις το *Θεατρικό Παιχνίδι* και η *Δραματοποίηση* αναπτύσσουν στο έπακρο τις δυνατότητές τους, αποτελώντας βασικά στοιχεία της Θεατρικής Αγωγής. Καλλιεργείται και εκδηλώνεται μια σκηνική πια συμπεριφορά των παιδιών που στηρίζεται στη γνωριμία με τις εκφραστικές τους δυνατότητες, στη δυναμική της ομάδας και τα στοιχεία του θεατρικού αυτοσχεδιασμού.

Παράλληλα, στα εργαστήρια γραφής που δημιουργούνται μέσα στην τάξη με τη συμμετοχή διδασκόντων και διδασκομένων, αναπτύσσεται μια ουσιαστική κατανόηση των στοιχείων του δραματικού λόγου, που μπορεί να καταλήξει ακόμα και στη παραγωγή θεατρικού έργου. Τέλος, η εξοικείωση με τις σκηνικές τεχνικές οδηγεί πέρα από τη *Δραματοποίηση* σε ανάπτυξη μορφών *θεατρικών δρωμένων* (*χάπενινγκ*), *σκετς*, ακόμα και *θεατρικών παραστάσεων*, πάντα μέσα στα πλαίσια των πολιτιστικών δραστηριοτήτων του Σχολείου.

Οι δραστηριότητες που προτείνονται για την Ε' και Στ' Δημοτικού, θα περιέχουν αυτές τις παραμέτρους του Θεάτρου και του δράματος, ευνοώντας μια πρώτη ουσιαστική επαφή των παιδιών με το αντικείμενο και συνιστώντας την αρχική τους γνωριμία με αυτή τη μορφή Τέχνης στα ποικίλα συνθετικά της (υποκριτική, σκηνοθεσία, σκηνογραφία, ενδυματολογία). Ταυτόχρονα περιλαμβάνουν βασικές πληροφορίες για μια διασύνδεση των ποικίλων παραμέτρων του θεάτρου με αντίστοιχες άλλων μορφών Τέχνης (ζωγραφική, γλυπτική, μουσική, κ. ά.), συμβάλλοντας σε μια ουσιαστική διαπολιτισμική αγωγή και παιδεία των μικρών μαθητών.

Οι δάσκαλοι που θα κληθούν να διδάξουν το μάθημα της Θεατρικής Αγωγής στα παιδιά, θα πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη έμφαση στο προσωπικό, βιωματικό και καλλιτεχνικό χαρακτήρα του Θεάτρου. Να επιμείνουν στην κινησιολογική, εκφραστική και δημιουργική συμμετοχή των μαθητών στη διδασκαλία του μαθήματος. Στην ενεργοποίηση του ψυχο - πνευματικού τους δυναμικού, στη γνωριμία τους με τον κόσμο του Θεάτρου, όπως αυτός δίνεται μέσα από τα κείμενα και τις παραστάσεις, αλλά και τις άλλες απλές μορφές θεατρικής δημιουργίας στο Σχολείο.

Θα πρέπει να ευαισθητοποιηθούν οι διδασκόμενοι σε θέματα Τέχνης και Πολιτισμού, όπως αυτά παρουσιάζονται μέσα από τη σύνθετη καλλιτεχνική δημιουργία του Θεάτρου και να αξιοποιήσουν τις τεχνικές και τις δυνατότητες που τους παρουσιάζουν το δράμα και το Θέατρο.

Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δίνεται στη *Δραματοποίηση* ως διδακτική μεθοδολογία, η οποία θα διαθέτει αυτοτέλεια (ως μέθοδος), αλλά και διδακτικό στόχο (ως διδακτική ύλη και μάθημα).

Ανάλογα με την ηλικία και τις απαιτήσεις της τάξης, οι μαθητές μπορεί να έρχονται σε πιο ουσιαστική επαφή με την Ιστορία και τις παραμέτρους της θεατρικής δημιουργίας, γνωρίζοντας σταθμούς και είδη, πρόσωπα και κείμενα από την Παγκόσμια Ιστορία του Θεάτρου και του Πολιτισμού αφού το θέατρο δεν αποτελεί παρά μια από τις πολλαπλές μορφές με τις οποίες εκφράζεται η αισθητική και καλλιτεχνική δημιουργία. Η ενεργός τέλος συμμετοχή τους σε θεατρικές δραστηριότητες και η μετάβασή τους σε θεατρικές αίθουσες για παρακολούθηση παραστάσεων θα πρέπει να αποτελούν ζητούμενα του μαθήματος, τα οποία να αξιολογούνται ανάλογα από τους εκπαιδευτικούς, οπότε και όπου αυτό απαιτείται.

Οι επιμέρους στόχοι που επιδιώκονται και πραγματοποιούνται με την εισαγωγή της Θεατρικής Παιδείας στις τάξεις της α'/βάθμιας εκπαίδευσης και τη διδασκαλία του μαθήματος στην τάξη είναι οι ακόλουθοι:

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

ι. Εκφραστική ικανότητα

Ενεργοποίηση του ψυχο - πνευματικού δυναμικού και των λανθανόντων γνωρισμάτων της προσωπικότητας των μικρών μαθητών, δυναμικά εξωτερικευόμενα μέσα από τη σωματική λειτουργία. Η εξατομικευμένη και η ομαδική κίνηση που βασίζεται σε ρυθμό, ο συντονισμός των κινήσεων και η συμβατότητα του εκφερομένου λόγου με τη σωματική έκφραση, αποτελούν ένα ακόμα μέλημα.

Σ' αυτό προστίθεται σταδιακά η γνωριμία με τα εκφραστικά μέσα, τη φωνή, τη μιμική ικανότητα, τις χειρονομίες, με τη βοήθεια των οποίων τα άτομα που μετέχουν στη συγκεκριμένη δράση, αποκτούν επίγνωση του εαυτού τους και συνείδηση της θέσης τους

στον περιβάλλοντα χώρο. Παράλληλα, μέσα από την όρχηση και τη μουσική, την ανάπτυξη φαντασιακών σχέσεων και καταστάσεων, το παιδί οδηγείται στη δημιουργία ενός εξωπραγματικού κόσμου, μέσα στον οποίο βρίσκει λυτρωτικό καταφύγιο και διέξοδο διασκεδαστική και παιδαγωγική. Γιατί, αυτός ο παιγνιώδης χαρακτήρας του αυτοσχεδιασμού και της μιμικής έκφρασης δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις οι οποίες όχι μόνο θα προσφέρουν αυτόνομες υπηρεσίες στην ψυχική και πνευματική ανάπτυξη του ανήλικου, αλλά θα αποτελέσουν και τις απαραίτητες προϋποθέσεις για μια περαιτέρω μετεξέλιξη των θεατρικών αυτών δρωμένων, σε θεατρικές καταστάσεις.

Με τη σημασία αυτή, το *Θεατρικό Παιχνίδι* (γιατί περί αυτού ακριβώς πρόκειται) όχι μόνο αποτελεί απαραίτητο παιδαγωγικό εργαλείο, δικαιολογημένα εντασσόμενο στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του Νηπιαγωγείου και των πρώτων τάξεων του Δημοτικού, αλλά συνθήκη και όρο απαραίτητο για μια εξοικείωση του παιδιού με το Θέατρο και μια προετοιμασία μύησης στη σύμβαση του θεατρικού ρόλου.

ii. Επικοινωνιακή σχέση

Δεν είναι όμως μόνο η ανάπτυξη των εκφραστικών δυνατοτήτων που παρέχει το *Θεατρικό Παιχνίδι* στο παιδί. Είναι, ακόμα, η δυνατότητα άμεσης επαφής με το έμψυχο και άψυχο περιβάλλον του, η εγκαθίδρυση ουσιαστικών δεσμών και σχέσεων με τους άλλους που μετέχουν στην ίδια διαδικασία, οι βασικές αξίες που δημιουργεί.

Το άτομο συνειδητοποιεί ότι δεν αποτελεί το κέντρο του σύμπαντος, ότι είναι ένα μέλος σε μια ομάδα, με την οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένο. Η απομάκρυνση κάποιου απ' αυτήν και η μη συμμόρφωσή του προς τις γενικές επιταγές και τους κανόνες που διέπουν τη λειτουργία της, συνεπάγεται αυτόματα και την αποσάθρωση και τη διάλυσή της.

Κατά συνέπεια, ο μικρός μαθητής αντιλαμβάνεται τη σημασία του οργανωμένου συνόλου, τους μηχανισμούς δράσης του και τις συνθήκες ομαλής έκφρασής του. Υποχρεωμένος εκ των πραγμάτων να μετέχει σ' αυτό, αναγκάζεται να ελέγξει τα στοιχεία εκείνα της προσωπικότητάς του που πιθανόν να επενεργούν αρνητικά, ενώ αντίθετα να ενισχύσει όσα συμβάλλουν στην επιτυχία του κοινού σκοπού.

Η «αυτογνωσία», η συνειδητοποίηση του «εγώ» και του «οι άλλοι», η κοινωνικοποίηση και η βαθμιαία ένταξη στην ομάδα, αποτελούν παιδαγωγικά ζητούμενα που ταυτόχρονα είναι προϊόντα της δραστηριότητας των παιδιών που μετέχουν στο *Θεατρικό Παιχνίδι*, με την προϋπόθεση πάντα της σωστής καθοδήγησης από τον παιδαγωγό που το εμψυχώνει.

iii. Δραματική κατάρτιση

Ένας ακόμα ιδιαίτερος στόχος που επιδιώκει η διδασκαλία του Θεάτρου στο Δημοτικό Σχολείο (κατεξοχήν στις μεγάλες τάξεις), είναι αυτός που ξεπερνά το μονοσήμαντο επίπεδο της σωματικής έκφρασης και επεκτείνεται σ' εκείνο της δημιουργίας ενός δραματικού

κειμένου. Πρόκειται για την τέχνη και την τεχνική του *εργαστηρίου γραφής*, τη δημιουργική δηλαδή σύνθεση γραπτού λόγου με βάση τις αρχές και τους κώδικες του δράματος.

Οι μικροί μαθητές, κάτω από την καθοδήγηση του δασκάλου, εξοικειώνονται σταδιακά με τη συγγραφή θεατρικού διαλόγου, ως μορφή γραπτής έκφρασης και, με την πάροδο του χρόνου, οδηγούνται μέχρι το σημείο να παραγάγουν ατομικά ή συλλογικά κείμενα, στηριζόμενα στη δομή του δράματος. Οργανώνουν τη δράση, αναπτύσσουν πολυεπίπεδες συγκρούσεις, προκαλούν δραματικές καταστάσεις και αναδείχνουν χαρακτήρες.

Μέσα από αυτά τα πειραματικά στάδια γραφής, οι μαθητές μυσούνται στην τεχνική παραγωγής του δραματικού κειμένου και προετοιμάζονται να προχωρήσουν, με τη συνεργασία πάντα του διδάσκοντα, σε πρωτότυπες δραματικές συνθέσεις. Πολύ πριν από αυτές, όμως, καταλήγουν στη *Δραματοποίηση* κειμένων της Νεοελληνικής Γλώσσας ή άλλων μαθημάτων (Θρησκευτικά, Ιστορία, Φυσική, Πολιτική Αγωγή, Μαθηματικά), αξιοποιώντας τη δυναμική του δράματος στη διδακτική πράξη. Με τη βοήθεια του δραματοποιημένου λόγου, αρχικά και την εισαγωγή και προσθήκη σ' αυτόν στοιχείων θεατρικότητας (κατανομή ρόλων, αξιοποίηση χώρου, εικαστική πλαισίωση), ανανεώνεται εξολοκλήρου το σύστημα διδασκαλίας και εμπλουτίζεται ο τρόπος παροχής γνώσης με στοιχεία αμεσότητας, παραστατικότητας και βιωματικότητας.

Ως τελική απόληξη αυτής της δραστηριότητας προκύπτει η πρωτότυπη παραγωγή δραματικού λόγου, η οποία προκαλείται είτε από καθημερινά, εμπειρικά στοιχεία, είτε αποτελεί προϊόν σύνθεσης επιμέρους γνωστών κειμένων λόγου (πεζά, ποιητικά, θεατρικά), το οποία δημιουργούν μια συλλογική δημιουργία που ανταποκρίνεται απόλυτα στις ανάγκες της ομάδας.

Σε πιο προχωρημένο ακόμα στάδιο, οι μαθητές με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού μπορούν να οδηγηθούν σε μια πρωτότυπη δημιουργία θεατρικού κειμένου, το οποίο απορρέει από ετερόκλητα ίσως στοιχεία, προερχόμενα από έργα διαφορετικών συγγραφέων και εποχών, με το ίδιο όμως μοτίβο, θέμα ή περιεχόμενο.

Κατ' αυτό τον τρόπο, δημιουργείται ένας εσωτερικός διάλογος των μαθητών της σημερινής εποχής, με τις δικές του ανάγκες και ενδιαφέροντα από τη μια, και τον τρόπο με τον οποίο συνειδήσεις συγκεκριμένων συγγραφέων προσέλαβαν και απέδωσαν διαχρονικά το ίδιο θέμα, από την άλλη.

Ο εκπαιδευτικός που θα κληθεί να απαντήσει σ' αυτές τις προκλήσεις παραγωγής δραματικού κειμένου, θα πρέπει να θέσει τα πλαίσια και τις ορίζουσες, που συνιστούν τον καμβά πάνω στον οποίο θα αυτενεργήσουν οι μαθητές, αξιοποιώντας το υλικό που θα τους υποδειχθεί. Αυτό μπορεί να προέρχεται από θεατρικά έργα γνωστών συγγραφέων, από λογοτεχνικά κείμενα, από ιστορικά ντοκουμέντα, απομνημονεύματα ή δημοσιογραφικά κείμενα που σχετίζονται άμεσα με το θέμα.

Ενδεικτικά και μόνο μπορούμε να αναφέρουμε την περίπτωση των εθνικών εορτών, ή οποιοδήποτε άλλο κεντρικού ενδιαφέροντος άξονα (η πορεία προς την ωριμότητα, η αγάπη και το μίσος, η ελευθερία και ο θάνατος), ο οποίος δυνατό να αποτελέσει αντικείμενο δραματουργικής επεξεργασίας και συνθήκη, δια της οποίας οι μαθητές θα οδηγηθούν στην πρωτότυπη παραγωγή δραματικού λόγου.

Οι *διακειμενικές* αυτές συνθέσεις, όχι μόνο αποτελούν πεδίο ανάδειξης του ψυχο - πνευματικού δυναμικού των μαθητών, απάντηση στις προκλήσεις της σύγχρονης εποχής, αλλά μέθοδο επικοινωνίας και αφομοίωσης πολιτισμικών δεδομένων προγενέστερων εποχών και κοινωνιών, διαχρονικές απαντήσεις σε πανανθρώπινα ζητούμενα.

iv Καλλιτεχνικές επιδιώξεις

Αποτελεί το πιο προχωρημένο επίπεδο επαφής των μαθητών με το Θέατρο, το οποίο σε κάποιο βαθμό προϋποθέτει τα προγενέστερα, αλλά τα υπερβαίνει.

Αυτό με τη σειρά του μπορεί να εκληφθεί ως σύνθετη δραστηριότητα, αντίστοιχη με τη διττή φύση του Θεάτρου: Θεωρία και Πράξη, Λόγος και Τέχνη.

Σε μια πρώτη φάση προϋποθέτει τη γνωριμία των μαθητών με την ίδια τη φύση του Θεάτρου. Το δραματικό κείμενο και τα γνωρίσματά του, την αισθητική και την ιδεολογία του. Τους συντελεστές της θεατρικής παράστασης, τις αρμοδιότητες και τη συμμετοχή τους στο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα. Το κοινωνικό και κοσμικό φαινόμενο, που αποτελεί η παράσταση, την επικοινωνία του με το κοινό και το ρόλο του μέσα στο ευρύτερο πολιτισμικό οικοδόμημα.

Η γνωριμία αυτή των παιδιών με την Ιστορία του Θεάτρου, την εξέλιξή του και τη σημασία του, θα τους επιτρέψει, στη συνέχεια, να προχωρήσουν με μεγαλύτερη επίγνωση στο άλλο βήμα, που είναι η ίδια η παραγωγή καλλιτεχνικού προϊόντος.

Αυτό μπορεί να γίνεται παράλληλα ή ανεξάρτητα, σε πολλαπλά επίπεδα, ξεκινώντας ως δραστηριότητα εφαρμογής του μαθήματος μέσα στην τάξη, προεκτεινόμενο σε σχετική εκδήλωση έξω από τα πλαίσια του μαθήματος και καταλήγοντας σε σύνθετη συλλογική ενέργεια που καλύπτει όλο το φάσμα του Σχολείου. Η πρώτη περίπτωση είναι η *Δραματοποίηση* και πλήθος άλλες από συναφείς μονοσήμαντες θεατρικές εκδηλώσεις, όπως το *θεατρικό αναλόγιο*, ο *αυτοσχεδιασμός*, η *παντομίμα*, ο *διάλογος*, κ.τ.λ.

Η δεύτερη, ως προέκταση της προηγούμενης, περιλαμβάνει πιο σύνθετες μορφές, όπως το *θεατρικό χάπενινγκ* και το *σκετς*, που μπορεί να παρουσιασθούν ως αποτελέσματα πρακτικής εφαρμογής της διδασκαλίας, οι προεκτάσεις των οποίων ξεφεύγουν από τις διαστάσεις του μαθήματος.

Η τελευταία, πιο σύνθετη και ολοκληρωμένη, είναι η *θεατρική παράσταση*, στην οποία ενδεχομένως μετέχουν όχι μόνο μαθητές των συγκεκριμένων τάξεων στις οποίες διδάσκεται το μάθημα, αλλά και άλλοι (μικρότεροι ή μεγαλύτεροι). Κατ' αυτό τον τρόπο το Θέατρο γίνεται το επίκεντρο γύρω από το οποίο αναπτύσσονται οι περισσότερες δραστηριότητες πολιτισμού στο Σχολείο και το μάθημα εκείνο το οποίο συνθέτει, γονιμοποιεί και συνενώνει όλα τα άλλα καλλιτεχνικά και τα μαθήματα πολιτισμού που διδάσκονται στην α'/βάθμια εκπαίδευση.

Μια τελευταία παράμετρος της διδασκαλίας του Θεάτρου στην α'/βάθμια εκπαίδευση είναι αυτή που αναφέρεται στη γνωριμία των μαθητών με τον κόσμο του δράματος και της παράστασης.

Το προχωρημένο αυτό στάδιο, από την ίδια του τη φύση, προϋποθέτει άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, με σχετικά διαμορφωμένο ψυχικό και πνευματικό κόσμο, με κατάλληλες νοητικές υποδοχές και σχετικές γνώσεις, σε τρόπο που να μπορούν να κατανοήσουν και να συγκρίνουν, να γνωρίσουν και να διακρίνουν αισθητικά ρεύματα και θεατρικές τάσεις, είδη θεάτρου και μορφές που καθόρισαν την πορεία του.

Στο επίπεδο αυτό, ο εκπαιδευτικός ξεφεύγει από τη φάση της σωματικής έκφρασης, της επικοινωνιακής σχέσης, της διδακτικής σκοπιμότητας που εξίσου ισότιμα συνυπάρχουν ως στόχοι του μαθήματος και προχωρεί ακόμα περισσότερο, σε μια απόπειρα διανοητικής επαφής των παιδιών με τον κόσμο του Θεάτρου.

Για να πραγματοποιήσει με επιτυχία αυτές τις επιδιώξεις του, θα πρέπει να αντλήσει πληροφορίες και υλικό από τη σχετική βιβλιογραφία, να ανακαλέσει στη μνήμη του προσωπικές εμπειρίες από την παρακολούθηση αντίστοιχων παραστάσεων, από την επικαιρότητα της εποχής (θεατρικές κριτικές και σχόλια στον τύπο, κοσμική κίνηση). Θα βοηθηθεί όμως ακόμα από την αξιοποίηση τυχόν υπάρχοντος εποπτικού υλικού (cd-rom, κασέτες video, διαφάνειες, κ.τ.λ.). Με τη βοήθεια αυτών των στοιχείων θα προσπαθήσει να κάνει κοινωνούς τους μαθητές του στην Τέχνη του Θεάτρου, στη μαγεία της παράστασης, στην αυτοδυναμία του κόσμου του Θεάματος.

Παράλληλα θα τους μεταβιβάσει γνώσεις και πληροφορίες, θα τους φέρει σε επαφή με αξίες και ιδανικά, με τρόπους συμπεριφοράς και κοινωνικά πρότυπα που ίσχυαν σε προγενέστερες ιστορικές εποχές, επιτρέποντάς τους να αναπτύξουν μια διαχρονική και διαπολιτισμική συνείδηση.

Τέλος, να τους ευαισθητοποιήσει γύρω από θέματα σκηνικής έκφρασης και παρουσίας του θεάματος, συμμετοχής του κοινού σ' αυτό και σχέσης του με το γενικότερο κοινωνικό σύνολο, ευνοώντας την αγωγή και την παιδεία που θα τους αναδείξει, στη συνέχεια, σε καλούς θεατές, ευαίσθητους δέκτες της Τέχνης γενικότερα και αυτοδύναμες προσωπικότητες με δυνατότητα κρίσης και κριτικής των αισθητικών, καλλιτεχνικών και κοινωνικών γεγονότων.

v. Διδακτικές προσεγγίσεις

Με δεδομένο το επίπεδο στο οποίο αναφέρεται κάθε φορά το συγκεκριμένο μάθημα, η διδασκαλία και η γενικότερη παρουσία του δομείται ανάλογα.

Στο Νηπιαγωγείο και τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού, ουσιαστικά δεν πρόκειται για διδασκαλία, άρα ο νηπιαγωγός και ο δάσκαλος αξιοποιούν με διαφορετικό τρόπο τα στοιχεία του νέου αντικειμένου.

Πρόκειται, κατά βάση, για το καθαρά κινησιολογικό, εκφραστικό και μορφολογικό περιεχόμενο του Θεάτρου. Τις δυνατότητες δημιουργίας ενός *ρόλου*, δια του οποίου οι μικροί μαθητές εξοικειώνονται σταδιακά με τις εκφραστικές τους δυνατότητες, με τρόπο εξωτερίκευσης του εσωτερικού τους κόσμου, επικοινωνίας με τους άλλους και σχηματισμού πρωτογενών θεατρικών καταστάσεων. Στη φάση αυτή, ο ρόλος του

παιδαγωγού περιορίζεται απλά να ελέγξει διακριτικά την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των παιδιών, να οργανώσει σωστά και συμμετρικά τη δράση, να ενισχύσει την συμμετοχικότητα καθενός από τα μέλη της ομάδας σ' αυτή, να χειραγωγήσει και να διοχετεύσει σωστά το δυναμικό της.

Σε καμιά όμως περίπτωση οι αρμοδιότητές του δεν ξεφεύγουν από το ρόλο του *εμψυχωτή* και δεν εμπεριέχουν στοιχεία *ex cathedra* διδασκαλίας με διορθωτικό και διδακτικό περιεχόμενο.

Η οποιαδήποτε διανοητική στόχευση, αποτελεί έμμεσο αποτέλεσμα, το οποίο πραγματοποιείται μέσα από το παιχνίδι και τη γενικότερη ψυχο - πνευματική ενεργοποίηση των παιδιών.

Η πρώτη αυτή επαφή και γνωριμία των μικρών μαθητών με τον κόσμο του Θεάτρου, σταδιακά εμπλουτίζεται με περισσότερα, πιο συγκροτημένα στοιχεία και ενισχύεται με πιο σαφείς επιδιώξεις οι οποίες συναρτώνται με τη ηλικιακό και μαθησιακό τους επίπεδο, σε σχέση πάντα με τις γενικότερες παιδαγωγικές αρχές διδασκαλίας των μαθημάτων στην οικεία τάξη.

Ενδεικτικά λοιπόν μπορούμε να αναφέρουμε ότι πρωταρχικές επιδιώξεις και μέσα επαφής των παιδιών με το Θέατρο που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο / η νηπιαγωγός και ο δάσκαλος / η δασκάλα, είναι οι σωματικές τεχνικές της κίνησης και του ρυθμού, της ισορροπίας και της επαφής με τα άλλα μέλη της ομάδας. Είναι ακόμα η παραγωγή φωνής, η σωστή εκφορά και άρθρωση του λόγου, που οδηγεί στο διάλογο και την ομιλία με βάση αντιθετικά ζεύγη όπως *κραυγή vs ψίθυρος, γέλιο vs κλάμα*.

Είναι η γενικότερη αντιπαράθεση δυνατών ψυχικών καταστάσεων και συναισθημάτων, όπως *χαρά vs λύπη, ηρεμία vs νευρικότητα, ανθρώπινων τύπων όπως ευγενής vs αγενής, πρωτεουσιάνος vs επαρχιώτης*, τα χαρακτηριστικά των οποίων καλούνται να μορφοποιήσουν κατά την κρίση και τις εκφραστικές τους δυνατότητες οι μαθητές. Κατ' αυτό τον τρόπο, προοδευτικά δημιουργείται η έννοια του *θεατρικού αυτοσχεδιασμού* και εισάγεται η παράμετρος του *ρόλου*, στοιχεία που με τη σειρά τους, στη συνέχεια, θα συνεισφέρουν στην ανάπτυξη της θεατρικότητας και της θεατρικής σύμβασης, ως συνθήκες του Θεάτρου.

Στο επίπεδο αυτό ο παιδαγωγός - εμψυχωτής απέχει σταθερά από τη δυναμική παρέμβαση στην ομάδα και την τροποποίηση της έκφρασης των παιδιών, με βάση τις δικές τους προδιαγεγραμμένες αντιλήψεις για το *σωστό* και το *λάθος*. Θα πρέπει να γίνει αντιληπτό, ότι αυτή η μορφή θεατρικής έκφρασης δεν μπορεί να χαρακτηριστεί με διανοητικά / γνωσιακά κριτήρια του τύπου *σωστού / λάθους*, αλλά μόνο με παιδαγωγικά και καλλιτεχνικά δεδομένα του τύπου *αυταρχικό / αντιαυταρχικό, ευχάριστο / δυσάρεστο, δημιουργικό / διαλυτικό*. Στόχος του μαθήματος δεν είναι η μόρφωση, ούτε η διδασκαλία, αλλά η ψυχαγωγία, η διασκέδαση, η διαπαιδαγώγηση, όπως αυτή συντελείται και με τα υπόλοιπα μαθήματα του *Αναλυτικού Προγράμματος*.

Σε ένα ανώτερο επίπεδο, που μπορεί να συνδυαστεί με τις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού, η διδακτική μεθοδολογία ξεπερνά αυτή τη μορφή και εμπλουτίζεται με στοιχεία καλλιτεχνικής έκφρασης αλλά και διανοητικής δημιουργίας.

Πρόκειται κατά βάση για την εισαγωγή και περαιτέρω ανάπτυξη της *Δραματοποίησης* (η οποία ενδεχομένως μπορεί και να προϋπάρχει). Το *εργαστήριο γραφής*, ως συνισταμένη κοινής επενέργειας της δημιουργικής συνείδησης των μαθητών, υπό την καθοδήγηση και πιθανή συμμετοχή του διδάσκοντα, έρχεται να προστεθεί, υλοποιώντας τις τεχνικές και τις αρχές του δράματος που πρέπει να κατανοήσουν οι μαθητές ύστερα από σχετική διδασκαλία. Με τη *Δραματοποίηση* προκαλείται η παραγωγή ενός δραματικού κειμένου από μεταγραφή άλλου ή άλλων που προϋπάρχουν, σύμφωνα με τους κώδικες και τις τεχνικές του δράματος, και στη συνέχεια αναπτύσσεται η *σκηνική μορφοποίησή* του μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας με αντίστοιχη δημιουργία των συντεταγμένων της θεατρικής παράστασης (ρόλος, υποκριτές, χώρος, εικαστική πλαισίωση). Αυτό σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός οφείλει να έχει μιλήσει στα παιδιά για τις βασικές έννοιες και παραμέτρους του Θεάτρου (ηθοποιός, σκηνοθέτης, σκηνογράφος, σκηνικός χώρος, κ.τ.λ.) και να έχει βεβαιωθεί ότι κατανόησαν και εμπέδωσαν την ιδιαιτερότητα αυτής της μορφής καλλιτεχνική δημιουργία.

Για να γίνει αυτό, ο διδάσκων μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιήσει περισσότερα μέσα με εποπτικό και βιωματικό χαρακτήρα, τα οποία θα βοηθήσουν τους μαθητές να συνειδητοποιήσουν τα βασικά γνωρίσματα του είδους. Ως τέτοια μπορούμε να θεωρήσουμε τη χρήση πολυμέσων στη διδασκαλία του, την αξιοποίηση αρχείου ταινιών video από θεατρικές παραστάσεις ή συνεντεύξεις με ανθρώπους του Θεάτρου, όπως επίσης την προβολή διαφανειών και την ακρόαση μαγνητοφωνημένων αποσπασμάτων από θεατρικά έργα. Περισσότερο όμως απ' αυτά, ο εκπαιδευτικός πρέπει να ενεργοποιήσει τους μαθητές του να μεταβούν ως σύνολο ή ατομικά με την οικογένειά τους στο Θέατρο, να παρακολουθήσουν θεατρικές παραστάσεις, τις οποίες, στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια του μαθήματος, θα συζητήσουν θα σχολιάσουν και θα κρίνουν. Κατ' αυτό τον τρόπο οι μαθητές θα εμπειρώσουν τη θεωρητικά παρεχόμενη σ' αυτούς γνώση καθ' όσον θα έρθουν σε άμεση προσωπική επαφή με το αντικείμενο του μαθήματός τους, αποκτώντας, τελικά, δυνατότητες να το προσεγγίσουν δημιουργικά οι ίδιοι ως δημιουργοί, συμμετοχοί (με ποικίλες ιδιότητες) σε θεατρικές παραστάσεις που δίνονται στο Σχολείο απ' αυτούς και για αυτούς και τους συμμαθητές τους.

Στο επίπεδο αυτό, ενδιαφέρει επίσης και η επαφή των μαθητών με αντιπροσωπευτικά θεατρικά έργα, παιδαγωγικά κατάλληλα για τη συγκεκριμένη ηλικία. Ο εκπαιδευτικός, στηριζόμενος στις προτάσεις του εγχειριδίου, αλλά και αυτενεργώντας σε κάποιο βαθμό, επιλέγει αντιπροσωπευτικά αποσπάσματα δραματικών κειμένων από το ελληνικό και το παγκόσμιο ρεπερτόριο, τα οποία επιχειρεί να παρουσιάσει στην τάξη του με την πρέπουσα παιδαγωγική και θεατρολογική προσέγγιση.

Μπορεί ακόμα να προτρέψει τους μαθητές του να προχωρήσουν, με δικές του υποδείξεις και φυσικά την απαραίτητη βοήθεια, σε πρωτότυπη *διακειμενικού χαρακτήρα σύνθεση*, που να αντιπροσωπεύει τα ενδιαφέροντα και τις επιδιώξεις των σημερινών μαθητών, ενδεικτικά της αναφορικότητας του Θεάτρου στο σύγχρονο θεατή.

Τέλος, αξιόλογη θέση στη διδασκαλία κατέχει η γνωριμία των μαθητών με πρόσωπα, σταθμούς, γεγονότα και καταστάσεις από την παγκόσμια Ιστορία του Θεάτρου, που παρέχουν πολύτιμο πληροφοριακό υλικό απαραίτητο για την ευρύτερη καλλιέργεια και παιδεία, που αποτελεί ζητούμενο του μαθήματος.

Ως κορυφαία, κατά συνέπεια, εκδήλωση της *Ειδικής Διδακτικής* του νέου αντικειμένου, είναι η φροντίδα που δίνει ο δάσκαλος / δασκάλα να αποκτήσουν οι μαθητές τους ουσιαστική θεατρική παιδεία. Να γνωρίσουν διανοητικά, να αισθανθούν συναισθηματικά, να βιώσουν εμπειρικά τις ποικίλες παραμέτρους του θεατρικού φαινομένου.

Μέσα από το παιχνίδι και τον αυτοσχεδιασμό, τη *Δραματοποίηση* και το δρώμενο, με την κατάκτηση των εκφραστικών τους μέσων, την εξοικείωσή τους με τις τεχνικές του δράματος και της σκηνικής πράξης, μπορούν να οδηγηθούν στο να παραγάγουν οι ίδιοι ολοκληρωμένο καλλιτεχνικό προϊόν, ως αποτέλεσμα της δημιουργικής επαφής τους με το αντικείμενο διδασκαλίας και της σωστής επενέργειας του ρόλου του παιδαγωγού - καλλιτέχνη.

Κατά συνέπεια ο / η νηπιαγωγός στα πρώτα στάδια και ο δάσκαλος / η δασκάλα στα πιο προχωρημένα, που θα κληθούν να υλοποιήσουν τις προτάσεις διδασκαλίας του μαθήματος, θα πρέπει να αντιλαμβάνονται την ευρύτερη σκοπιμότητα ένταξης του Θεάτρου στο Πρόγραμμα Σπουδών και να εφαρμόζουν με παιδαγωγική ευαισθησία και καλλιτεχνική διάθεση τις αρχές και τους στόχους του.

Στο Νηπιαγωγείο και τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού, δεν τίθεται θέμα αξιολόγησης των μαθητών, αφού η σκοπιμότητα ύπαρξης του μαθήματος είναι διαφορετική. Αλλά και στις τελευταίες τάξεις αυτής της βαθμίδας εκπαίδευσης, η αποτίμηση της συμμετοχής και της προόδου των μαθητών, δεν μπορεί να γίνει με παραδοσιακά κριτήρια αξιολόγησης. Αυτό θα πραγματοποιείται με τρόπο έμμεσο και διακριτικό, ο οποίος, χωρίς να αποθαρρύνει ή να αποτρέπει τους μαθητές από τη συμμετοχή τους στις ποικίλες εκφράσεις της διδασκαλίας και εφαρμογής του Θεάτρου στην τάξη, θα ενισχύει τις πρωτοβουλίες και τα ενδιαφέροντα κάποιων, ή ακόμα θα επιβραβεύει τις ιδιαίτερες κλίσεις και την προσπάθεια άλλων.

Με δεδομένο ότι το νέο αντικείμενο δεν αποτελεί γνωστικό πεδίο αλλά τρόπο έκφρασης και δημιουργίας των παιδιών, παιδαγωγική και καλλιτεχνική δραστηριότητα που έρχεται να προστεθεί στις ήδη υπάρχουσες, να τις ενοποιήσει (ενδεχομένως) και να τις πλαισιώσει (το Θέατρο ως συνισταμένη όλων των Τεχνών), θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι απαιτήσεις και τα ζητούμενα της διδασκαλίας του διαφέρουν. Επιδιώκεται δηλαδή εξίσου οι μαθητές να γνωρίσουν τον εαυτό τους και τους άλλους, να επικοινωνήσουν και να εκφραστούν, όσο και να έρθουν σε επαφή με μια ιδιαίτερη κατηγορία λόγου, να τη χρησιμοποιήσουν για διδακτικούς σκοπούς, αλλά και για παραγωγή καλλιτεχνικού αποτελέσματος. Να γνωρίσουν τις παραμέτρους του Θεάτρου και την ύπαρξή του στο πέρασμα του χρόνου, αλλά και να μετάρχουν στη δημιουργία παρόμοιων εκφραστικών δραστηριοτήτων.

Η τελική κρίση και βαθμολόγησή τους, επομένως, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί με παραδοσιακού τύπου αξιολογικά κριτήρια, αλλά με βάση τα νέα δεδομένα που απορρέουν από τις ιδιαιτερότητες του αντικειμένου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι απορρίπτεται ή εξοβελίζεται κάθε μέσο διανοητικής επαφής με το μάθημα, άρα οι δυνατότητες κριτικής της αφομοίωσης και της γνώσης των παραμέτρων του από τους μαθητές, που μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από γραπτά ή προφορικά τεστ και άλλες δοκιμασίες παιδαγωγικά έγκυρες, ο διδάσκων οφείλει να χρησιμοποιήσει και άλλα κριτήρια αξιολόγησης. Αυτά είναι η συμμετοχικότητα του μαθητή στη διαδικασία του μαθήματος, η συμβολή του στην παραγωγή καλλιτεχνικού προϊόντος, η ικανότητα έκφρασης και επικοινωνίας με βάση τους

διδασκομένους θεατρικούς κώδικες, το επίπεδο των ιστορικών και θεωρητικών του γνώσεων για το αντικείμενο, η ενεργός συμμετοχή του σε παρόμοιες εκδηλώσεις της τάξης και του Σχολείου, η ικανότητα κριτικής στην τρέχουσα θεατρική επικαιρότητα, η γενικότερη καλλιέργεια και ευαισθησία του στις τέχνες και το Θέατρο ειδικότερα, κ.τ.λ.

Στηριζόμενος σε τέτοιες ενδείξεις, ο εκπαιδευτικός θα προβεί στην αξιολόγηση των μαθητών του, ενισχύοντας τη διάθεσή τους για επαφή με το μάθημα και υλοποιώντας έμπρακτα το βασικό στόχο της εισαγωγής και διδασκαλίας του στο Σχολείο: την ψυχο - πνευματική καλλιέργεια και την κοινωνικοποίηση των μαθητών. Κατά συνέπεια η πρόθεση του εκπαιδευτικού είναι να ενεργοποιήσει τα μέλη της ομάδας, να δραστηριοποιηθούν προς αυτή την κατεύθυνση, δίνοντας ευκαιρίες και δυνατότητες, κατά περίπτωση σε μια τέτοια ή διαφορετική συμμετοχή, ανάλογα με τις κλίσεις, τις προτιμήσεις και τις δυνατότητες κάθε μαθητή. Άλλος, δηλαδή, μπορεί να έχει περισσότερο εκφραστικές - υποκριτικές δυνατότητες και η συμμετοχή του να γίνεται ουσιαστική σ' αυτό το επίπεδο, άλλος να έχει συγγραφικές ικανότητες και η δραστηριοποίησή του να είναι περισσότερο αποτελεσματική στην παραγωγή δραματικού λόγου, άλλος τέλος στην απομνημόνευση πληροφοριών, γεγονότων και στοιχείων και την αναπαραγωγή τους με τρόπο δημιουργικό, υπό μορφή προφορικής ή γραπτής εργασίας.

Ο εκπαιδευτικός οφείλει να σεβαστεί αυτές τις ιδιαιτερότητες των μαθητών του και να τις αξιοποιήσει στο έπακρο, εντάσσοντάς τις οργανικά στους γενικότερους στόχους διδασκαλίας του μαθήματος που έχουν λεπτομερειακά καταγραφεί.

Οφείλει ακόμα να προσαρμόσει τον τρόπο διδασκαλίας του στις απαιτήσεις του μαθήματος. Να συμμορφωθεί κατεξοχήν με τις συνθήκες και προϋποθέσεις της θεατρικής έκφρασης, την οποία (υποτίθεται ότι) διδάσκει. Κατά συνέπεια ο εμπλουτισμός της διδακτικής του με στοιχεία θεατρικότητας, όπως είναι οι υποκριτικοί κώδικες του ηθοποιού, αποτελούν απαραίτητες συνθήκες. Ο νηπιαγωγός και ο δάσκαλος, στις μικρές κατεξοχήν τάξεις του Δημοτικού, οφείλουν να οικειοποιούνται τους φωνητικούς, εκφραστικούς και κινησιολογικούς τρόπους που χρησιμοποιούν οι ηθοποιοί στο θέατρο, προκειμένου να ενεργοποιήσουν τον ψυχικό και συναισθηματικό κόσμο των μικρών μαθητών τους. Να διεγείρουν τη φαντασία τους, να συγκινήσουν τις ευαισθησίες τους, να προκαλέσουν την προσοχή τους, που στη συνέχεια θα επιφέρουν τη συμμετοχή στο μάθημα, την ενεργοποίηση του ψυχο - πνευματικού δυναμικού τους, τη μιμητική τους πράξη και τελικά την έμμεση και διακριτική πραγμάτωση των παιδαγωγικών στόχων. Στο ηλικιακό αυτό επίπεδο, η Θεατρική Παιδεία δεν μπορεί να θεωρηθεί ως διδασκόμενο μάθημα, αφού λειτουργεί ως ευχάριστη ψυχαγωγική και διασκεδαστική απασχόληση πολιτιστικών δραστηριοτήτων των παιδιών.

Όσο όμως το ηλικιακό επίπεδο μεγαλώνει και σταδιακά οδηγούμαστε στις μεγαλύτερες τάξεις του Δημοτικού, νέοι παράγοντες υπεισέρχονται. Ο δάσκαλος δεν αποποιείται τον ιδιαίτερο διδακτικό ρόλο με τον οποίο έχει επιφορτισθεί, προκειμένου να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες απαιτήσεις της διδασκαλίας του. Σ' αυτήν όμως εισάγει βαθμιαία στοιχεία γνωσιακά και θεωρητικά, η προσέγγιση στα οποία απαιτεί όχι μόνο εκφραστικές και καλλιτεχνικές, αλλά και διανοητικές αρετές. Κατ' αυτό τον τρόπο το αντικείμενο μετατρέπεται σε διδασκόμενο μάθημα, το οποίο στηρίζεται σε σχετικά εγχειρίδια με διδακτέα ύλη και προτάσεις ερμηνείας, τις οποίες θα αξιοποιήσουν κατά τη βούλησή τους οι εκπαιδευτικοί. Θα επιχειρήσουν λοιπόν μια σύνθετη προσέγγιση στο μάθημα, που θα

συνταιριάζει αρμονικά τα γνωσιακά με τα καλλιτεχνικά στοιχεία, επιτρέποντας την αντίστοιχη ανάπτυξη του ενδιαφέροντος των μαθητών και λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της δραστηριοποίησής τους και στους δύο τομείς, προκειμένου να οδηγηθούν σε μια τελική αντικειμενική αξιολόγησή τους.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΩΣ ΒΙΩΜΑ – ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Ο σκοπός της εκπαίδευσης στο Γυμνάσιο συνοψίζεται στις ακόλουθες αρχές:

- Ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου συστήματος αξιών που ρυθμίζει κανονιστικά την παρούσα και μελλοντική συμπεριφορά των μαθητών.

- Διεύρυνση του πνευματικού ορίζοντά τους και κατάκτηση γνώσεων και

πληροφοριών που συμβάλλουν στην επιτυχή αντιμετώπιση ποικίλων προβλημάτων και καταστάσεων θεωρητικού και πρακτικού χαρακτήρα.

- Απόκτηση δεξιοτήτων και εμπειριών που αναδείχνουν τα νέα άτομα σε

ολοκληρωμένες προσωπικότητες, ικανές να ενσωματωθούν με επιτυχία στο κοινωνικό σύνολο, με ισόρροπη ψυχική και πνευματική ανάπτυξη.

- Συνειδητοποίηση των κλίσεων, δυνατοτήτων και λανθανόντων ενδιαφερόντων

τους, που θα επιτρέψει στους μαθητές να επιλέξουν κατάλληλα το επάγγελμα που τους ταιριάζει και να αναδειχθούν στον τομέα της δραστηριότητας με την οποία θα ασχοληθούν.

- Γνωριμία με την Τέχνη και τις ποικίλες μορφές πολιτιστικής έκφρασης, διαμόρφωση αισθητικών κριτηρίων, απόκτηση ικανοτήτων κρίσης και εκτίμησης των έργων Τέχνης, ευαισθητοποίηση στην καλλιτεχνική έκφραση και αντίστοιχη παραγωγή πρωτότυπων έργων.

Για μια ακόμα φορά στην υπάρχουσα πραγματικότητα διαπιστώνεται ότι η παράμετρος της ευαισθητοποίησης προς τις Τέχνες, η ψυχική καλλιέργεια των μαθητών και η ανάδειξη των λανθανόντων καλλιτεχνικών τάσεων και διαθέσεων τους, παραμένουν ανενεργές, εξαιτίας της υπερβολικής έμφασης που δίνεται στο γνωσιο - θεωρητικό μέρος των εκπαιδευτικών στόχων στο Γυμνάσιο, αλλά και σ' ολόκληρο το σύστημα παροχής σχολικής παιδείας γενικότερα.

Μέσα στα πλαίσια της σπειροειδούς ανέλιξης της γνώσης και του μαθητοκεντρικού συστήματος εκπαίδευσης των νέων, η έμφαση στα μαθήματα Τέχνης και Πολιτισμού αποτελεί μια νέα πραγματικότητα που κάνει ολοένα και πιο επιτακτικά αναγκαία την παρουσία της στο *Πλαίσιο Σπουδών* της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Επικεντρώνοντας τις γενικές αυτές διαπιστώσεις στην εισαγωγή της Θεατρικής Παιδείας (αντικείμενο άλλωστε της μελέτης μας), μπορούμε να αναφέρουμε ότι η διδακτική του Θεάτρου στο Γυμνάσιο ενισχύεται με παραμέτρους οι οποίες ανταποκρίνονται στα ζητούμενα της μάθησης που αντιστοιχούν σ' αυτό το επίπεδο του εκπαιδευτικού συστήματος. Οι μαθητές έχουν ήδη αποκτήσει μια πρώτη επαφή και γνωριμία με το Θέατρο στις καλλιτεχνικές και παιδαγωγικές παραμέτρους του. Ευαισθητοποιημένοι στις τεχνικές του δράματος, με απόθεμα εμπειριών στην πρακτική εφαρμογή του Θεάτρου κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας στην τάξη, μέσα από τη *Δραματοποίηση*, με κατάρτιση και ικανότητες στη σωματική έκφραση και κίνηση, μέσα από το *Θεατρικό Παιχνίδι*, και τέλος με σχετικές γνώσεις σε επίπεδο ιστορικής γνωριμίας με το αντικείμενο, είναι έτοιμοι να εμβαθύνουν περισσότερο σε άλλες, πιο ουσιαστικές παραμέτρους του Θεάτρου.

Η Θεατρική Αγωγή στο Γυμνάσιο στοχεύει στην παροχή γενικών και ειδικών γνώσεων περί Θεάτρου στους μαθητές, τη δημιουργική ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους μέσα από τη χρήση του δραματικού λόγου και τη σωματική έκφραση, στη διαμόρφωση αισθητικής αντίληψης και κριτηρίων τόσο ως δημιουργοί, όσο και ως αποδέκτες του καλλιτεχνικού προϊόντος (θεατρικό έργο - παράσταση). Στοχεύει ακόμα στη γνώση της ιστορίας των ιδεών και των αισθητικών τάσεων στο χώρο του Θεάτρου, που καθόρισαν το δυτικό πολιτισμό, στη συνειδητοποίηση της έννοιας του θεατρικού ρόλου, στην ανάπτυξη μιας συλλογικής καλλιτεχνικής δημιουργίας (θεατρική παράσταση) και την ανανέωση του προγράμματος διδασκαλίας με την ενεργό διασύνδεση του Θεάτρου με τα άλλα μαθήματα Τέχνης και Πολιτισμού.

Συγκεκριμένα, η διδασκαλία του μαθήματος επιδιώκει την ανάλυση του δραματικού λόγου, την παραγωγή δραματικού κειμένου, τη γνωριμία με τις μορφές και τα είδη θεατρικής έκφρασης που καλλιεργήθηκαν από την αρχαιότητα και την Αναγέννηση μέχρι τις μέρες μας. Παράλληλη επιδίωξη αποτελεί η γνωριμία των μαθητών με τους επιμέρους συντελεστές και παράγοντες της θεατρικής παράστασης, η κατανόηση του ρόλου που διαδραματίζει καθένας απ' αυτούς στο τελικά από το θεατή προσλαμβανόμενο αισθητικό αποτέλεσμα.

Η εισαγωγή επομένως στις τεχνικές της παράστασης, στην ανάλυση και κριτική του σκηνικού θεάματος και τη διασύνδεση του Θεάτρου με τις άλλες Τέχνες, αποτελούν επίσης αξίες που θα περιλαμβάνονται στα σχετικά εγχειρίδια και θα διδάσκονται στους μαθητές των τριών τάξεων του Γυμνασίου.

Ειδικότερα, η παρουσία του θεάτρου στο Γυμνάσιο θα πρέπει να καταδεικνύει την ιδιαιτερότητα του δραματικού κειμένου (σε σχέση με τα άλλα είδη εντέχνου λόγου) και την επισήμανση των βασικών ιστορικών περιόδων από τις οποίες πέρασε το θέατρο στην εξέλιξή του από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Θα πρέπει ακόμα να αναλύει την έννοια του *ρόλου* και τις δυνατές σκηνικές ερμηνείες του, τη διαδικασία οργάνωσης της θεατρικής παράστασης και τη γνωριμία του μαθητή με την τέχνη του ηθοποιού. Θα αναλύονται τέλος τα διάφορα είδη δράματος και Θεάτρου, θα επισημαίνονται οι βασικοί τρόποι έκφρασης που έλαβε το Θέατρο διαχρονικά με τη μεσολάβηση του ρόλου του σκηνοθέτη, όπως επίσης η σχέση του με την κοινωνία στο σύνολό της.

Αυτές οι ιστορικές και θεωρητικές γνώσεις, αναλυόμενες τεκμηριωμένα και επιμεριζόμενες αναλογικά και στις τρεις γυμνασιακές τάξεις, θα πρέπει να επιδιώκουν συγκεκριμένους παιδαγωγικούς στόχους και να συνοδεύονται από αντίστοιχες δραστηριότητες πρακτικής μορφής, άμεσα συναπτόμενες προς τη διττή θεωρητική και εφαρμοσμένη φύση του Θεάτρου. Η επιδίωξη επομένως θεωρητικής υποδομής και ιστορικής γνώσης για πρόσωπα, πράγματα και γεγονότα που συνδέονται με την παρουσία του Θεάτρου στο σύνολο της πολιτισμικής δημιουργίας του δυτικού κόσμου θα πρέπει να συνοδεύεται επίσης και από άλλα στοιχεία. Να επικοινωνήσουν οι σύγχρονοι μαθητές με πολιτισμικά πρότυπα και αξίες προγενέστερων εποχών, να μάθουν να απολαμβάνουν και να αξιολογούν κριτικά το θεατρικό φαινόμενο. Να συνειδητοποιήσουν τη θέση του Θεάτρου μέσα στο κοινωνικό γίγνεσθαι μιας εποχής και να αντιληφθούν την έννοια της υποκριτικής και της σκηνοθεσίας. Να γνωρίσουν ακόμα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δραματικού κειμένου και να συνειδητοποιήσουν το διαπολιτισμικό χαρακτήρα της συγκεκριμένης μορφής τέχνης. Επειδή όμως το πρακτικό μέρος αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της διδασκαλίας, τα εισαγωγικά στο Θέατρο εγχειρίδια θα πρέπει να παρουσιάζουν εξίσου μια παρόμοια αντιμετώπιση του ζητούμενου. Θα υπάρχουν επομένως προτάσεις εφαρμογής, οι οποίες θα δομούνται ιεραρχικά από απλούστερες σε πιο σύνθετες μορφές, εκφράζοντας αντιπροσωπευτικά διαστάσεις της θεατρικής δημιουργίας.

Ενδεικτικά, μπορούμε να αναφέρουμε αρχικά την εκγύμναση των εκφραστικών μέσων των μαθητών (φωνή, σώμα, κίνηση) προκειμένου να εξωτερικεύσουν τα συναισθήματά τους και να υλοποιήσουν τον προτεινόμενο θεατρικό ρόλο τους.

Η αξιοποίηση των τεχνικών του δράματος, όπως αυτές έχουν αναπτυχθεί διεξοδικά σε προηγούμενη ενότητα, αποτελεί μια δεύτερη έκφραση παρόμοιων δραστηριοτήτων, που μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε μια πρωτότυπη δραματουργική, *διακειμενική* σύνθεση. Η αξιοποίηση σύγχρονων τεχνικών διδασκαλίας με τη προβολή διαφανειών και ταινιών video, αποτελεί επίσης τρόπο πρακτικής επαφής των μαθητών με το Θέατρο, που ενισχύεται ουσιαστικά με την ενεργό μετάβαση και συμμετοχή σε θεατρικές παραστάσεις.

Ένας ακόμα εξαιρετικά ενδιαφέρον τομέας είναι η παρώθηση των μαθητών να αυτενεργήσουν και να προχωρήσουν σε καλλιτεχνικές δημιουργίες, άμεσα σχετιζόμενες με τη θεατρική παράσταση (*σκετς, χάπενινγκ, διάλογοι, θεατρικό αναλόγιο*, κ.τ.λ.).

Σε μια πιο ολοκληρωμένη μορφή μπορεί ακόμα να γίνει λόγος για διδασκαλία από μέρους των εκπαιδευτικών, τεχνικών υποκριτικής και θεατρικών κωδίκων, που είναι γνωστοί από μορφές θεάτρου όπως η *Commedia dell' arte*, ενώ τέλος να γίνουν αναλύσεις θεατρικών παραστάσεων και έργων με έμφαση στα σκηνικά και σκηνοθετικά προβλήματα που δημιουργεί η απόδοση ενός δραματικού κειμένου.

Οι εκπαιδευτικοί που θα αναλάβουν τη διδασκαλία του μαθήματος θα προσαρμόσουν ανάλογα τον τρόπο διδασκαλίας τους στις απαιτήσεις του μαθήματος, φροντίζοντας εξίσου με τη θεωρητική τους κατάρτιση και την εκφραστικότητα και αμεσότητα της παρουσίασης των γνώσεών τους. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στη χρήση του εποπτικού υλικού και των πολυμέσων (cd-rom) που θα τεθούν στη διάθεσή τους, προκειμένου να γίνει παραστατική και άμεσα κατανοητή η διδασκαλία τους από τους μαθητές. Με την αξιοποίηση, τέλος, της υπάρχουσας θεατρικής επικαιρότητας και τη διασύνδεση του μαθήματος με τα άλλα

καλλιτεχνικά μαθήματα, στοχεύεται και κατακτάται η αναφορά της παρεχόμενης από το Σχολείο γνώσης με τις ανάγκες και αναζητήσεις του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου και δίνεται ο χαρακτήρας της χρησιμότητας και της επικαιρότητας στο συγκεκριμένο μάθημα.

Ως ειδικότερες επιμέρους επιδιώξεις της διδασκαλίας του μαθήματος στις τρεις γυμνασιακές τάξεις, μπορούμε να θεωρήσουμε τις ακόλουθες:

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

ί. Εκφραστικές επιδιώξεις

Βελτίωση και ενδυνάμωση των εκφραστικών μέσων που έχουν σχετικά γίνει αντιληπτά και έχουν κατακτηθεί από την προγενέστερη εμπειρία των μαθητών. Η διάθεση επικοινωνίας και κοινωνικοποίησης, που αποτελούν ένα από τους στόχους διδασκαλίας του μαθήματος, έχουν σχεδόν ολοκληρωθεί μέσα από το *Θεατρικό Παιχνίδι* και τη *Δραματοποίηση*.

Στην παρούσα φάση δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην ανάπτυξη καθαρά θεατρικών τρόπων έκφρασης, με έμφαση στα στοιχεία υποκριτικής και σκηνοθεσίας της συλλογικής δραστηριότητας που αναπτύσσεται μέσα στην τάξη, με τη βοήθεια και καθοδήγηση, πάντα, του διδάσκοντα.

Οι μαθητές ασκούνται στον τρόπο εκφοράς του λόγου, με ειδικές ασκήσεις και απλά μαθήματα ορθοφωνίας που στοχεύουν όχι στην υπερδιόρθωση της, πιθανόν, όποιας ιδιωματικής προφοράς τους, αλλά στη βελτίωση εκφοράς του λόγου και τη σωστή γλωσσική επικοινωνία. Ακόμα, γνωρίζουν και συνειδητοποιούν τους κώδικες της μιμικής έκφρασης, της απόδοσης δηλαδή συναισθημάτων και ψυχικών καταστάσεων, μέσα από αλλοιώσεις και μετατροπές που συνειδητά προκαλούν στη φυσιολογική παρουσία τους με μορφασμούς, στρεβλώσεις και αλλαγές στον τρόπο απόδοσης των σκέψεων και κρίσεών τους. Αν σ' αυτά προστεθούν και οι κινησιολογικές μετατροπές, οι σκόπιμες δηλαδή και εμπρόθετες διαφοροποιήσεις στην κίνηση των μελών του σώματός τους και τη γενικότερη μετακίνηση τους στο χώρο, τότε γίνεται αντιληπτό όλο το φάσμα των κωδίκων της υποκριτικής, στους οποίους σταδιακά μυείται ο μαθητής.

Χωρίς να στοχεύει στη δημιουργία μιας συνείδησης *ηθοποιού*, ο εκπαιδευτικός που διδάσκει το μάθημα, γνωρίζοντας τα στοιχεία της υπόκρισης και τα δεδομένα της σκηνικής παρουσίας του ηθοποιού, προσανατολίζει κατάλληλα τις ενέργειες των μαθητών και τους εκγυμνάζει ανάλογα, στοχεύοντας να επιτρέψει την ανάδειξη των όποιων λανθανόντων εκφραστικών ικανοτήτων τους.

Με τη βοήθεια αυτών των στοιχείων, οι μαθητές οδηγούνται στη βαθμιαία ανάπτυξη θεατρικών αυτοσχεδιασμών, την υποστήριξη θεατρικών αναλογίων και την παραγωγή θεατρικών διαλόγων μέσα στα πλαίσια του μαθήματος κατά τη διάρκεια της ώρας

διδασκαλίας, που εμπλουτίζουν το πρόγραμμα της διδακτέας ύλης, ανανεώνουν τον τρόπο προσέγγιση στο γνωστικό αντικείμενο και συμβάλλουν στη δημιουργία νέων επικοινωνιακών σχέσεων μεταξύ διδασκόντων - διδασκομένων.

ii. Δραματικές ικανότητες

Στο επίπεδο αυτό, η προγενέστερη εμπειρία αποτελεί εξίσου προϋπόθεση. Η *Δραματοποίηση* κειμένων μέσα από τα εργαστήρια γραφής, η συνειδητοποίηση του τρόπου προσέγγισης και της μεθόδου ανάλυσης του δραματικού έργου, η γνωριμία με τις βασικές τεχνικές του δράματος και η αξιοποίησή τους στη διδακτική μεθοδολογία των μαθημάτων στο Δημοτικό, συνιστούν συνθήκες απαραίτητες για την ολοκλήρωση των ίδιων καταστάσεων σε πιο εξελιγμένη μορφή, στο Γυμνάσιο.

Πρόκειται, ουσιαστικά, για τεχνικές συγγραφής δραματικού κειμένου που ατομικά ή συλλογικά, αυθόρμητα ή καθοδηγούμενα, προκύπτει στις τάξεις αυτού του επιπέδου εκπαίδευσης, ως προϊόν ειδικής εφαρμογής των παραμέτρων διδασκαλίας του μαθήματος.

Οι μαθητές, καθοδηγούμενοι από τον διδάσκοντα, ή αυτενεργώντας, καταλήγουν στη δημιουργία μιας σύνθεσης κειμένων από διαφορετικά έργα, με διαφορετική αισθητική ή ιδεολογία, τα οποία όμως ενοποιούνται κάτω από ένα γενικό άξονα που τους έχει δοθεί από τον εκπαιδευτικό, ως πρόταση εργασίας.

Ενδεικτικά λοιπόν, μπορούν να θεωρήσουμε μια τέτοια *διακειμενική σύνθεση*, θέματα όπως *Πορεία προς την ενηλικίωση, Ο νέος και ο αγώνας για την ελευθερία, Ο μύθος και η αλήθεια, Ο έρωτας και η ζωή, Ο έρωτας και ο θάνατος*, και ποικίλες άλλες έννοιες που ενδιαφέρουν και συγκινούν τους εφήβους. Ο καθηγητής προτείνει στους μαθητές κείμενα από την παγκόσμια λογοτεχνία και το θέατρο που πραγματεύονται αντιπροσωπευτικά τα συγκεκριμένα θέματα και τις συνθέσεις που τους εκφράζουν περισσότερο. Αυτοί, στηριζόμενοι στη γνώση που έχουν ήδη αποκτήσει μέσα από τα *εργαστήρια γραφής* του Δημοτικού, με την καθοδήγηση και τη συνεργασία πάντα του διδάσκοντα, καταλήγουν σε μια πρωτότυπη *διακειμενική σύνθεση* που αποτελεί την προσωπική τους απάντηση στο συγκεκριμένο ζητούμενο, με τη βοήθεια της ήδη σχετικής υπάρχουσας βιβλιογραφίας.

Κατ' αυτό τον τρόπο, οι σύγχρονοι μαθητές, όχι μόνο έρχονται σε άμεση και προσωπική επαφή με τα αριστουργήματα του παγκοσμίου πνεύματος (αφού αυτά αποτελούν την πηγή, το πρώτο υλικό από το οποίο θα αντλήσουν τη δική τους έμπνευση), αλλά τα αντιμετωπίζουν κριτικά, αφομοιώνουν τις αρετές και τα γνωρίσματά τους, για να προχωρήσουν στη συνέχεια σε μια δική τους πρωτότυπη δημιουργία, απάντηση στις σύγχρονες προκλήσεις της δικής τους κοινωνίας και εποχής.

Αυτή η αξιοποίηση της Θεατρικής Παιδείας αποτελεί παράμετρο που υπερβαίνει κατά πολύ τα παραδοσιακά δεδομένα ενός διδασκομένου μαθήματος, αφού αγκαλιάζει και ενοποιεί δημιουργικά περισσότερους τομείς γνώσης και έκφρασης, όπως η Λογοτεχνία και το Θέατρο, η Ιστορία και η Κοινωνιολογία, η Αισθητική και η Φιλοσοφία. Παράλληλα, αποτελεί την ιδανική, σχεδόν, απάντηση στις σύγχρονες προκλήσεις θεατρικής παράστασης μέσα στα πλαίσια του Σχολείου, αφού οι πεπαλαιωμένες και ατελέσφορες παραστάσεις

ιστορικού και πατριωτικού περιεχομένου, κατά τη διάρκεια εθνικών εορτών και επετείων, μπορεί να ανανεωθούν και να εμπλουτισθούν με διαφορετικά στοιχεία.

Αντί δηλαδή να επιλεγεί ένα πατριωτικό δράμα του Βασίλη Ρώτα, του Στέλιου Σπεράντζα, της Αντιγόνης Μεταξά ή της Ιωάννας Μπουκουβάλα - Αναγνώστου, θεατρικά ισχνό, παιδαγωγικά ξεπερασμένο και ιδεολογικά αναντίστοιχο προς τα σημερινά δεδομένα, μπορεί να παρουσιαστεί μια διακειμενική σύνθεση που προέρχεται από ποιητικά, πεζά και θεατρικά έργα, άμεσα σχετιζόμενα με το θέμα της ημέρας. Η δημιουργία αυτή, που ενδεχομένως να προκύψει ως εργασία μέσα από τα πλαίσια διδασκαλίας του μαθήματος, αποτελεί τη σύγχρονη απάντηση του Θεάτρου στις προκλήσεις της εποχής και καταξιώνει την ένταξή του στα πλαίσια του εκπαιδευτικού συστήματος.

Αλλά η ολοκλήρωση αυτών των μορφών επιδιώξεων από τη διδασκαλία του μαθήματος, συντελείται με την άμεση και προσωπική γνωριμία των μαθητών με τα ίδια τα δραματικά κείμενα. τα εγχειρίδια διδασκαλίας, υλοποιώντας τις αρχές του *Ε.Π.Π.Σ.* και του *Π.Σ.* περιλαμβάνουν θεατρικά έργα από διαφορετικές ιστορικές εποχές, αισθητικά ρεύματα και παραδόσεις δραματουργίας, που κρίνονται κατάλληλα και προσιτά για τους μαθητές αυτού του ηλικιακού επιπέδου. Κατ' αυτό τον τρόπο το αρχαιοελληνικό δράμα και το σαιξπηρικό έργο, η μολιερική κωμωδία και η ελληνική κωμωδία του 19^{ου} αιώνα, αστικά δράματα από το ελληνικό (Ξενόπουλος, Χορν) και το παγκόσμιο ρεπερτόριο (Ίψεν, Τσέχωφ), σύγχρονα έργα νεοελληνικού θεάτρου (Ψαθάς, Κεχαϊδής, Σκούρτης, Μάτεσις), μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενα διδασκαλίας.

Με σεβασμό στις ιδιαιτερότητες του είδους, με μεθοδολογική επάρκεια και με παιδαγωγική ευαισθησία, ο διδάσκων καλείται να παρουσιάσει τα έργα αυτά στους μαθητές, αναπτύσσοντας τις αισθητικές, ιδεολογικές και παιδαγωγικές σκοπιμότητες οι οποίες εκφράζονται από αυτά. Προσεγγίζοντάς τα τόσο ως αναγνώσματα κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, όσο και (ενδεχομένως) ως σκηνικά θεάματα που συγκυριακά αποδίδονται από θιάσους εκτός Σχολείου, ή ανεβάζονται από τους ίδιους τους μαθητές στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων, οι νέοι έχουν την ευκαιρία επαφής με υψηλού επιπέδου αξίες και αρχές, που εκφράζουν διαχρονικά την ίδια την πορεία του πολιτισμού.

Παραδειγματιζόμενοι από τη συμπεριφορά των ηρώων, καλλιεργούμενοι από τον εννοιολογικό κόσμο που εκείνοι αντιπροσωπεύουν, επικοινωνώντας με κοινωνικά πρότυπα και αρχές διαφορετικών εποχών, αποκτούν μια ουσιαστική και ολοκληρωμένη παιδεία, που τελικά αποτελεί στόχο της ίδιας της εκπαίδευσης.

iii Ιστορικές γνώσεις

Η δραματουργική επεξεργασία των κειμένων και η επαφή των μαθητών με το Θέατρο μιας προγενέστερης (αλλά ακόμα και σύγχρονης) περιόδου, αδυνατεί να συντελεστεί έξω από τα πλαίσια της ιστορικής προοπτικής του. Η διδακτική του μαθήματος επομένως οφείλει να στηριχθεί, σ' ένα βαθμό, στην Ιστορία. Θα πρέπει λοιπόν τα διδακτικά εγχειρίδια και η μέθοδος ανάπτυξης του μαθήματος, να στηρίζονται στην εξελικτική πορεία του Θεάτρου, να αναφέρονται στις φάσεις και τους σταθμούς από τους οποίους πέρασε, για να φτάσει

μέχρι τις μέρες μας το Θέατρο, τόσο στην μορφή του κειμένου, όσο και στη μορφή της παράστασης.

Κατά συνέπεια το αρχαιοελληνικό και ρωμαϊκό Θέατρο πρέπει να διασυνδεθεί με την εμφάνιση του ίδιου φαινομένου στο νεότερο κόσμο, μέσα από τα θρησκευτικά μυστήρια και τις ιταλικές ακαδημίες. Να φανεί η σχέση του αναγεννησιακού νεοκλασικισμού με τα αρχαία πρότυπα και η μετάβαση στο ρομαντικό Θέατρο, ύστερα από τη μεσολάβηση του Μπαρόκ. Να αναλυθεί και να αιτιολογηθεί η δημιουργία του αστικού δράματος, στο τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, με την καθιέρωση της αστικής τάξης σε κοινωνικό επίπεδο. Να επισημανθούν οι επιμέρους αυτόνομες παρουσίες μεγάλων μορφών του Θεάτρου στον 20ο αιώνα (Μπρεχτ, Λόρκα, Πιραντέλο), να συνδυαστούν με τις γενικότερες αισθητικές και ιδεολογικές αναζητήσεις της εποχής και της γενιάς τους και να φανεί η εσωτερική συνοχή και συνέχει που συνδέει όλη τη θεατρική παραγωγή του 20^{ου} αιώνα. Τέλος να τονισθούν οι εθνικές, κοινωνικές και άλλες ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν το Νεοελληνικό Θέατρο και να γίνει ένταξη και αξιολόγησή του σύμφωνα με τα γενικότερα δεδομένα. Όλες αυτές οι πληροφορίες, αν και χαρακτηρίζονται από την ιστορική τους προοπτική, όμως σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να παρουσιάζονται αποσπασματικά και μεμονωμένα. Πρέπει να συναρτώνται και να συνδέονται με τα γενικότερα στοιχεία του πολιτισμού, έτσι όπως αυτά εκδηλώνονται παράλληλα και στις άλλες μορφές Τέχνης και Λόγου.

Ενδεικτικά λοιπόν ο αναγεννησιακός νεοκλασικισμός και ο αρκαδισμός θα πρέπει να εντοπίζονται πώς λειτουργούν, εκτός από το Θέατρο και στη Λογοτεχνία, τη Ζωγραφική και την Αρχιτεκτονική, ενώ ο ρεαλισμός του αστικού δράματος θα πρέπει να συνδέεται με το ρεαλισμό στη Λογοτεχνία και τις άλλες Τέχνες.

Μέσα από αυτές τις συγκριτολογικού χαρακτήρα προσεγγίσεις που θα πρέπει επίσης να διέπονται από μια ελαστική αντιμετώπιση στις χρονολογίες και το φόρτο του πληροφοριακού υλικού, υπέρ μιας αφομοιωμένης και κριτικής αντιμετώπισης του θέματος, οι νέοι μπορούν να αποκτήσουν μια σφαιρική και εμπειριστατωμένη γνώση για την εξέλιξη του πολιτισμού.

Κατ' αυτό τον τρόπο, για μια ακόμα φορά και από μια ακόμα άποψη, το συγκεκριμένο μάθημα διδασκαλίας ξεπερνά τα περιορισμένα πλαίσια εφαρμογής του και αποκτά ένα διεπιστημονικό και διαπολιτισμικό περιεχόμενο, που ως τέτοιο ανάγεται στο επίκεντρο των ζητούμενων στο σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα.

iv Καλλιτεχνικές δημιουργίες

Όπως έχει ήδη επισημανθεί και στην προγενέστερη φάση, ο στόχος του μαθήματος είναι εξίσου θεωρητικός και καλλιτεχνικός, αφού η αισθητική παράμετρος αποτελεί απαραίτητη συνθήκη του Θεάτρου.

Μέσα από τις μορφές σωματικής έκφρασης, την παραγωγή δραματικού κειμένου, τη δημιουργία θεατρικού διαλόγου και όποια άλλη, η καλλιτεχνική στόχευση παραμένει βασικό ζητούμενο.

Οι μαθητές θα πρέπει όχι μόνο θεωρητικά να γνωρίσουν τις διαφορές ενός ρεαλιστικού από ένα ρομαντικό κείμενο, ενός ηθογραφικού από ένα κοινωνικό δράμα, αλλά παράλληλα οφείλουν να συνειδητοποιήσουν αισθητικές κατηγορίες και μορφές που έχουν οι ίδιοι τη δυνατότητα να υλοποιήσουν με το σώμα τους. Έννοιες, επομένως, όπως *τρυφερή κατάσταση και ρεαλιστική διάθεση, νατουραλιστική απόδοση και εξπρεσιονιστικό παίξιμο, γλαφυρή αφήγηση και ειδυλλιακή σχέση, σκληρή γλώσσα και ρεαλιστικός διάλογος*, είναι μερικές μόνο από τις κατακτήσεις που μπορεί να κερδίσουν μέσα από την πρακτική εφαρμογή του Θεάτρου στα πλαίσια διδασκαλίας του ως μάθημα μέσα στην τάξη.

Εκτός απ' αυτό, η ευρύτερη πολιτιστική παιδεία που παίρνουν από την επαφή τους με τις ποικίλες παραμέτρους της θεατρικής δημιουργίας και τη σχέση της με τις άλλες εκδηλώσεις του πολιτισμού, επιτρέπει στους μαθητές να βελτιώσουν τις ψυχο - πνευματικές τους υποδοχές, που θα τους δώσει τη δυνατότητα στη συνέχεια να γίνουν καλοί θεατές - δέκτες του Θεάτρου.

Επιπλέον τους κάνει κοινωνούς στους επιμέρους κώδικες της παράστασης (υποκριτικό, εικαστικό, μουσικό), τη δυναμική αλληλεξάρτησή τους, τη συμμετοχή τους στο τελικό αποτέλεσμα και κατ' επέκταση στην ανάπτυξη της κριτικής συνείδησης και γνώσης, που είναι απαραίτητες για μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Τέλος, με την κορυφαία στιγμή έκφρασης του Θεάτρου στο Σχολείο, τη θεατρική παράσταση (αφού πρώτα περάσουν από το στάδιο της μαθητείας στη θεατρική έκφραση μέσα από δραστηριότητες του μαθήματος στην αίθουσα διδασκαλίας), οι μαθητές πραγματοποιούν έμπρακτα τις θεωρητικές γνώσεις που έχουν λάβει για το Θέατρο και υλοποιούν (στο βαθμό πάντα του δυνατού) τους στόχους και τις επιδιώξεις του μαθήματος.

v. Διδακτικές Προσεγγίσεις

Οι στόχοι και οι επιδιώξεις της *Θεατρικής Αγωγής* στο Γυμνάσιο, όπως καταγράφονται στο οικείο *Curriculum* διδασκαλίας του νέου μαθήματος και όπως επισημάνθηκαν προηγουμένως, αντιστοιχούν στο επίπεδο της ουσιαστικής γνωριμίας των μαθητών με τις ποικίλες παραμέτρους του Θεάτρου.

Στο επίπεδο αυτό, αντίστοιχα με τις γενικότερες απαιτήσεις της παιδαγωγικής και τις επιδιώξεις των υπολοίπων μαθημάτων, η *Διδακτική του Θεάτρου* προσαρμόζεται κατάλληλα, αποκτώντας ισόρροπα ένα γνωσιο - θεωρητικό χαρακτήρα, παράλληλα με τον καθαρά καλλιτεχνικό τον οποίο διέθετε στο Δημοτικό.

Ο καθηγητής (φιλόλογος ή ειδικότητας) που θα κληθεί να διδάξει το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο, θα πρέπει, έχοντας κατά νου τις υποδείξεις των σχετικών εγχειριδίων, να μην ξεχνά τη δισυπόστατη φύση του Θεάτρου ως Λόγος και Πράξη, Επιστήμη και Τέχνη. Η παράδοση των μαθημάτων του, κατά συνέπεια, θα πρέπει να στοχεύει εξίσου στην ανάπτυξη και των δύο όψεων του Θεάτρου. Αξιοποιώντας την ήδη κεκτημένη εμπειρία των μαθητών του, θα πρέπει να επεκτείνει τις απλές δραστηριότητες σωματικής έκφρασης και επικοινωνίας που ήδη έχουν κατακτήσει σε προηγούμενο στάδιο. Να προχωρήσει με ειδικές ενέργειες και υποδείξεις στην περαιτέρω εκγύμναση του

σώματος και της φωνής των μαθητών με ασκήσεις έκφρασης που προωθούν το θεατρικό αυτοσχεδιασμό στο επίπεδο της υποκριτικής τέχνης του ηθοποιού.

Να αξιοποιήσει, σε θεατρικό αναλόγιο, πιθανά δραματικά κείμενα που περιλαμβάνονται στο εγχειρίδιο διδασκαλίας του μαθήματος, να προκαλέσει τη δημιουργία νέων, ως προϊόντα διακειμενικής σύνθεσης με τη συμμετοχή των μαθητών του.

Οφείλει ακόμα να προχωρήσει στη γνωριμία των παιδιών με τις τεχνικές του ηθοποιού και τις βασικές μεθόδους υπόκρισης, μέσα από τους κώδικες της *Commedia dell'Arte*, του Στανισλάβσκι ή του Μπρεχτ. Να αξιοποιήσει την πιθανή ύπαρξη πολυμέσων και εποπτικού υλικού, με τη βοήθεια του οποίου ο διδάσκων θα παρουσιάσει παραστατικά τα στοιχεία από τη Θεωρία και την Ιστορία του Θεάτρου, προκειμένου να κατανοήσουν οι μαθητές τα θεατρικά είδη και τις διαφορές τους, τις σκηνοθετικές ερμηνείες των κλασικών κειμένων και τις ιδιαιτερότητες της καθεμιάς.

Ακολουθώντας τις προτάσεις του *Προγράμματος Σπουδών* και υλοποιώντας τις, με τη βοήθεια πάντα των μαθητών του και σύμφωνα με τις ιδιαίτερες συνθήκες της τάξης και του κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο λειτουργεί, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να δώσει έμφαση στη δραματουργική επεξεργασία των κειμένων που θα συναποφασίσει να παρουσιάσει κατά τη διάρκεια των μαθημάτων του.

Να προτείνει στην τάξη του έγκυρες μεθόδους ανάλυσης, να εξοικειώσει τους διδασκόμενους με τη θεατρική ορολογία και με τα δομικά στοιχεία στα οποία αναλύεται τόσο το δραματικό κείμενο, όσο και η παράστασή του.

Να εμπλουτίσει τη διδασκαλία του με επιτόπιες επισκέψεις σε θεατρικούς χώρους (κλειστούς ή ανοιχτούς, σύγχρονους ή αρχαιολογικούς), κάνοντας τις σχετικές επισημάνσεις και υποδείξεις για τη λειτουργία της παράστασης.

Να ευνοήσει την επαφή των μαθητών του με ανθρώπους του Θεάτρου, τους οποίους μπορεί ακόμα και να καλέσει στο Σχολείο για συνέντευξη ή εκδήλωση, από την οποία οι διδασκόμενοι αποκομίζουν πολλαπλά οφέλη.

Να προτείνει την ομαδική ή ατομική παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων και τον κριτικό σχολιασμό τους, ή ακόμα την αποδελτίωση των κριτικών που δημοσιεύονται στον ημερήσιο τύπο για τη συγκεκριμένη παράσταση, γεγονός που επιτρέπει την ανάδειξη της κριτικής και αφομοιωτικής ικανότητας των μαθητών.

Να ενθαρρύνει την παρακολούθηση παραστάσεων αρχαίου δράματος και να επισημάνει την έννοια της *σκηνοθετικής άποψης*, δίνοντας στα παιδιά τα δεδομένα εκείνα που θα επιτρέψουν τη σωστή πρόσληψη του *δύσκολου* ή του *σοβαρού* θεάματος.

Να συμβάλει, τέλος, στην συλλογική δημιουργία θεατρικής παράστασης μέσα στα πλαίσια του Σχολείου, με την ενεργό συμμετοχή όλης της τάξης σε ποικίλες αρμοδιότητες και δραστηριότητες, ανάλογα με τα ιδιαίτερα προσόντα και τις κλίσεις του κάθε μαθητή.

Αυτές είναι κάποιες από τις δυνατές και εφικτές υποδείξεις, ως προς τον τρόπο διδασκαλίας του μαθήματος και δημιουργίας μιας νέας, εμπλουτισμένης και διαφορετικής σχέσης μεταξύ διδάσκοντα και διδασκόμενων, παιδαγωγικά έγκυρης και θεατρολογικά συμβατής.

Αν σ' αυτά προσθέσουμε τον τρόπο διδασκαλίας, ο οποίος (όπως ήδη επισημάναμε στην εισαγωγή) πρέπει να εμπεριέχει στοιχεία *Τέχνης* μαζί μ' αυτά της επιστήμης, όπως επίσης και την ευρύτερη κατάρτιση του διδάσκοντα πάνω στις παραμέτρους ανάπτυξης του συγκεκριμένου μαθήματος (*Ειδική Διδακτική*), τότε γίνεται κατανοητή η νέα πραγματικότητα που πρέπει να δημιουργηθεί κατά την ώρα της διδασκαλίας της *Θεατρικής Αγωγής* στο Γυμνάσιο.

Με δεδομένο τις παραμέτρους που επισημάνθηκαν προηγουμένως, η αξιολόγηση και η αποτίμηση της επίδοσης των μαθητών στο μάθημα, θα βαδίζουν ανάλογα. Ο εκπαιδευτικός θα αξιολογήσει την παρουσία καθενός από τους μαθητές σύμφωνα με την ιδιαιτερότητα της προσωπικότητάς του, τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις του. Η θεωρητική και ιστορική γνώση μπορούν εύκολα να ελεγχθούν μέσα από ερωτήσεις και γραπτά τεστ, τα οποία φανερώνουν το επίπεδο αφομοίωσης των παρεχομένων από το εγχειρίδιο πληροφοριών. Αυτό όμως αποτελεί το ένα σκέλος της αξιολόγησης, το οποίο ενδεχομένως διαθέτει και μικρότερη σημασία. Γιατί ενδιαφέρει περισσότερο η συμμετοχή του μαθητή στο μάθημα με ποικίλες εκδηλώσεις και τρόπους, είτε δηλαδή ως σωματική κίνηση και ενέργεια, είτε ως συμμετοχή σε συλλογική δράση. Ακόμα ενδιαφέρει η προσοχή και η διάθεσή του να παρακολουθήσει παρόμοιες εκδηλώσεις μέσα ή έξω από το Σχολείο, η κριτική αντιμετώπισή τους, η συζήτηση και ο διάλογος που αναπτύσσεται στην τάξη, η δημιουργία ενός πρόσφορου και γόνιμου κλίματος επικοινωνίας και ανταλλαγής γνώσεων, πληροφοριών και εμπειριών. Κατ' αυτό τον τρόπο ο εκπαιδευτικός, στηριζόμενος στη γενικότερη εμπειρία και την παιδαγωγική του επάρκεια, λαμβάνοντας υπόψη του τις ιδιαιτερότητες του συγκεκριμένου μαθήματος, θα έρθει να ενθαρρύνει, να επιβραβεύσει και να ενισχύσει την παρουσία και την απόδοση των μαθητών, έχοντας υπόψη του ότι συντελεί ουσιαστικά στην ανάπτυξη της πολιτιστικής συνείδησης των νέων.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

1. Το θέατρο ως βίωμα: Εξοικείωση με τον κόσμο του θεάτρου
2. Το θέατρο ως πολιτιστική δημιουργία

Σχετικά με τη νέα υπό συζήτηση διαμόρφωση του Προγράμματος Σπουδών στη Β΄/βάθμια εκπαίδευση και συγκεκριμένα στο Γυμνάσιο, ως προς την εισαγωγή και ανάπτυξη μαθημάτων Τέχνης και Πολιτισμού και ειδικότερα του Θεάτρου, παρακαλώ λάβετε υπόψη σας τις ακόλουθες προτάσεις και παρατηρήσεις μου.

1. Όπως έχει ήδη κατατεθεί από την ομάδα Θεάτρου αλλά και άλλους συνεργάτες-μέλη της Επιτροπής Εμπειρογνομώνων, για το Δημοτικό υποστηρίζεται η αναγκαιότητα αναδιάρθρωσης του προγράμματος πολιτισμού, με βασικό άξονα τη συνεργασία του δασκάλου με εκπαιδευτικούς ειδικότητων, σύμφωνα με τις αναλυτικές προτάσεις, που αντιμετωπίζει την Τέχνη και τον Πολιτισμό ως ολότητα, με νέο τρόπο προσέγγισης, πέρα από την παραδοσιακή διάκριση σε «διδασκόμενα μαθήματα» Ειδικότητων (Μουσική, Εικαστικά, Θέατρο).
2. Η παντελής απουσία μαθημάτων ή δραστηριοτήτων Πολιτισμού στο Γυμνάσιο, κρίνεται απαράδεκτη και αδικαιολόγητη. Γι' αυτό και αποτελεί επιτακτική ανάγκη η κάλυψη αυτού του κενού με νέο πρόγραμμα και νέες προτάσεις, που σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να αντιφάσκουν προς τα προηγούμενα, δηλαδή τα όσα υποστηρίχθηκαν και προτάθηκαν για το Δημοτικό. Επομένως, το σκεπτικό της θεωρούμενης ως «Β΄ πρότασης» είναι απόλυτα παιδαγωγικά συμβατό και συνεπές με τη νέα πρόταση.
3. Εκφράζω πολλές επιφυλάξεις για την κατηγοριοποίηση των πεδίων έκφρασης με αρίθμηση I και II (Θέατρο I και Θέατρο II) και πλήρη αντίθεση προς τη θεώρηση του I ως προϋπόθεση για το II, τουλάχιστον ως προς το Θέατρο, γιατί η μηχανιστική και τυποποιημένη διάταξη του περιεχομένου της έννοιας Θέατρο σε δύο ταξινομικές κατηγορίες, με ειδολογικές διαφορές και εγγενή ειδοποιά χαρακτηριστικά που θα επιτρέπουν την οριοθέτηση του I και αντίστοιχα του II όχι μόνο δεν υφίσταται ουσιαστικά, αλλά στατικοποιεί πλασματικά την πολυμορφία και την πολύτροπη δυναμική της θεατρικής έκφρασης και δημιουργίας. Είναι φυσικά εύλογο ότι κάποιες παράμετροι και κάποια στοιχεία (π.χ. αυτοσχεδιασμός, παντομίμα, θεατρικό παιχνίδι), είναι δομικά και μορφολογικά πια απλά, άρα πιο προσιτά και «εύκολα» από κάποια άλλα, όπως η παράσταση, η ανάλυση και κριτική του δραματικού κειμένου, η γνώση της ιστορίας και των εννοιών (π.χ. σκηνοθεσία) που σχετίζονται άμεσα με το θέατρο. Αυτό όμως καθόλου δε σημαίνει ότι θα πρέπει πρώτα να εξοικειωθούν οι μαθητές με το περιεχόμενο του I, για να μπορέσουν να προσεγγίσουν και να λειτουργήσουν μέσα στο πλαίσιο του II. Αν κάτι τέτοιο ίσχυε, θα σήμαινε ότι ο μαθητής της Α΄ Γυμνασίου, δε θα μπορούσε (ψυχο-νοητικά, παιδαγωγικά, καλλιτεχνικά) να μάθει, να κατανοήσει, να γνωρίσει αλλά και να βιώσει τίποτα, σχετικά με το «Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας», τον «Πλούτο» ή ακόμα τον Κ. Κουν, την ιδιαιτερότητα του θεατρικού λόγου ή τα στοιχεία που υπάρχουν και μπορεί να εντοπισθούν σε μια θεατρική παράσταση. Αντίθετα, θα περιοριζόταν μόνο σε θεατρικά παιχνίδια και μονοδιάστατη επαφή με τη θεατρική Τέχνη, κυρίως για λόγους παιδαγωγικούς και ψυχαγωγικούς, που αν δεν αποκλείουν την αισθητική απόλαυση, όμως την περιορίζουν στο ελάχιστο. Αντίθετα πάλι, ο μαθητής της Γ΄ Γυμνασίου δε θα

μπορούσε να μετάσχει σ' ένα χάπενινγκ ή ένα δρώμενο μέσα στην τάξη, ούτε ο εκπαιδευτικός να αξιοποιήσει τις τεχνικές της δραματοποίησης μέσα στην τάξη για διδακτικούς λόγους, επειδή κάτι τέτοιο θα ανήκε σε προγενέστερη φάση πλήρως αναλυτικά ολοκληρωμένη. Όπως λοιπόν γίνεται φανερό, χωρίς να καταργείται η σπειροειδής ανελκτική πορεία της γνώσης, της μάθησης, της παιδείας, ένας παρόμοιος τρόπος μάλλον προβλήματα θα παρουσίαζε παρά θα βοηθούσε στη σωστότερη ένταξη του θεάτρου μέσα στο νέο πρόγραμμα σπουδών.

4. Σύμφωνα με την προτεινόμενη άποψη το θέατρο πρέπει να υπάρχει ως μια ολική, ενιαία πραγματικότητα που ενδεχομένως να κατηγοριοποιείται σε δύο επιμέρους με χαλαρή σύνδεση και δυνατότητα αμοιβαίας αντικατάστασης κατά περίπτωση. Ο εκπαιδευτικός φυσικά θα έχει κάποιο πρόγραμμα, κάποιο βασικό οδηγό σύμφωνα με τον οποίο θα κατανέμει τις δραστηριότητες και θα προβαίνει στην εφαρμογή των προτάσεων ανάλογα όμως με τις ειδικές συνθήκες, την υλικοτεχνική υποδομή και το έμπυχο υλικό που διαθέτει κάθε φορά. Οι δραστηριότητες θα είναι συγκεκριμένες, όπως αυτές που περιγράφονται στις προτεινόμενες ενότητες I και II. Όμως η επιλογή και η συγκεκριμένη εφαρμογή τους κάθε φορά θα ποικίλλει και θα προσδιορίζεται κατά την κρίση του εκπαιδευτικού (ειδικότητας ή μη).

Με αυτή τη σημασία προτείνεται η αντικατάσταση των εννοιών Θέατρο I και Θέατρο II με τις ακόλουθες:

- Το Θέατρο ως βίωμα
- Το Θέατρο ως πολιτιστική δημιουργία

Στην πρώτη ενότητα περιλαμβάνονται καταστάσεις και τρόποι έκφρασης από τον αυτοσχεδιασμό μέχρι τη θεατρική παράσταση. Στη δεύτερη περιλαμβάνονται έννοιες όπως: ιστορία του θεάτρου, δραματικό-λογοτεχνικό κείμενο, εργαστήριο γραφής, κριτική προσέγγιση στην παράσταση, δομικά στοιχεία της παράστασης, θέατρο και πολιτισμός, θέατρο και επικοινωνία. Τα προηγούμενα μπορεί να συνυπάρχουν και να εκφράζονται παράλληλα και όχι υποχρεωτικά διαδοχικά.

Σύμφωνα με το προτεινόμενο μοντέλο σε συνδυασμό πάντα με ό,τι προηγήθηκε στο Δημοτικό, ο μαθητής όταν τελειώσει το Γυμνάσιο θα έχει αποκομίσει μια σφαιρική εικόνα για το θέατρο, θα έχει γνωρίσει μορφές και τρόπους θεατρικής έκφρασης, θα έχει κατακτήσει τρόπους θεατρικής επικοινωνίας, θα έχει συμμετάσχει στην παραγωγή θεατρικού/καλλιτεχνικού έργου, θα έχει εξοικειωθεί με τους κώδικες και τις τεχνικές του θεάτρου, θα έχει κατανοήσει την ιδιαιτερότητα του θεάτρου ως επικοινωνιακού συστήματος, θα έχει αντιληφθεί τη θέση του θεάτρου στο σύνολο της πολιτιστικής δημιουργίας, θα έχει γνωρίσει τα αριστουργήματα του παγκόσμιου θεάτρου και τους κορυφαίους θεατρικούς συγγραφείς, θα έχει κατακτήσει τους νέους τρόπους και μεθόδους διδασκαλίας και αγωγής δια των Τεχνών και ειδικότερα του Θεάτρου. Ύστερα από όλα αυτά, θα είναι έτοιμος στο Λύκειο με τα «Στοιχεία Θεατρολογίας» που υπάρχουν ήδη στην Α' Λυκείου και θα πρέπει να επεκταθούν και στις άλλες δύο τάξεις (Β' και Γ') να ολοκληρώσει την ουσιαστική επαφή του με τη θεατρική Τέχνη και τη Θεατρική Δημιουργία.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού ειδικότητας (θεατρολόγου) ουδόλως θίγεται από μια παρόμοια άποψη, αφού η ολιστική και συνθετική αντιμετώπιση του θεάτρου, μάλλον επαυξάνει και ενδυναμώνει τις απαιτήσεις για την παρουσία του στο Σχολείο, παρά αποδυναμώνει το ρόλο του.

ΕΝΝΟΙΕΣ – ΔΗΜΟΤΙΚΟ

- Εγώ – σώμα – ταυτότητα – Άλλοι – διαφορετικότητα
- Θέση στο χώρο και το χρόνο
- Κίνηση και αυτοσχεδιασμός
- Μίμηση και ρόλος
- Πραγματικό – φανταστικό
- Λόγος – Διάλογος – Έκφραση
- Λεκτική – Σωματική επικοινωνία
- Άτομα – Ομάδα
- Παιχνίδι ρόλων
- Φανταστική Ιστορία
- Δραματοποίηση κειμένων
- Δομή δραματικού λόγου
- Ρόλος και Υποκριτική
- Ηθοποιός και Θεατής

- **Θεατρική σύμβαση – ψευδαισθητική πραγματικότητα**
- **Μίμηση – Ρόλος – Υποκριτική**
- **Δραματικό – Λογοτεχνικό κείμενο**
- **Δραματοποίηση**
- **Κώδικες θεατρικής έκφρασης**
- **Παράσταση**
- **Δραματική κατάσταση**
- **Θεατρική κριτική**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2ο

Πρόγραμμα Σπουδών για την Οπτικοακουστική Έκφραση

στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση (πλήρες κείμενο)

(εισηγητής: Μένης Θεοδωρίδης)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ

Η θεσμική παρουσία ενός εντελώς νέου μαθησιακού - διδακτικού αντικειμένου στο Πρόγραμμα Σπουδών της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, επιβάλλει την αναλυτική επισκόπηση του περιεχομένου του, της προτεινόμενης διδακτικής του μεθοδολογίας και της εκπαιδευτικής του συμβολής στο πλαίσιο της αγωγής των νέων πολιτών. Για λόγους ενιαίας παρουσίασης όλων των αντικειμένων της Αισθητικής Αγωγής, στην τελική εκδοχή των ΠΣ το παρακάτω κείμενο συμπύχθηκε ως συνοπτική εισαγωγική περίληψη και ταυτόχρονα συμπεριλαμβάνεται, στην πλήρη μορφή του, ως παράρτημα στο τέλος του προτεινόμενου ΠΣ για την Οπτικοακουστική Έκφραση. Χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες:

- προτάσεις για την ευκαιριακή αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της οπτικοακουστικής έκφρασης στο πλαίσιο όλων των γνωστικών πεδίων του ΠΣ (αξιοποίηση της οπτικοακουστικής έκφρασης σε όλα τα μαθήματα)
- επισημάνσεις διδακτικής μεθοδολογίας για την οπτικοακουστική έκφραση
- **προτάσεις για συστηματική εξοικείωση των μαθητών με τις καλλιτεχνικές και τις επικοινωνιακές διαστάσεις της οπτικοακουστικής έκφρασης στο πλαίσιο του γνωστικού πεδίου της Αισθητικής Αγωγής (και επιλογή κομβικών εννοιών για την εξοικείωση με την καλλιτεχνική Οπτικοακουστική Έκφραση)**
- **κομβικές έννοιες του ΠΣ για την Οπτικοακουστική Έκφραση**

Η οπτικοακουστική έκφραση στο συνολικό ΠΣ, εκτός της Αισθητικής Αγωγής

(προτάσεις για την ευκαιριακή αξιοποίηση των δραστηριοτήτων της οπτικοακουστικής έκφρασης στο πλαίσιο όλων των γνωστικών πεδίων του ΠΣ):

Η οπτικοακουστική έκφραση αποτελεί ένα εναλλακτικό, ολοκληρωμένο σύστημα επικοινωνίας πέρα από τον γραπτό και τον προφορικό λόγο. Θεωρούμε ότι η οπτικοακουστική έκφραση, δηλαδή η αφήγηση και η διατύπωση νοημάτων με εικόνες και ήχους, ενώ δεν διέπεται από την αυστηρότητα που χαρακτηρίζει το γραπτό λόγο, έχει όμως πολλά από τα γνωρίσματα ενός συστήματος επικοινωνίας όπως ο προφορικός και ο γραπτός λόγος. Μπορεί να αφηγηθεί μια ιστορία με πλοκή άλλοτε αξιοποιώντας τη γραμμική ανάπτυξη και άλλοτε με τρόπο αποσπασματικό, εισάγοντας άλματα στο χρόνο και στο χώρο. Μπορεί να διαφοροποιείται σε είδη οπτικοακουστικών κειμένων όπως η ποίηση, το δοκίμιο, η αναφορά, η διακήρυξη, η προπαγάνδα, η διαφήμιση κ.λπ., μπορεί να δημιουργεί συμβολισμούς, μεταφορές, παρομοιώσεις κ.λπ., μπορεί να αξιοποιεί τα δικά της υφολογικά και καλολογικά στοιχεία και, φυσικά, η οπτικοακουστική έκφραση διαθέτει αναγνωρίσιμους ρυθμούς και δομές.

Μέχρι σήμερα, αυτό το σύστημα επικοινωνίας το κατακτούμε εμπειρικά, ως καταναλωτές πληθώρας οπτικοακουστικών μηνυμάτων που καθημερινά μας απευθύνονται. Αν ωστόσο χρειάζεται μια παρέμβαση στο σχολείο για τη συστηματική εξοικείωση των μαθητών με την οπτικοακουστική έκφραση, αυτή θα πρέπει να έχει πολλά από τα χαρακτηριστικά της διδασκαλίας μιας παράλληλης «γλώσσας»:

1. **Η διδασκαλία της γλώσσας πλουτίζεται από τη χρήση της σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα.** Δηλαδή, η χρήση της γλώσσας στο χώρο των φυσικών επιστημών, η χρήση της γλώσσας στα μαθηματικά, η χρήση της γλώσσας στη μελέτη της ιστορίας, η χρήση της γλώσσας στις επιστήμες του ανθρώπου, η χρήση της γλώσσας στο χώρο της φιλοσοφίας κ.λπ., έρχονται να προστεθούν στα γλωσσικά βιώματα της καθημερινότητας, για να συγκροτήσουν στο μυαλό του μαθητή μια ολοκληρωμένη γλωσσική συνείδηση. Με τον ίδιο τρόπο, η ολοκληρωμένη οπτικοακουστική συνείδηση είναι σημαντικό να προκύψει από δραστηριότητες που προβλέπουν την αξιοποίηση της οπτικοακουστικής έκφρασης σε καθένα από τα πολλά γνωστικά αντικείμενα του Προγράμματος Σπουδών. Γι' αυτό οι εκπαιδευτικοί κάθε ειδικότητας θα πρέπει να είναι σε θέση να εφαρμόζουν στοιχειώδεις δραστηριότητες που συμβάλλουν στους στόχους του δικού τους μαθήματος, αξιοποιώντας ταυτόχρονα τις επικοινωνιακές δυνατότητες του οπτικοακουστικού λόγου.
2. Συνήθως η διδασκαλία του γραπτού και του προφορικού λόγου στο σχολείο δεν απασχολείται με την ανάπτυξη κριτικής στάσης απέναντι στα κάθε είδους κείμενα, εστιάζοντας κυρίως στην απόκτηση δεξιοτήτων γραφής και ανάγνωσης (δες και Ντάβου, 2007). Όμως η **ανάπτυξη κριτικής στάσης** είναι ιδεολογική επιλογή που δεν αναφέρεται μόνον στην οπτικοακουστική έκφραση και στα ΜΜΕ, αλλά εξ ίσου και στο γραπτό λόγο ο οποίος, σήμερα, προσεγγίζεται στο μάθημα της γλώσσας. Για παράδειγμα, η μελέτη των παραγόντων που επηρεάζουν την εκδοτική βιομηχανία στο χώρο της λογοτεχνίας, τα συστήματα βράβευσης και προώθησης των λογοτεχνών (Buckingham, 2008) αλλά και θέματα όπως η χρήση του γραπτού λόγου στο χώρο της ενημέρωσης κ.λπ. αποτελούν σημαντικούς τομείς τόσο για την ανάπτυξη ολοκληρωμένης κριτικής στάσης όσο και για μια πιο σύγχρονη θεώρηση του γραπτού λόγου. Κάποιες λοιπόν από τις δραστηριότητες ανάλυσης των οπτικοακουστικών κειμένων, μεταφερόμενες στο πλαίσιο του σημερινού μαθήματος της γλώσσας, σίγουρα θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη γενικότερη ιδεολογική συγκρότηση των μαθητών. Το μάθημα δηλαδή της γλώσσας θα μπορούσε να διευρυνθεί, ώστε η κριτική προσέγγιση των κειμένων να περιλαμβάνει τόσο τα γραπτά όσο και τα οπτικοακουστικά κείμενα.
3. Όπως και στη διδασκαλία της γλώσσας, η γλωσσική συνείδηση δεν είναι δυνατό να κατακτηθεί μόνον από τη μελέτη γραπτών κειμένων, αλλά χρειάζεται να πλαισιωθεί από συστηματικές δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου.

Το ίδιο και για την οπτικοακουστική έκφραση, στο πλαίσιο κάθε μαθήματος, μπορούν να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις ώστε οι μαθητές να αναπτύξουν **δεξιότητες παραγωγής των δικών τους οπτικοακουστικών κειμένων**. Να διατυπώσουν δηλαδή το δικό τους οπτικοακουστικό λόγο, προβάλλοντας τις προσωπικές τους απόψεις και σκέψεις. Αξιοποιώντας την επικοινωνιακή τεχνολογία και τα σύγχρονα οπτικοακουστικά εργαλεία, τα παιδιά θα πρέπει να έχουν τις απαραίτητες ευκαιρίες ώστε, στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης, να συντάσσουν, να διαμορφώνουν και να δημοσιοποιούν τα δικά τους οπτικοακουστικά κείμενα.

Κλειδί εδώ μπορεί να είναι η παραγωγή μικρών οπτικοακουστικών κειμένων από ομάδες μαθητών. Οι ανάλογες ευκαιρίες μπορούν να προκύψουν από πολλά, διαφορετικά μαθήματα του Προγράμματος Σπουδών, ώστε τα οπτικοακουστικά κείμενα να πλουτίζονται από τις εκφραστικές ανάγκες διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων:

3.1 *σε διάφορα σχολικά projects:*

- για θέματα ιστορικής μνήμης (καταγραφή αφηγήσεων, μαρτυριών κ.λπ.).
- οπτικοακουστική καταγραφή επισκέψεων σε χώρους κοινωνικής αναφοράς (λαϊκή αγορά, σταθμός τρένου, λιμάνι, εργοστάσιο κ.λπ.) ή πολιτισμικής αναφοράς (αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία, ιστορικά κτήρια κ.λπ.).
- για θέματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (έρευνα και συλλογή οπτικοακουστικού υλικού σε βιότοπους, δάση κ.λπ.).

Στο πλαίσιο τέτοιων projects, μπορούν να γίνουν βιντεοσκοπήσεις συνεντεύξεων, καταγραφές χώρων, κτηρίων κ.λπ. ως υλικό προέρευνας και τεκμηρίωσης, που οι μαθητές, αφού συλλέξουν, θα επεξεργαστούν μέσα στην τάξη και ίσως οδηγηθούν σε μια οπτικοακουστική παρουσίαση-ρεπορτάζ σε ευρύτερο κοινό.

3.2 **ασκήσεις μικρών ταινιών από ομάδες μαθητών, ως εξοικείωση με τα διάφορα είδη ενημέρωσης** (ρεπορτάζ, δημοσκόπηση, διαφήμιση, προπαγάνδα κ.λπ.) όπου, εφόσον δοθούν ευκαιρίες (ίσως σε διαθεματικές δραστηριότητες ή μαθήματα προσανατολισμένα σε κοινωνικό προβληματισμό), οι μαθητές μπορούν να επιχειρήσουν μικρά οπτικοακουστικά κείμενα, ακολουθώντας την αντίστοιχη επικοινωνιακή μεθοδολογία (καθορισμός της ομάδας-στόχου, ανάλυση στρατηγικής προσέγγισης, διαμόρφωση «κόνσεπτ», μέτρηση αντιδράσεων κοινού κ.λπ.).

3.3 **στο πλαίσιο γλωσσικών μαθημάτων**, ασκήσεις μικρών ταινιών από ομάδες μαθητών, που βασίζονται σε ένα στίχο ή ένα ποίημα ή ένα απόσπασμα λογοτεχνικού έργου, ως δοκιμών σε θέματα οπτικοποίησης

λόγου δηλαδή μεταφοράς («διακειμενικής μετάφρασης») από ένα είδος λόγου σε ένα άλλο, εκφοράς λόγου παράλληλα με εικόνα, υποκατάσταση λόγου από άλλα εκφραστικά μέσα κ.λπ.

- 3.4 **μικρές ταινίες animation** (διάφορες απλές τεχνικές με χάρτινες φιγούρες, πλαστελίνη, μικρο-αντικείμενα, σχέδια κ.λπ.), που επιτρέπουν την ολοκλήρωση πολύ απλών ενοτήτων αφήγησης, εξοικειώνοντας τα παιδιά με την ιδέα της «ελεγχόμενης κατασκευής» (έννοια που, σε άλλες μορφές οπτικοακουστικών αφηγήσεων -λόγω του «ρεαλισμού» της φωτογραφικής εικόνας και του ήχου- δεν είναι αμέσως προφανής και αντιληπτή). Οι εκφραστικές ασκήσεις του είδους αυτού, εφόσον υπάρχει η κατάλληλη καθοδήγηση και τεχνική υποδομή, προσφέρονται και για παιδιά πολύ μικρής ηλικίας.
- 3.5 **καταγραφή, από ομάδα μαθητών, της δημιουργικής προσπάθειας άλλων μαθητικών ομάδων** (καταγραφή προετοιμασίας και τελικού αποτελέσματος σε μια μαθητική θεατρική παράσταση, καταγραφή της προπόνησης κάποιων μαθητών-αθλητών και των αντίστοιχων σχολικών αγώνων, καταγραφή προετοιμασίας και τελικού αποτελέσματος για μια σχολική γιορτή, καταγραφή της σχολικής ζωής σε ώρα διαλείμματος, καταγραφή μιας σχολικής εκδρομής κ.λπ.).
- 3.6 ως είδος οπτικοακουστικής, προ-κινηματογραφικής άσκησης αφήγησης, που προσφέρεται για παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, ως επισημανθεί και η δημιουργία μικρών **φωτοκόμικς-φωτοαφηγήσεων**, με σειρά διαδοχικών φωτογραφιών, που μπορούν να αναφέρονται σε απλά, καθημερινά θέματα όπως: βουρτσίζω τα δόντια μου, φοράω το μπουφάν μου, φοράω τα παπούτσια μου, ποτίζω μια γλάστρα, καθαρίζω ένα φρούτο κ.λπ.
- 3.7 ενδιαφέρουσες, συναφείς προτάσεις δραστηριοτήτων παραγωγής οπτικοακουστικών κειμένων -από μεγαλύτερους μαθητές- με αφορμές από τη λογοτεχνία καταθέτει και η Renee Hobbs (Hobbs 2007).

Ας υπογραμμιστεί ότι όλες οι παραπάνω προτεινόμενες δραστηριότητες για παραγωγή οπτικοακουστικών κειμένων από ομάδες μαθητών, εμπλέκουν το σύνολο των μαθητών κάθε τάξης και μάλιστα στο πλαίσιο όχι ενός εξειδικευμένου μαθήματος, αλλά στο πλαίσιο οποιουδήποτε γνωστικού αντικείμενου του Προγράμματος Σπουδών. Η γνωστή άλλωστε στους εκπαιδευτικούς δομή της Μεθόδου Project, εξυπηρετεί απόλυτα τις ανάγκες ομαδικών δραστηριοτήτων παραγωγής οπτικοακουστικών κειμένων: η κατάκτηση της σχετικής τεχνολογίας, η συλλογική λήψη αποφάσεων μέσα από διεργασίες διατύπωσης επιχειρημάτων και διαπραγμάτευσης, η ανάπτυξη δεξιοτήτων σύνταξης οπτικοακουστικών κειμένων και η ανατροφοδότηση μέσα από τις αντιδράσεις του κοινού προς το οποίο απευθύνθηκε το εκάστοτε

κείμενο, είναι μερικές μόνον χαρακτηριστικές παράμετροι για την οικοδόμηση κριτικής στάσης απέναντι στα οπτικοακουστικά κείμενα που μπορεί να προκύψει μέσα από τέτοιου είδους δραστηριότητες. Αυτή η ιδιαίτερη ποιότητα κριτικής στάσης κατανοείται καλύτερα αν λάβουμε υπόψη ότι όλες οι παραπάνω διαδικασίες κατά την παραγωγή μαθητικών οπτικοακουστικών κειμένων πρέπει να διέπονται από τις συζητήσεις, τη διαπραγμάτευση και την επιχειρηματολογία των μελών της ομάδας. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι το περιεχόμενο των συζητήσεων αυτών έχει, για την αγωγή στα ΜΜΕ, περισσότερη αξία από το ίδιο το προϊόν της ομάδας.

4. Όπως και στη διδασκαλία της γλώσσας, η βαθύτερη γλωσσική συνείδηση δεν είναι δυνατόν να προκύψει μονάχα από την τριβή με τους μηχανισμούς της γλώσσας. Πρέπει να στηριχτεί και στη μελέτη τόσο της καθημερινής κουλτούρας των μαθητών όσο και της λογοτεχνίας, δηλαδή της καλλιτεχνικής διάστασης της γλώσσας που προϋποθέτει **απόλαυση, απρόβλεπτες υποκειμενικές αναγνώσεις και στοχασμό**. Με τον ίδιο τρόπο, η εξοικείωση με την καθημερινή οπτικοακουστική κουλτούρα των μαθητών (τηλεόραση, διαδίκτυο κ.λπ.) και, βέβαια, με την καλλιτεχνική οπτικοακουστική έκφραση (δηλαδή με πολλά, διαφορετικά είδη κινηματογραφικών έργων, πολλά διαφορετικά είδη καλλιτεχνικής φωτογραφίας, βιντεο-άρτ, βιντεο-εγκαταστάσεων, έργων εικονικής πραγματικότητας κ.λπ.), θεμελιώνει στη συνείδηση των μαθητών τις επικοινωνιακές και αισθητικές δυνατότητες της οπτικοακουστικής έκφρασης και δίνει ευκαιρίες για καλλιέργεια κριτικού λόγου, συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη μιας ανώτερης ποιότητας κριτικής στάσης απέναντι στα κείμενα. Είναι ακριβώς αυτή η διάσταση εξοικείωσης των μαθητών με την καλλιτεχνική οπτικοακουστική έκφραση που απουσιάζει από τα περισσότερα προγράμματα οπτικοακουστικής αγωγής για τα ΜΜΕ και οδηγεί, συχνά, στη ρηχή, μηχανιστική κριτική στάση στην οποία αναφέρονται πολλοί ερευνητές (*Buckingham, 2007*).

Κλειδί εδώ μπορούν να είναι οι διαδικασίες κριτικής προσέγγισης των οπτικοακουστικών κειμένων, που στηρίζονται όχι μόνον στα κοινωνιολογικά εργαλεία ανάλυσης, αλλά και σε εργαλεία από το χώρο της σημειωτικής. Αν και μια τέτοια προοπτική τρομάζει ως απαγορευτικά σύνθετη, πρέπει να δοκιμαστούν δραστηριότητες που με αφετηρία τις σημασίες, να ενθαρρύνουν τις πολλαπλές αναγνώσεις, τις υποκειμενικές ερμηνείες και τη συζήτηση μέσα σε μικρές ομάδες συμμαθητών. Τέτοιες δραστηριότητες, ενταγμένες στο τρέχον Πρόγραμμα Σπουδών, μπορεί να είναι:

- 4.1 **συγκρίσεις μεταξύ διαφόρων οπτικοακουστικών κειμένων**. Με αφορμή κάποιον θεματικό άξονα –που συνδέεται με το εκάστοτε γνωστικό αντικείμενο– μπορούν να μελετηθούν αποσπάσματα από οπτικοακουστικά έργα εντελώς διαφορετικού είδους και ύφους. Για παράδειγμα, αποσπάσματα με σκηνές "βροχής" (ή σκηνές "οικογενειακού τραπέζιου" ή σκηνές "ταξιδιού" κ.λπ.) από έργα πολύ διαφορετικών ειδών

(από κλασικές ταινίες, από ντοκιμαντέρ, από τηλεοπτικά σήριαλ, από διαφημιστικά σποτ, από παιδικά έργα κινουμένων σχεδίων κ.λπ. μπορούν να προβληθούν μέσα στην τάξη και να συζητηθούν στο πλαίσιο μικρών ομάδων, ακολουθώντας ένα ειδικό "πρωτόκολλο μελέτης". Σε τέτοιου είδους πρωτόκολλα - οδηγούς μελέτης, μέσα από συγκρίσεις πολύ διαφορετικών οπτικοακουστικών κειμένων, μπορούν να συνδυάζονται τόσο οι σημειωτικές προσεγγίσεις (με ερωτήματα του τύπου «κατά τη γνώμη σας, στα αποσπάσματα που παρακολουθήσαμε από διάφορα έργα με τον Ηρακλή, σε ποιο έργο ο Ηρακλής παρουσιάζεται ως περισσότερο δυνατός και σε ποιο παρουσιάζεται ως περισσότερο έξυπνος;» ή «σε ποιο από τα έργα με τον Ηρακλή, οι εχθροί του δείχνουν πιο τρομακτικοί; ποια είναι τα χαρακτηριστικά τους που τρομάζουν περισσότερο;»), όσο και οι προσεγγίσεις οι οποίες στηρίζονται στα εργαλεία της κοινωνιολογίας και αναφέρονται σε θέματα σηματοδότησης όπως αυτά προκύπτουν από τη δημιουργική χρήση των εκφραστικών μέσων (για παράδειγμα, με ερωτήματα του τύπου «την ώρα που οι δύο ήρωες τρώνε, ποιοι ήχοι ακούγονται; η μουσική που ακούγεται προέρχεται μέσα από το χώρο όπου τρώνε; γιατί ξαφνικά η μουσική δυνάμωσε και σκέπασε τους άλλους ήχους; άραγε ποιος τη δυνάμωσε και ποιος αποφάσισε να μην ακούμε τους υπόλοιπους ήχους;»).

- 4.2 **συγκρίσεις και μελέτη αποσπασμάτων από διαφορετικά έργα του ίδιου δημιουργού.**
- 4.3 **διακειμενικές συγκρίσεις**, όπως η σύγκριση μιας συγκεκριμένης σκηνής από την γραπτή αφήγηση ενός **λογοτεχνικού έργου**, με την αντίστοιχη σκηνή από την οπτικοακουστική μεταφορά του ίδιου έργου στον κινηματογράφο. Συχνά μάλιστα οι συγκρίσεις αυτές μπορούν να περιλάβουν σκηνές από διαφορετικές μεταφορές του ίδιου έργου που έγιναν σε διαφορετικές εποχές, από διαφορετικούς δημιουργούς.
- 4.4 **διακειμενικές συγκρίσεις**, όπως η αναζήτηση **εικαστικών λύσεων** –που προέρχονται από συγκεκριμένους πίνακες– σε κινηματογραφικές ταινίες.
- 4.5 μελέτη των σημασιών που προκύπτουν (σε επιλεγμένα οπτικοακουστικά κείμενα) από την ιδιαίτερη **σχέση εικόνας και ήχου**.
- 4.6 ανίχνευση και **μελέτη ηχητικών τοπίων** που οι μαθητές μπορούν να επιχειρήσουν να αποδώσουν με γραπτό λόγο ή με εικαστικά μέσα ή με θεατρικό αυτοσχεδιασμό κ.λπ.
- 4.7 στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία μπορούν πια να αναζητηθούν σε μετάφραση και πολλές άλλες ενδιαφέρουσες προτάσεις δραστηριοτήτων οπτικοακουστικής παιδείας (Buckingham 2008, BFI 2003).

Και εδώ (όπως στις δραστηριότητες παραγωγής οπτικοακουστικών κειμένων από ομάδες μαθητών) καθοριστικό ρόλο παίζει η συζήτηση μέσα στη μικρή ομάδα. Μάλιστα, τέτοιου είδους συζητήσεις μπορούν -με την κατάλληλη βέβαια καθοδήγηση- να πραγματοποιηθούν και σε πολύ μικρές ηλικίες πάνω σε απλουστευμένα ερωτήματα όπως: «Με ποιον θα ήθελες να είσαι φίλος; με τον Σούπερμαν ή με τον Μπάτμαν; Ζωγράφισε το στίτι του καθενός». «Η Ερμιόνη (ηρωίδα στο σύμπαν του Χάρρυ Πότερ) θα μπορούσε να κάνει παρέα με την Κατγούμαν (ηρωίδα στο σύμπαν του Μπάτμαν); Ζωγράφισε τα ρούχα της καθεμιάς απλωμένα με μανταλάκια».

Στις μεγαλύτερες ηλικίες πάλι, η επαφή με το πρωτογενές υλικό της καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης επιβάλλει τις εκτός σχολείου επισκέψεις για παρακολούθηση επιλεγμένων κινηματογραφικών ταινιών, αφιερωμάτων, ειδικών φεστιβάλ για μαθητικό κοινό, αλλά και επισκέψεις σε χώρους εκθέσεων για εξοικείωση με άλλα είδη καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης, όπως είναι η φωτογραφία, η βιντεοάρτ και οι ψηφιακές εγκαταστάσεις κ.λπ. Όπως επισημάνθηκε προηγουμένως, οι επισκέψεις αυτές είναι γόνιμες εφόσον ενταχθούν σε ένα πλαίσιο ανάπτυξης κριτικού λόγου μέσα στη μικρή ομάδα. Είναι δηλαδή σημαντικό, να προβλέπεται μια μεθοδολογία προσέγγισης των έργων, με ερωτήματα που προϋποθέτουν συγκρίσεις μεταξύ έργων, προσωπικές αξιολογήσεις και ερμηνείες, ένταξη κάθε έργου στις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες που το καθόρισαν κ.λπ.

Όταν από πολύ νωρίς τα παιδιά προσανατολίσουν τη στάση τους απέναντι στα οπτικοακουστικά κείμενα ως αφορμών για προσωπική απόλαυση, αφορμών για ερωτήματα ή για αναζήτηση διαφορετικών απόψεων αλλά και ως πεδίων προσωπικών ερμηνειών, τότε η κριτική τους στάση απέναντι στα κείμενα αυτά θα είναι ουσιαστική και δεδομένη.

*

Επισημάνσεις διδακτικής μεθοδολογίας:

Η θεσμική καθιέρωση της οπτικοακουστικής παιδείας μέσα στο σχολείο, αναφέρεται σε δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας που, ξεκινώντας από το νηπιαγωγείο, διατρέχουν ολόκληρο το Πρόγραμμα Σπουδών της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και συνδυάζονται εύκολα με ήδη καθιερωμένες σχολικές δραστηριότητες, τις οποίες οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί έχουν εντάξει στη σχολική τους πρακτική.

Θεμελιώδη μεθοδολογικά χαρακτηριστικά της πρότασης αυτής είναι:

2. Οι δραστηριότητες της οπτικοακουστικής παιδείας να μην συγκροτούν ένα ξεχωριστό γνωστικό αντικείμενο, αλλά **να διαπερνούν το σύνολο των**

γνωστικών αντικειμένων του Προγράμματος Σπουδών της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Επίσης, τουλάχιστον για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, η εφαρμογή των δραστηριοτήτων αυτών δεν θα πρέπει να προϋποθέτει ιδιαίτερες ειδικές γνώσεις από τους εκπαιδευτικούς. Θα δίδονται ειδικά σχεδιασμένες προτάσεις δραστηριοτήτων, πάνω στις οποίες ο δάσκαλος μαζί με τα παιδιά θα εργάζονται ως μία ομάδα με μικρές υποομάδες, χωρίς κάποιος να χρειάζεται να γνωρίζει ένα ειδικό αντικείμενο για να το «διδάξει» στους άλλους. Στις πολύ σπάνιες περιπτώσεις εξειδικευμένης τεχνογνωσίας, που ίσως προβλεφθούν για τις τελευταίες τάξεις της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, οι ομάδες θα μπορούν να καταφεύγουν σε επαγγελματίες του χώρου για επί μέρους βοήθεια (μοντέλο εξειδικευμένου εταίρου - partnership).

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η πρόβλεψη για δραστηριότητες εξοικείωσης με την καλλιτεχνική οπτικοακουστική έκφραση στο πλαίσιο της Αισθητικής Αγωγής, δεν αναιρεί την ανάγκη "εγκάρσιας" ανάπτυξης της οπτικοακουστικής παιδείας διά μέσου όλων των γνωστικών αντικειμένων του ΠΣ όπως τονίζεται παραπάνω. Απλώς, ένα μέρος των στόχων της οπτικοακουστικής παιδείας θα καλύπτεται και μέσα από τις δραστηριότητες καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης έτσι ώστε οι μαθητές να συνειδητοποιούν ότι -όπως όλα τα εργαλεία (γραφή, οικοδόμηση, επεξεργασία υλικών κ.λπ.)- τα εργαλεία οπτικοακουστικής καταγραφής μπορούν να αξιοποιηθούν και ως εργαλεία καλλιτεχνικής έκφρασης και ότι στο χώρο της καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης υπάρχουν σημαντικά έργα που μπορούν να προσφέρουν απόλαυση και αφορμές για στοχασμό.

2. Οι δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας μέσα στην τάξη θα πρέπει να είναι **ομαδικές**. Ήδη σε πολλές θεσμοθετημένες δραστηριότητες μέσα στο σχολείο (περιβαλλοντικές εργασίες, ευέλικτη ζώνη, διαθεματικότητα κ.λπ.) προβλέπεται το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας ή, ακόμα καλύτερα, η Μέθοδος Project όπου, κατά την παραγωγή κάποιου συλλογικού έργου, προβλέπεται η λήψη αποφάσεων. Το πλαίσιο αυτό αποτελεί ιδανική προϋπόθεση για τις δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας, όπου η διαδικασία διαπραγμάτευσης των εννοιών από τα παιδιά (συζητήσεις μεταξύ τους προκειμένου να επιλέξουν τη μία ή την άλλη λύση) είναι πιο σημαντική από τις ίδιες τις γνώσεις που τυχόν θα αποκομίσουν.
3. Οι δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας, όπως άλλωστε όλες οι δραστηριότητες καλλιτεχνικής έκφρασης, εξοικειώνουν τα παιδιά με την ιδιαίτερη αξία των εναλλακτικών οπτικών που μπορούν να προκύψουν για κάθε θέμα. **Η υποκειμενική ματιά "του άλλου"**, που εκφράζεται για κάποιο πολύ συνηθισμένο θέμα ή αντικείμενο γύρω μας, η διαφορετική θεώρηση του κόσμου που μας περιβάλλει, είναι ίσως το πιο σημαντικό κοινωνικό χαρακτηριστικό των τεχνών. Τα παιδιά, μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες

δραστηριότητες, καλούνται να συνειδητοποιήσουν ότι καθετί μπορεί να αποκτά διαφορετικές σημασίες, ανάλογα με την οπτική γωνία που υιοθετούμε, και πως η κατανόηση της υποκειμενικής ματιάς κάθε μέλους της ομάδας πλουτίζει τη δυνατότητά μας να αντιμετωπίζουμε κριτικά την πραγματικότητα γύρω μας και συμβάλλει στον επικοινωνιακό πολιτισμό.

4. Αντιμετωπίζοντας το γνωστικό και εννοιολογικό χώρο που θα θέλαμε να καλύψει η θεσμοθέτηση της οπτικοακουστικής παιδείας στην εκπαίδευση (δηλ. ποιο θα πρέπει να είναι το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων οπτικοακουστικής παιδείας στο σχολείο), θα ορίσουμε τέσσερις κυρίως συνδεδεμένες αλλά διακριτές περιοχές, οι οποίες θα πρέπει εξίσου να μας απασχολήσουν:

Η πρώτης δύο περιοχές θα πρέπει να αναφέρονται στην εξοικείωση των παιδιών με την **καλλιτεχνική οπτικοακουστική έκφραση** (audiovisual arts - film education): τον κινηματογράφο, τη φωτογραφία, περιοχές της τηλεόρασης, το κινούμενο σχέδιο, τη δημιουργική ηχογράφηση (ραδιοσκηνοθεσία ή ηχοσκηνοθεσία), τα κόμικς, τη video-art, τις μορφές ηλεκτρονικής οπτικοακουστικής έκφρασης μέσα σε περιβάλλον ηλεκτρονικού υπολογιστή (ηλεκτρονική σχεδίαση - computer graphics, τρισδιάστατο κινούμενο σχέδιο - 3D animation, εγκαταστάσεις εικονικής πραγματικότητας - virtual reality installations κ.λπ.). Όλα αυτά τα θέματα θα θέλαμε να προσεγγιστούν με δύο τρόπους (δηλ. πώς θα δουλέψουμε το παραπάνω περιεχόμενο στην τάξη):

- 4.1 αφενός θα θέλαμε τα παιδιά να γνωρίσουν και να διατυπώσουν κρίσεις για κάποια αντιπροσωπευτικά έργα από το κάθε είδος. Δηλαδή να παρακολουθήσουν και να συζητήσουν κάποιες ταινίες, να μελετήσουν και να συζητήσουν κάποιες καλλιτεχνικές φωτογραφίες, να επιλέξουν και να συζητήσουν κάποιες ραδιοφωνικές εκπομπές που αξιοποιούν τα ηχητικά εκφραστικά μέσα, να επισκεφτούν και να συζητήσουν κάποια έργα video-art κ.λπ. Σχηματικά, θα λέγαμε, να τους δοθούν ευκαιρίες για καθοδηγούμενη μελέτη, διακειμενικές συγκρίσεις και επεξεργασία (διατύπωση κριτικού λόγου) έτοιμων οπτικοακουστικών προϊόντων από το χώρο της καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης. Πρόκειται για μια, λίγο-πολύ, εμπειρική σημειολογική θεώρηση των οπτικοακουστικών έργων, προκειμένου να λειτουργήσουν **"τα παιδιά ως κριτικά σκεπτόμενοι φιλότεχνοι"** (δέκτες έργων Τέχνης), να αποκτήσουν συνολική εικόνα του χώρου και να βιώσουν «χειροπιαστά» παραδείγματα εναλλακτικών οπτικών, όπως εκφράζονται από διαφορετικούς καλλιτέχνες. Οι δραστηριότητες αυτού του είδους αποσκοπούν αφενός στην ανάπτυξη δεξιοτήτων παρατήρησης, μελέτης, ταξινόμησης και κριτικής ανάλυσης των οπτικοακουστικών προϊόντων, αλλά κυρίως στη δημιουργία προϋποθέσεων ώστε τα παιδιά να βρεθούν σε σχέση

«εξουσίας» πάνω στο οπτικοακουστικό έργο, κάτι που σπάνια τους δίνεται η ευκαιρία να επιχειρήσουν. Το ίδιο έργο δηλαδή που όταν καταναλώνουν απολαμβάνουν (διασκεδάζουν, συγκινούνται, φοβούνται κ.λπ.), μπορούν να το μελετήσουν, να χρονομετρήσουν τις διάρκειες των πλάνων του, να ταξινομήσουν το είδος των συγκρούσεων που παρουσιάζει, να το συγκρίνουν με κάποιο άλλο ανάλογο έργο κ.λπ. διαπιστώνοντας τις κατασκευαστικές του ιδιαιτερότητες, αρετές και ατέλειες και να διατυπώσουν σχετικό κριτικό λόγο.

4.2 αφετέρου θα θέλαμε να εξοικειωθούν τα παιδιά με τα μέσα και τα εργαλεία της καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης. Δηλαδή, να αντιμετωπιστούν **"τα παιδιά ως δημιουργοί - παραγωγοί"** καλλιτεχνικών (στον τρόπο σκέψης και στη μεθοδολογία) οπτικοακουστικών έργων. Οι δραστηριότητες αυτού του είδους αποσκοπούν στην ανάπτυξη οπτικοακουστικής συνείδησης μέσα από τη βιωματική εξοικείωση με τα εργαλεία και τις μεθόδους παραγωγής οπτικοακουστικών έργων και μηνυμάτων. Τα παιδιά θα κατανοήσουν μέσα από ποιες διαδικασίες και επιλογές κατασκευάζονται τα οπτικοακουστικά προϊόντα και θα αναπτύξουν ένα ελάχιστο μεθοδολογικό πλαίσιο ώστε, χωρίς τους δισταγμούς του τεχνολογικά αδαούς, να επιχειρούν κριτική ανάλυση των οπτικοακουστικών προϊόντων που άλλοι παραγωγοί-δημιουργοί μέσα από παρόμοιες διαδικασίες κατασκευάζουν. Παράλληλα, η πρακτική τους εμπλοκή σε τέτοιες δραστηριότητες, ενθαρρύνει την αναζήτηση νέων, εναλλακτικών μορφών έκφρασης που μπορούν να πραγματοποιηθούν χάρη στη **μη συμβατική** χρήση των ήδη γνωστών ή των νέων οπτικοακουστικών εργαλείων. Φυσικά θα ευχόμεσταν οι δραστηριότητες παραγωγής καλλιτεχνικού οπτικοακουστικού έργου να προσπαθήσουν να καλύψουν όσες γίνεται περισσότερες από τις παραπάνω μορφές καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης (κινηματογράφο, φωτογραφία, δημιουργική ηχογράφηση κ.λπ.).

Οι άλλες δύο γνωστικές περιοχές, που θα καλύπτουν οι δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας, θα πρέπει να αναφέρονται στο **γραμματισμό σχετικά με τα ΜΜΕ** (media literacy), δηλαδή σε θέματα όπως η ενημέρωση, οι συνεντεύξεις, το ρεπορτάζ, η διαφήμιση, τα μέσα οπτικοακουστικής ψυχαγωγίας, τα μέσα διαπροσωπικής οπτικοακουστικής επικοινωνίας, το διαδίκτυο κ.λπ. Και τα θέματα αυτά, όπως και τα θέματα των προηγούμενων δύο γνωστικών περιοχών, θα θέλαμε επίσης να προσεγγιστούν με δύο τρόπους:

4.3 αφενός να ασκηθούν τα παιδιά στη συστηματική **μελέτη και επεξεργασία (διατύπωση κριτικού λόγου) των έτοιμων οπτικοακουστικών προϊόντων**. Να έρθουν δηλαδή μέσα στην τάξη χαρακτηριστικά παραδείγματα άρθρων, τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών εκπομπών,

ιστοσελίδων κ.λπ. και να μελετηθούν με συστηματικό τρόπο. Εδώ ως καταφύγουμε στις έξι «κομβικές έννοιες» (key-concepts) όπως τις συνοψίζει σε παλαιότερη εργασία της στο British Film Institute η Cary Bazalgette (Bazalgette 1989). Τα κριτήρια αυτά ανάλυσης επιτρέπουν στα παιδιά να κατατάσσουν τα οπτικοακουστικά παραδείγματα που θα έρθουν μέσα στην τάξη, να τα ταξινομήσουν κατά "κατηγορίες", να εντοπίσουν "τα τεχνολογικά μέσα" που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή τους, να εντοπίσουν τις "γλώσσες", δηλαδή τα εκφραστικά μέσα και τους κώδικες που υιοθετήθηκαν, να σχολιάσουν τις "αναπαραστάσεις", δηλαδή τις ιδεολογικές διαστάσεις όπου ανάγονται οι διάφοροι τρόποι παρουσίασης του κάθε θέματος, να επισημάνουν τους "φορείς παραγωγής" των οπτικοακουστικών έργων, δηλαδή το ποιος παρήγαγε το κάθε έργο και με ποια κίνητρα και, τέλος, να προβληματιστούν για τους αποδέκτες των οπτικοακουστικών έργων, δηλαδή "το κοινό" τους. Πρόκειται, με άλλα λόγια, για μία μελέτη της επικοινωνιακής διάστασης των οπτικοακουστικών έργων με τα εργαλεία της κοινωνιολογίας.

- 4.4 αφετέρου όμως, όπως ίσχυσε και για τις δραστηριότητες γνωριμίας με την καλλιτεχνική οπτικοακουστική έκφραση, θα θέλαμε να ασκηθούν τα παιδιά στη **χρήση των εργαλείων και των εκφραστικών μέσων**, δηλαδή να γίνουν τα παιδιά παραγωγοί οπτικοακουστικών προϊόντων στο χώρο της ενημέρωσης και της επικοινωνίας. Να πάρουν συνεντεύξεις, να συντάξουν ρεπορτάζ για διάφορα θέματα, να φτιάξουν διαφημίσεις, να σχεδιάσουν ιστοσελίδες και δικτυακούς τόπους κ.λπ.

Η επιχειρούμενη εδώ σύνθεση των τάσεων της κινηματογραφικής παιδείας και της αγωγής για τα ΜΜΕ δεν αποτελεί προϊόν ενός «ρεαλιστικού συμβιβασμού», αλλά προκύπτει καθώς η οπτικοακουστική παιδεία αντιμετωπίζεται ως ένα επικοινωνιακό εφόδιο, που θα επιτρέψει στους πολίτες να παρακολουθούν σύνθετα οπτικοακουστικά κείμενα, να διατυπώνουν τις δικές τους σκέψεις με επικοινωνιακά μέσα πέραν του γραπτού λόγου, να εκφράζουν τις ανησυχίες και τα οράματά τους με μη λεκτικά μέσα και να απολαμβάνουν τα οπτικοακουστικά κείμενα της καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης. Μια τέτοια εκπαιδευτική προσπάθεια -πέρα από τη μελέτη οπτικοακουστικών κειμένων ενημέρωσης, διαφήμισης και ψυχαγωγίας- αναπόφευκτα θα στηριχτεί και στη μελέτη της καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης, κύρια συνιστώσα της οποίας είναι ο κινηματογράφος. Έτσι ο κινηματογράφος θα αντιμετωπιστεί μέσα στην εκπαίδευση όχι ως αυτοσκοπός, δηλαδή ως ιδιαίτερο γνωστικό αντικείμενο, αλλά ως "ιδεολογικός και επικοινωνιακός πλούτος": ως μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης που ανήκει σε ένα ευρύτερο σύστημα επικοινωνίας.

Ας επισημανθεί επίσης ότι η οπτικοακουστική παιδεία στο σχολείο, προτείνεται όχι ως "στενή" νοητική "θωράκιση" απέναντι στο προϊόν των

MME, αλλά ως εξοικείωση με ένα ολοκληρωμένο σύστημα επικοινωνίας με πάρα πολλά από τα γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν τη διδασκαλία της γλώσσας.

Αν λοιπόν ορίσαμε, εντελώς σχηματικά, το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων οπτικοακουστικής παιδείας στο σχολείο και τις κύριες μεθοδολογικές κατευθύνσεις των δραστηριοτήτων αυτών, απομένει να δούμε κατά πόσον τέτοιου είδους δραστηριότητες είναι συμβατές με τις τρέχουσες σχολικές πρακτικές.

Πραγματικά, η κρατούσα πλέον ρητορική, σχετικά με τις διδακτικές κατευθύνσεις της τυπικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα, διαγράφεται κάπως ευνοϊκή. Ομαδοσυνεργατικότητα, μέθοδοι συνθετικών δημιουργικών εργασιών, ευέλικτη ζώνη, διαθεματικότητα είναι επιλογές που το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο φαίνεται να υιοθετεί, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν σημαντική προϋπόθεση για δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας.

Όλοι οι εκπαιδευτικοί (όλες δηλαδή οι προβλεπόμενες διδακτικές ειδικότητες) θα πρέπει να είναι σε θέση να ενσωματώσουν και να καθοδηγήσουν μερικές απλές δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας που θα προβλέπονται στη διδακτική καθημερινότητα του μαθήματός τους -όπως ακριβώς σήμερα κάθε ειδικότητα, μόνη της διαχειρίζεται την ανάθεση γραπτών εργασιών χωρίς να χρειάζεται να καταφεύγει σε φιλολόγους- ενώ ταυτόχρονα, όλοι οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να είναι σε θέση να αξιοποιήσουν έκτακτους επισκέπτες-συνεργάτες από τους χώρους της καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης και των MME, οι οποίοι ίσως κληθούν να στηρίξουν κάποιες περισσότερο φιλόδοξες δραστηριότητες, όποτε η διδακτική οικονομία το επιτρέπει.

Μια τέτοια βέβαια εκπαιδευτική προοπτική προϋποθέτει σειρά από θεσμικές αποφάσεις και επιλογή νέων προτεραιοτήτων σε πολλά επίπεδα του εκπαιδευτικού συστήματος. Παράλληλα όμως, τέτοιου είδους επιλογές προετοιμάζονται από το ζήλο και την όρεξη πολλών καινοτόμων εκπαιδευτικών, οι οποίοι ήδη καταθέτουν συνεχώς, δείγματα αξιόλογων εφαρμογών στο χώρο της οπτικοακουστικής παιδείας.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

1. Bazalgette, C. (ed.), (1989), *Primary Media Education: A Curriculum Statement*, Λονδίνο: British Film Institute.
2. British Film Institute, (2003), μετάφραση δύο κεφαλαίων από το Βιβλίο-Οδηγό: *Look again! A teaching guide to using film and television with three-to eleven-year-olds*, στο αφιέρωμα: Παιδική Ηλικία και Κινηματογράφος, (επιμ. Κούρτη Ε., Σιδηροπούλου Χ., Τσίγκρα Μ.), *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, ΟΜΕΡ-Ελληνικά Γράμματα, 2009, τ. 9, σελ. 162-171.
3. Buckingham, D., (2007), «Μορφές αλφαριθμητισμού στα ψηφιακά μέσα: επανεξετάζοντας την εκπαίδευση στα μέσα επικοινωνίας στην εποχή του διαδικτύου», στο αφιέρωμα: Αγωγή και εκπαίδευση στα μέσα επικοινωνίας, (επιμ. Ντάβου, Μ.), *Ζητήματα Επικοινωνίας*, τ. 6, σελ.16.
4. Buckingham, D. (2008), *Εκπαίδευση στα MME*, (επιμ. Κούρτη, Ε.), Μτφρ. Ι. Σκαρβέλη, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ.175.

5. Hobbs, R., (2007), «Η ενσωμάτωση του αλφαριθμητισμού στα μέσα επικοινωνίας, στη Μέση Εκπαίδευση», στο αφιέρωμα: Αγωγή και εκπαίδευση στα μέσα επικοινωνίας, (επιμ. Ντάβου, Μ.), *Ζητήματα Επικοινωνίας*, τ. 6, σελ.66-67.
6. Ντάβου, Μ., (2007), «Αγωγή και εκπαίδευση στα μέσα επικοινωνίας - Πρόλογος της επιμελήτριας» στο αφιέρωμα: Αγωγή και εκπαίδευση στα μέσα επικοινωνίας, (επιμ. Ντάβου, Μ.), *Ζητήματα Επικοινωνίας*, τ. 6, σελ.5-6.

*

Η οπτικοακουστική έκφραση ως συνιστώσα καλλιτεχνικής έκφρασης

στο χώρο της Αισθητικής Αγωγής (προτάσεις για συστηματική εξοικείωση των μαθητών με τις καλλιτεχνικές και τις επικοινωνιακές διαστάσεις της οπτικοακουστικής έκφρασης στο πλαίσιο του γνωστικού πεδίου της Αισθητικής Αγωγής) :

Ως οπτικοακουστική καλλιτεχνική έκφραση αποκαλούμε τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης που προκύπτουν από τη δημιουργική χρήση οπτικοακουστικών εργαλείων και μέσων. Πρόκειται για τεχνολογικά εργαλεία που επιτρέπουν την αποτύπωση (εγγραφή) εικόνων και ήχων είτε από το περιβάλλον είτε από σχετικές διατάξεις πρωτογενούς παραγωγής τους, την επεξεργασία τους και τέλος την επαναληπτική ανάκληση - παρουσίαση (αναπαραγωγή) αυτού του κατασκευασμένου οπτικού ή/και ηχητικού αποτελέσματος που απευθύνεται σε περιορισμένο ή ευρύ κοινό. Σ'αυτήν τη γενικότερη κατηγορία έργων εντάσσονται μορφές σύγχρονης καλλιτεχνικής έκφρασης όπως: η καλλιτεχνική φωτογραφία, ο κινηματογράφος, το κινούμενο σχέδιο και κάθε μορφής τεχνική παραγωγής κίνησης από αντικείμενα (animation), η βιντεοάρτ, η δημιουργική ηχογράφιση (ραδιοσκηνοθεσία ή ηχοσκηνοθεσία), τα κόμικς, οι κάθε είδους μορφές ηλεκτρονικής οπτικοακουστικής έκφρασης μέσα σε περιβάλλον ηλεκτρονικού υπολογιστή (ηλεκτρονική σχεδίαση - computer graphics, τρισδιάστατο κινούμενο σχέδιο - 3D animation, εγκαταστάσεις εικονικής πραγματικότητας - virtual reality installations κ.λπ.).

Εκφράζοντας τη σύγχρονη παιδαγωγική αντίληψη περί γραμματισμών στην εκπαίδευση, δηλαδή την προσπάθεια να εφοδιαστεί ο αυριανός πολίτης με γνώσεις δεξιότητες και στάσεις οι οποίες να του επιτρέπουν να παρακολουθεί και να συμμετέχει στον οπτικοακουστικό πολιτισμό της κοινωνίας όπου ζει, η εξοικείωση με την οπτικοακουστική έκφραση δομείται ως υπεύθυνη επιλογή κομβικών εννοιών που -κατά την παιδαγωγική και ιδεολογική κρίση των συντακτών της- εξυπηρετεί καλύτερα το στόχο του οπτικοακουστικού γραμματισμού και την καλλιέργεια της οπτικοακουστικής συνείδησης των μαθητών.

**Επιλογή κομβικών εννοιών για την εξοικείωση με την
καλλιτεχνική Οπτικοακουστική Έκφραση**

1. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Ο μηχανισμός της οπτικοακουστικής αφήγησης . Η συνεχής αφηγηματική ροή που προκύπτει από την παράθεση (στη φωτοαφήγηση) ή τη χρονική ακολουθία (στον κινηματογράφο, κινούμενο σχέδιο) διαδοχικών εικόνων. Στοιχειώδης περιγραφή απλής δράσης - Απλή καταγραφή χώρου - Μικρή μυθοπλασία
2. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Η σημειολογία των βασικών κάδρων. Κοντινό - Μεσαίο - Γενικό
3. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Η διαμεσολάβηση του δημιουργού. Ο υποκειμενισμός του δημιουργού ενός οπτικοακουστικού έργου όπως προκύπτει από την επιλεκτική χρήση των οπτικοακουστικών εργαλείων.
4. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Βαθμοί διαμεσολάβησης:
Κινούμενο Σχέδιο- Κινηματογραφική Μυθοπλασία- Ντοκιμαντέρ- Ρεπορτάζ
5. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Σκηνοθετημένο περιεχόμενο εικόνας (σημειολογικές παρεμβάσεις στην ακίνητη εικόνα)
6. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης - κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Τα είδη των ήχων: Θόρυβοι - Ομιλίες - Μουσική - Σπηκάζ (αφανής αφήγηση)
Τα είδη της ομιλίας: Σπηκάζ (αφανής αφήγηση) - ο λόγος των "παρουσιαστών" - ο λόγος των "προσκεκλημένων" - Ηθοποιοί
Δημιουργία ηχητικού τοπίου Απλός ηχητικός περίπατος
7. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης - κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Η ανθρώπινη παρουσία μέσα στην εικόνα
Ήρωας ντοκιμαντέρ - Ηθοποιός (πρωταγωνιστής - β' ρόλος) - ήρωας κινουμένου σχεδίου - κούκλες(animation) - ανθρωπομορφισμός ζώων στο κινούμενο σχέδιο
8. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης - κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Η αισθητική παράμετρος της τεχνολογίας

Ασπρόμαυρη - Έγχρωμη ταινία

9. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Ρεπορτάζ - συνέντευξη
10. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Διαφήμιση (η έννοια του στοχευμένου κοινού)
11. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Λογοτεχνία - Κινηματογράφος Διαφορετικοί τρόποι αφήγησης της ίδιας ιστορίας
12. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης - κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Τα κινηματογραφικά είδη (genre), το προσωπικό "σύμπαν" κάθε δημιουργού όπως προκύπτει από τη δημιουργική χρήση των εκφραστικών μέσων και οι υποκειμενικές "**αναγνώσεις**" του δέκτη
13. (αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)
Πλάνο (διάρκειες) - ρυθμός - μοντάζ
14. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Οι ειδικότητες του κινηματογράφου και της τηλεόρασης
15. (κοινωνιολογία - επικοινωνία - κριτική ανάλυση)
Το κύκλωμα παραγωγής και διανομής - μετάδοσης οπτικοακουστικών προϊόντων

Στο Γυμνάσιο θα προστεθούν και οι παρακάτω έννοιες:
(όλες αναφέρονται στην αισθητική της οπτικοακουστικής έκφρασης)

16. **Διεύθυνση φωτογραφίας - φωτισμοί**
17. **Μονταζικές παρεμβάσεις στη σχέση εικόνας και ήχου**
18. **Οι κινήσεις της κάμερας**
19. **Σχολές - Δημιουργοί**